

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Narhuus
Adresse=

Stifts
Contoirs

T i d e n d e r .

Fredagen, den 3die Januarii.

Indenlandſke Røcheber.

Narhuus, den 3die Januarii.

Skipper Sode her af Vpen, som fører Vinter-Smækten, ligger færdig for med første ſocielig Vind at afgaae med ſamme til Eallnndborg.

Handels Eſterretning.

Bourbeaur den 9 Dec. Skipper, Henrich Krull, ſom i 4 Maaneder har lagt der paa Stedet, tilſkriver hans Principal Riismand Poul Krausing i Narhuus ſaaledes: Eſterat vi, ſom forhen melde, havde indtaget Retour-Ladning i October, kom Ordre fra Conventen, at alle Skibe, ſom havde begyndt at laade, ſkulde igten udloſſes i det ſeeneste inden 20de December under Straf af Skibs og Godsſes Conſiſcation. Jeg begyndte at loſſe den 28 November og havde Commissarier ombord, ſom inquirerede meget, og ſie, mig blev og ved Afleveringen lovet af Commissarierne at ſane min Laſt igien, men de kunde ikke ſige, hvor ſnart eller længe det ſkulde vare, inden vi kunde nyde vor Frihed, ſaa jeg troer ikke det bliver ſaa ſnart endnu. Conſulen har ofte været hos Commissarierne, der høffig have afviift ham med nogle Dages Udfættelse, ſaa vi ikke kan forlade os noget derpaa. Der ſkal være lovet Godtgjørelſe af Commissarierne for vores Opbehold, hvorefter vi Danſke, ſaa velſom andre Nationers Skipper her ligge, blive kaldte ſammen enhver hos ſin Conſul, for at overlægge, hvad vi ſkulde begiere derfor, og blev derpaa af os eſter næjſte Beregning forlangt for hver Mand om Dagen i Koſt og Waanedspenge 10 Livrer og for Skibet en halv Livrer af hver Fod eſter Skibets Laſt om Dagen. Verel Cours regnes 12 Livrer til 1

Stigsdaler. Da nu Conſulen kom til Commissarierne med denne Begjering, vilde de hverken ſee eller høre noget derom, og ſvarede: at de ikke vilde foreſtrives, hvor meget Godtgjørelſen ſkulde være, men at det ſkulde dependere af dem ſelv, hvad de vilde unde os derfor, ſaa jeg troer neppe, at vi ſaaer noget. Hvad de nu ſer der øvrige vil gjøre ved os, det ſtaaer i Guds Haand, og ſer det maadeligt ud, da her allerede hærfker en ſtor Mangel paa Proviſion, i Synderlighed Grøn og Brød, hvorefter ſlet intet er at bekomme. Vi Danſke har dog bekommet af Conſulen med Commissariernes Tildele, noget bedærvet og ringe Rugmeel, 1 a 2 Tø., ligesom Skibene ere ſtore til, og have ſaaet det tagt her, tillige lidt Riisgrøn, men det er alſammen ſnart fortæret, og hvor vi ſiden for Eſtertiden ſkal ſaae noget fra, ſees ſlet inæen Udveie til, da ingen kommer hertil med noget af no en Clags, ſaa vi ligge her i en ringe Tilſtand. Vinteren og Froſten lader ſig her temmelig indfinde, og det ſer alſammen kummerligt ud for os.

Om det øvrige nyt ſom her er, tør jeg ikke ſkrive, da det let kunde koſte mit Hoved

Høieſte: Rets Dom,

paadomt den 20de December-1793.

Høieſte: Rets Procurator Vorlob Smith, contra Kammerherre Frederich Schinkel og Frank de Thestrup.

Udi Sagens 1ſte Poſt, bor Kammerherre Schinkel til Landſtings-Domhuuſet, betale 800 Rdlr. med lovkøbet Menter deraf fra Enåpættinget 1762, indtil den 17de Decr. Udi Sagens 9, 16 og 17de Poſt, b

herre Schinkel for Actors Tiltale frie at være. Udi Saagens 27de og 28de Poster, naar Kammerherre Schinkel paa egne og Kammerherre Thestrups Vegne, afleverer den i Høieste Ret fremlagde Kongelige Obligation af 14de Julii 1791, stor 1200 Rdlr. til Bevaring af samtlige Landsdommere paa et sikkert Sted, bør han for videre Tiltale i disse Poster frie at være. I det øvrige bør Commissariernes Døm ved Naast at stande, dog saaledes: at Kammerherre Schinkel og Thestrup for deres udviiste Overhvirighed med Regnskaberne Afregelse, bør bøde til Landstings-Domhuset hver for sig 50 Rdlr., samt at Kammerherre Schinkel af de ham i 2den og 4de Post ibømte Summer, efter Afdrag af de ham i 10de Post gotgiorte 12 Rdlr. 25 s., ikkun bør betale 4 Procento Renter, fra den 26 November 1790 indtil Betaling skeer; hvorefter Parterne i Overensstemmelse med denne Høieste-Rets Døm, haver en ny og endelig Liquidation imellem sig at opgiøre.

I Aarhus Stift er udi afvigte Kirke: Aar 1793 copulerede 1180 Par, fødte af Mandkøn 2117, og af Qvindelkøn 2056, hvoriblant 190 Uægte, tilsammen af begge Køn = = = 4173.

Dødc.

	af Mandkøn	af Qvindelkøn.
Fra 0 til 10 Aar	980 Personer	= 878
10 : 20	= 70	= 68
20 : 30	= 86	= 72
30 : 40	= 69	= 106
40 : 50	= 93	= 97
50 : 60	= 140	= 123
60 : 70	= 183	= 144
70 : 80	= 155	= 155
80 : 90	= 73	= 99
90 : 100	= 11	= 21
100 Aar og derover	= 1	=
tilsammen	1861	= 1763

Summa af begge Køn = 3624.

Udsaa flere fødte end døde = 549.

Ved de fødte,

ere anmeldte 109 dødsfødte og 37 Par Tvillinger og 3 fuldkomne Trillinger; et Barn født som manglede den venstre Overlæbe lige til det høire Næsebor, der var nedfalden, al Tandkød paa den Side fattedes ogsaa, og i Steden for høire Overlæbe sad en Klump Kød; men derunder var Summer. Det er nu 8 Maanedes al.

Ved de Døde.

af Børnekopper ere anmeldte 181 døde.

Drukne: i Drum Sogn et Barn i en Gadebrønd; 2 Mand af Windblæs Sogn i Mariager Fiord da Raagen sank under dem; i Aarhus en Matros i Sygdoms Vildelse i Naen; i Tved Sogn en 3 Aars Dreng i en lille Dam ved Stedet. Ved Stranden for

Malling sunden 2 druknede Søemænd; i Traandberg Sogn et 5 Aars Pigebarn i en vindhegnet Brønd; en Dreng af Hobroe ved Nalekisten for Glenstrup Sø; i Estruplund Sogn sunden 7 druknede Mandspersøner ved Stranden; imellem Thunse og Samsøe kantrede en Raad med 4 unge Mand af Thunse Sogn; i Hyllested Sogn en Pige under et Maanedes Slag falden ned af en Høi og tumlet om i en Eiig hvor hun ynkelig omkom; i Aker-Alling Sogn en druknet i en Brønd; en Mand af Werring Sogn og en Matros af Esenbeck Sogn i Randers Fjord; i Randers 2 druknede; i Hirtbich Sogn et Pigebarn i en Tævegrav.

Ihielslagne og hastig Døde. Degnekonen i Røgen veltet af en Bogn og sænderknuset Hovedet; i Bierre Sogn et Pigebarn falden i en Vallie heed Lund og døde kort efter; i Giern et spædt Barn lagt ihjel hos Forældrene; en Pige død undervejs fra Horsens til Mandlef; i Bium Sogn et Barn lagt ihjel hos Forældrene; i Thise Sogn en Pige qvalt i en Sandgrav; i Mørche Sogn en Mand i en Grav; i Thorsager Sogn en gammel Kone nedtraad af nogle Vester; i Ørsted Sogn en Kone død me ret hastig; i Soelbye Sogn en Kone syntes frisk og sund, faldt om og døde strax; i Elev S. en geworden Soldat faldet ned af et Lad i en Loe og slaget sig ihjel; i Traandberg Sogn paa Samsøe en Karl veltet og optaget død; i Schjerring Sogn en Mand qvalt i en Brønd; af Christrup Sogn faldt en Mand ned af et Stilla i Randers og døde strax; i Randers een falden i en Brødeviths Kiedel og Dagen efter død; een falden og død paa Gaden, og en Mand falden ned af et Huus til døde; i Alsted Sogn en Pige som i 50 Aar havde været bebovet forstanden, stjal sig ud og døde paa Marken; i Ring Sogn en Mand ihjelslagen ved at falde et Træ i Skoven; i Wæhr Sogn et 5 Aars Pigebarn gleetet ned af en Dige og brækket Halsen; i Eiorslef Sogn en hængt sig selv i Tungfindighed; i Hornslyd Bye en Mand sunden død paa Marken, og i Greenaae Rier, een Mand.

Mærkværdige Tilfælde: i Glud Sogn død en Enke 99 Aar som var frisk og rørig til saa Dage for hendes Død; i Glenstrup Sogn døde en Karl i sin Tjeneste, hvor han havde tient 26 Aar i Rab.

G a v e r.

Den 23 December f. A. er mig ved en Pige tilsendt 5 Rdlr. med Høskript: Til Syge og Huusarme. Hvilket efter Giverens Willie glædede 20 Elændige og Trængende til Juule-Aften.

Aarhus, den 2den Jan. 1794., P. Willadsen,

Udenlandske Nyheder.

Stoeholm den 24 December.

Matten imellem den 17de og 18de, ere følgende 6 Personer her blevne arresterede. Tvende Brødre Ehrenstrøm, den ene Obristlieutenant, m

Aarhus Stiftstidende 1794-1969

AVIS I 175 ÅR

<i>Emanuel Sejr</i>	BY OG BLAD
<i>Helge Jensen</i>	NYHEDENS VEJ
<i>Aksel Jeppesen</i>	AVISENS UDSEENDE
<i>Gunnar Bjerg Møller</i>	ENEVÆLDENS BALLAST
<i>Aage Holm-Pedersen</i>	DE UDENRIGSKE TIDENDER
<i>Poul Graae</i>	ERHVERVSLIVET OG PRESSEN
<i>Tage Elmhødt</i>	KIRKE OG KULTUR
<i>Holger Christensen</i>	SOM MAN MOREDE SIG
<i>Th. Voetmann</i>	ANNONCER SOM LÆSNING
<i>Erik Schmidt</i>	AVISEN I FREMTIDEN

Århus den 3. januar 1969

Richardt Gandrup DEN FRIE PRESSE

Den frie danske presse
er som et instrument –
forskelligt stemte strenge
på samme sangbund spændt.
Mangfoldigt stiger klangen
fra pressens fulde spil,
enhver kan dristigt stemme
sin tone, som han vil.

Vi er en broget skare
og vælger hver sin vej,
vi bruger hver sit våben
i alvor og i leg,
vi er et kor af røster,
der taler hver sit sprog,
forfægter hver sin mening
i spalte og i bog.

Vi søger hver sin sandhed,
vi hævder hver sin form,
vi véd, at sandhed svækkes
som vedtægt og som norm,
vi véd, at sandhed kvæles
i tvang og under tugt,
at sandhed kun kan leve
i sindets frie flugt.

Al sandhed er en holdning,
der har sin egen tekst,
et bud fra sindets løndom,
en aldrig standset vækst.
Det er på denne viden,
vort sammenhold er skabt,
blev denne vished rokket,
var fællesskabet tabt.

Så lad da striden bølge
om meninger og tro –
den gamle sunde skærsild
for alt hvad nyt skal gro.
Det skaded aldrig sandhed,
at tvivlen gik den nær,
det lammed aldrig styrken
at møde stormfuldt vejr.

Men under alle kampe
en enighed står fast,
omkring den er vi rede
til at stå last og brast:
Det frie ord skal være
vort dybeste behov,
det frie ord skal gælde
som aldrig krænket lov.

FORORD

Dette skrift i rækken af Aarhus Stiftstidendes nytårspublikationer markerer en fødselsdag: Avisen fylder 175 år 3. januar 1969.

Væsentlige dele af dens historie er skrevet i andre forbindelser.

Her er samlet nogle pressehistoriske brudstykker, en del faglige oplysninger, der vedkommer også avislæseren, og betragtninger, som et bladjubilæum kan give anledning til. Forsøg på kik ind i fremtiden er tilføjet.

Bogens forfattere blev i Aarhus Stiftstidendes 175. år bedt om at læse den første beskedne årgang. Hvad de dér bemærkede sig inden for områder, de i det daglige fortrinsvis beskæftiger sig med, formodedes at kunne inspirere til illustration af en udvikling.

Der er næppe før ved et dagblads jubilæum lavet et skrift på just denne måde. Der præsenteres med andre ord i avisens ånd en nyhed. Samtidig ser vi tilbage og frem i dimensioner, som er nøje forbundet med det daglige arbejde, der i læserinteresse udføres under hastigt vekslende vilkår.

Med denne tekst i ti afsnit og disse mange billeder fra bladets verden ønsker vi bogens modtagere et godt nytår med understregning af, at hver dags avis jo bliver til under uundværlig læsermedvirken. Sådan har det været fra første færd. Sådan vil det fortsætte.

I aviser omkring årsskiftet vil fremkomme adskilligt stof, som supplerer bogens materiale, både det historiske og – navnlig – det fremadskuende.

Det nye udfordrer daglig journalisten ved den gamle avis, en af landets ældste, hvis historie i sig selv er en del af hans baggrund. Den kan belære ham om, hvad der er gjort rigtigt, og hvad der er gjort forkert.

Læsere og skrivende har en fælles interesse i denne lære, af hvilken ønsket om en stadig bedre avis for by og egn udspringer.

Det ønske skal fremhæves som vort primære ved jubilæet.

Vi er i gang med næste udgave i minde om, hvad forgængerne beredte os af muligheder.

AARHUUS STIFTSTIDENDE

Hvad nyt? Byen spurgte, og i avisen – den nye trykte – svarede redaktøren

Sådan kan man forestille sig Niels Lunds svend. Det første nummer af bladet sættes, bogstav for bogstav taget op af sættekassen efter Gutenbergs mønster

Århus, byen ved åens munding mellem grønne skove mod nord og syd, har altid set godt ud fra søen. Det gjorde den også i 1794 som på billedet side 10; ganske vist er det fra 1755, men byen havde ikke ændret sig synderligt i mellemtiden: indbyggerantallet lå i disse år omkring 4000, snart lidt over og snart lidt under. Det var altså en lille, meget lille by. De to kirker, Domkirken og Frue Kirke, ragede højt op over de små bindingsværkshuse, mange på kun én etage og så at sige ingen på mere end to etager. Havnen bestod, som det ses på billedet, kun af to parallelle moler, der forlængede åens udløb i bugten. Kom man sejlene med smakken fra Kalundborg og gik op ad Skolegade til torvene, befandt man sig i en by, der til forveksling lignede købstadsmuseet DEN GAMLE BY – og hvordan kunne det være anderledes: Borgmestergården og flere andre bygninger, som nu findes dér, lå dengang på deres oprindelige pladser inde i byen. Brolægningen i 1794 var heller ikke bedre end den i Den gamle By, tværtimod.

Så helt anderledes end Den gamle By

Og alligevel: hvor helt anderledes var dog ikke Århus af 1794 end livet i gaderne og husene i det sirlige og idylliske museum Den gamle By. Det var ikke blot menneskene, der var anderledes: mænd med spændesko, knæben-

klæder, hvide silkestrømper, broderier på frakken, paryk og trekantet hat, eller måske en bondeknøs i træsko med toplue på det lange, gule hår – hans eget; kvinder med kysehat og taljen højt oppe under brystet, men absolut ikke lårkorte: alle bar lange, ærbare kjoler, der måtte løftes lidt for ikke at feje gaden. Livet i gaderne udfoldede sig også anderledes: man gik mellem høns og ænder, som åbenbart hyggede sig selskabeligt på gaden; de kunne dog ikke altid finde tilbage til deres egen gård, så Jørgen Vægtter på Fiskergade måtte avertere i avisen om en »stor sort kalkunsk Høne«, der var kommen ind til ham, og som kunne afhentes af ejermændene »mod dette Avertissements Bekostning og Foderlønnen«. I november 1794 efterlystes ved »Trommeslag paa Gaden« otte ænder, som »er udkomne«.

Den slags skete ofte. To gange om dagen i hele sommerhalvåret kom også byens køer – og der var mange – vraltende gennem gaderne til den opmuntrende lyd af hyrdens horn på vej til eller fra græsningen på bymarken. Ligesom høns og ænder – man kunne forresten også komme ud for en gris, der havde forvildet sig ud på gaden – tabte kørerne ofte et og andet undervejs; man skulle altså se sig godt for og ikke sætte foden hvor som helst.

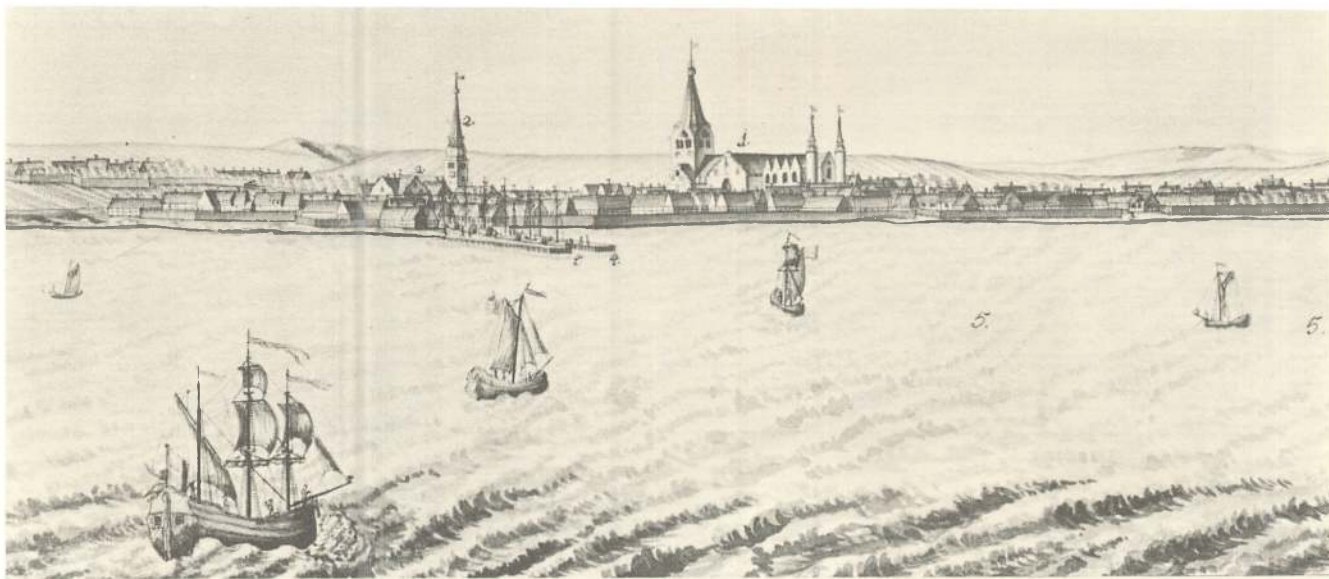
Kørerne var flinke til at finde ind i rækken, og når de kom tilbage, smuttede de selv ind i den gård, hvor de

hørte hjemme. Anderledes med fårene: i maj 1794 efterlyses et hvidt får, som var bortkommen »ved Vestergades Hyrdes Inddrivning ad Munkeport«, og et lille lam, der stod »tøjret paa Frue Kirkegaard« efterlyses som bortkommen. Dengang fandtes endnu små kirkegårde omkring kirkerne, og også på Sct. Olufs Kirkegård kunne man se får tøjrede.

Farverigt og krydret duftende

På gaderne skulle man også tage sig i agt for rendestensbrædterne, som undertiden svuppede op i den ene ende, når man trådte på den anden; de jernhager, som holdt rendestensbrædterne, kunne desuden rage så meget op, at man fik sine støvler spolerede. Blev det regnvejrs, svulmede rendestenene, der tillige var byens kloakker, op til hele små bække; og regnede det kraftigt og vedvarende, sivede møddingvandet fra gårdene – enhver gård havde sin mødding – ud på gaden, fyldte rendestenene og bidrog sit til det farverige og krydret duftende billede.

Skønt gaderne officielt skulle fejtes to gange om ugen, var de mindre befærdede gader ofte næsten ufremkommelige; således klager Peder Jensen Schmidt, der havde købt en gård på Tangen, over at beboerne »finder for godt at udbære deres Gulvskarn og anden Urenlighed« og lægger det midt på gaden i »saadan Mængde, at det

Århus fra søsiden 1755. Fra Frederik V's Atlas, der kun findes i Det kgl. Bibliotek

ej alene meget hindrer Passagen, men endog gør det rent umuligt for mig at faa indkørt gennem min Port«. Det indskærpes også i avisen, at ingen »maa lade udkøre Vandhusskarn paa Bakket ved Sct. Olai Kirkegaard, med mindre det kastes i Havet« – men i havet måtte det altså nok komme. Godt at århusianerne ikke badede så meget dengang. Et offentligt badehus blev først indrettet omkring 1820.

Domkirken mindre himmelstræbende

Ja, sådan var de gode, gamle dage.

Skulle man ud om aftenen i den mørke tid, måtte man udstyres med håndlygte, for af gadebelysning fandtes kun et par tranlamper ved Rådhu-

set, som dengang lå midt på Store Torv foran Domkirken, og tranlamperne lyste ikke meget mere end et par tørvegløder, og i blæsevejr gik de ofte ud.

Men Domkirken – den ærværdige gamle Domkirke var da i hvert fald ikke anderledes end nu. Jo, i det ydre var den, for tårnet var ikke højt og himmelstræbende som i dag; det havde et tykmavet spir, den såkaldte zuber-ske hætte, opført i 1770'erne af Moesgårds og Rathlousdals arkitekt, bygningsinspektør C. J. Zuber. Men kirkegangen foregik nu heller ikke som i vore dage: i 1794 gjaldt det om at sidde i de øverste stole, som var de fornemste. Stiftsprovstens frue var nogle årtier tidligere blevet så ophidset over, at en anden havde taget den plads, hun

mente tilkom hende, at hun gik aggressivt til værks og slog løs på den frække midt under gudstjenesten. Skandalen var så stor, at den indberettedes til kancelliet og kongen, og den ubeherskede provstinde måtte skam »gøre Menigheden tilbørlig Afbigt« og betale en »taalelig Mulkt«. Så meget betød det dengang at sidde øverst i kirken. Der var i øvrigt stole i kirken, både åbne og lukkede, som man kunne leje; de solgtes ganske simpelt ved auktion, som averteredes i avisen og afholdtes i selve kirken. Og havde man fået en sådan lukket stol, kunne man rigtig hygge sig, anbringe magelige stole og have en »Fodkurv«, det vil sige en fodpose til at stikke fødderne i – og det kunne nok behøves.

Som man ser, var der forskel på folk, også i langt højere grad end i vore dage. Rang og stand var en realitet, som gjorde sig gældende overalt og hver dag. De højeste embedsmænd stod øverst på rangstigen: deres koner var fruer, mens almindelige borgere koner kun var madammer; på samme måde med døtrene: stiftamtmandens datter kaldtes frøken, men en almindelig borgerdatter benævntes jomfru. Militæret dannede en stat i staten med deres egne æresbegreber. Officererne var fra gammel tid en art adelige og havde altid et von foran efternavnet, for eksempel kaptajn von Petersen. I klubben, der samlede byens fornemme, kunne kun de højere embedsmænd, de mere velhavende købmænd, officererne og enkelte privilegie-indehavere blive optaget. Også redaktør Niels Lund blev medlem, ikke fordi han var bogtrykker, og heller ikke fordi han redigerede avisen, men fordi han havde kongeligt privilegium.

Rang og stand i enevældens dage

Standforskellen afspejler sig typisk i en bekendtgørelse, som apoteker Bøggild, Løveapoteket, indrykkede den 27. december 1794 i anledning af et tyveri af 30 »Chokoladekager«, der var stjålet i apoteket: fire unge herrer var kommen ind i apoteket, og drengen, der ekspederede dem, havde de sendt ud i et ærinde, og da han kom tilbage, gik de unge herrer; »men da disse skal være Folk af Stand, saa kan man umuligt mistænke dem; derimod kunde de

Standforskellen afspejler sig i apotekerens bekendtgørelse

Bekendtgørelse.

Gidst afvigte Juule-Aften, er i mit Apotek af en Skuffe borttaalen omtrent 30 Chokoladekager, som nyelig var lagt i Skuffen, og endnu samme Aften skulle været udleverede; hvem der beviistlig kan opdage Gierningsmanden til dette Tyverie forsigges herved om en god Belønning. Vel skal efter Beretning af Drengen, der var eene i Apoteket medens vi spiste, have været 4 unge Herer derinde, som viiste ham ud i et Ærinde, og i det samme han kom tilbage ginge bort, men da disse skal have været Folk af Stand, saa kan man umuelig mistænke dem; derimod kunde de maaskee, ved at anmelde om nogen anden paa samme Tid var i Apoteket, give Veiledning til nærmere Oplysning.

Marhuus d. 26de December 1794. D. G. Bøggild.

maaske ved at anmelde, om nogen anden paa samme Tid var i Apoteket, give Vejledning til nærmere Oplysning«. Hvad enten denne passus er alvorligt eller ironisk ment, viser den dog klart, hvad rang og stand dengang betød.

Om nogen undrer sig over, at Løveapoteket handlede med chokoladekager, så må det understreges, at alle apoteker dengang fungerede som finere kolonialforretninger, således averterede Svaneapoteket med »Konfektrosiner, Krakmandler, Katrineblommer, nye Figner, Svedsker, kinesisk Soya, hollandsk Ost, engelsk Sennop, Provenceolie, fin Chokolade, Congo- og Haysan-The, Trøfler, lybsk Peberrod, tørrede Kirsebær m. m.«

I enevældens tid var kongen naturligvis den højt priste, ophøjede monark, landsfaderen, hvis fødselsdag fejredes med kanonsalut, mens »Paukers og Trompeters Lyd strømmede ud fra

Kirketaarnene«; honoratiores samledes til middag hos stiftamtmanden, Ove Høegh-Guldberg, og om aftenen var der bal i rådhusalen for mere almindelige mennesker. I avisen optoges et stykke »indsendt« fødselsdagslyrik, hvoraf et par linier tilstrækkeligt angiver tonen – der må blot på forhånd mindes om, at Norge dengang hørte med til riget, dobbeltmonarkiet: »Danske Medborgere og Brødre! Den ønskelige Dag, vor Konges, vor Landsfaders Fødselsfest er for Haanden. Dens Lys skinner ej uden at opvarme de Danskes og deres Brødres, de tro Nordmænds Bryst med festlig Fryd. Glæden lyder fra den ene Stad til den anden, fra den ene Egn til den anden ... Vi er fri Folk, men forlange ej den Frihed at være frække og ugudelige, ej heller ustraffet at forstyrre Orden, undvige Lovene, insultere Øvrighed eller andre ...« Det sidste var en undsigelse af den franske revolutions udskejelser, som netop den-

gang var på det højeste. Nej: »De bedste Indretninger nytter dog ej, uden de følges. Dette staar til os. Landets Vel kan ej beforders, uden at vi villigt bidrager til Statens Nødvendigheder. Disse vore Pligter være os hellige, at Efterslægtens Aarbøger, naar Frihedsrusen er forsvunden, ikke skal fremstille os som troløse Niddinger, men som retskafne og tro Mænd«.

De udvalgte borgere – nogen Indflydelse

Byens styre blev naturligvis også dirigeret fra oven: stiftamtmanden var kongens og centralstyrelsens repræsentant og havde det kontrollerende tilsyn med stort og småt og i sidste instans den afgørende indflydelse. Den daværende stiftamtmand var som nævnt Ove Høegh-Guldborg, og han tog sit hverv meget alvorligt og var betydeligt heldigere på denne post, end han havde været som statsminister: han gik aktivt og selvstændigt ind for forbedringer af havnen, og han sørgede for, at Århus fik sit første egentlige sygehus, indrettet i den gamle bygning i Rosensgade, hvor nu det lille teater »Svalegangen« har til huse. De daglige forretninger i bystyret besørgedes af magistraten, der bestod af en borgmester og to rådmænd, som alle havde juridisk uddannelse; den ene af rådmændene fungerede desuden som byfoged.

Men byens borgere: havde de slet ikke noget at skulle have sagt? Jo, der var de såkaldte »eligerede« mænd, de udvalgte borgere, som magistraten undertiden rådførte sig med. De fik lov

til at udtale sig om forskellige sager, efterhånden flere og flere, og de skrev også under på regnskaberne, så nogen indflydelse har de haft. De var den spæde begyndelse til et egentligt byråd, men der var langt til vore dages folkevalgte byråd med folkevalgt borgmester og besluttende myndighed over for byens egne sager.

Datidens århusianere kom ikke meget ud at rejse. Til lands skulle man skrumples i ubekvemme vogne ad støvede og ofte meget dårlige veje, og hvis man ikke ville spendere egen vogn, det vil sige specielt lejet køretøj – og det var dyrt – skulle man med »den kørende Post«, som kun kom hver 14. dag. Så var det bedre at sejle: smakerne til Kalundborg sejlede regelmæssigt – hvis der ikke var »kontrær Vind«, for så kunne det hænde, som avisen meddelede 28. maj 1794, at alle smakerne lå fast i Kalundborg, indtil vinden blev mindre kontrær. Lige behageligt var det vel heller ikke altid, når man skulle dele den forholdsvis beskedne plads på smakken med »42 Stykker Stude« eller omtrent lige så mange heste, som avisen jævnligt bringer meddelelse om.

Det var Ingen spøg at rejse til søs

Der kunne naturligvis også sejles til København; særlig i sommerhalvåret er der regelmæssige avertissementer om, at den og den skipper den og den dag afsejler til København og »medtager Passagerer og Fragtgodts«; men skibene var fortrinsvis indrettet til

fragtgodset – for det var det, skipperen skulle have sin fortjeneste ind på – og bekvemmeligheder for passagererne var der ikke mange af. Desuden kunne storm og »kontrær Vind« gøre sejladserne både ubehagelig og langvarig, ja, det hændte, at skibet på hjemrejse fra København kunne nå så langt, at Jyllands kyst var i sigte, men så af vind og strøm alligevel blev tvunget til at vende om. Man havde eksempler på, at en sejlads mellem Århus og København kunne vare op til en otte dages tid. Nej, det var ingen spøg at rejse, og derfor gjorde man det heller ikke, uden man var nødt til det.

Mærkelige fremmede og få forlystelser

Af samme grund kom kun få fremmede til Århus, mest var det specialister som tandlæger og »Kontrafejere«, der malede portrætter af folk; de tilbød deres tjeneste i avisen, således meddelede i januar 1794 »Ligtorne-Operatør Elias Marcussen af den portugisiske jødiske Nation«, at han en kort tid opholder sig i Århus og »borttager paa den behændigste Maade Ligtorne, uden at man føler ringeste Smerte derved«. Det kunne også være en »Optikus«, som handlede med »adskillige Konversations-Briller eller Glarøjne«, og han kunne straks »se enhver paa Øjnene, hvilke Briller er passelige og nyttige«. Undertiden kom som nævnt også »Kontrafejere«, silhouetklippere og portrætmalere – før fotografiets opfindelse den eneste mulighed for at blive foreviget. I august 1794 averterer en

Kødtorvet og Rådhuset foran Domkirken | 1830'erne. Efter maleri | Den gamle By

hr. Rothermund fra Slesvig, at han »klipper efter ethvert Menneskes Ansigt lignende Silhouetter i en Hast samt maler Familie-Stykker i det sorte paa Glas«, og han »forlanger ingen Betaaling for sit Arbejde, naar det ej ligner«. Det må da siges at være kulant behandling. Rothermund logerede »hos Madamme Saabye«, men gaden anføres ikke. Århus var altså ikke større, end at alle vidste, hvem madamme Saabye var. Samme Rothermund besøgte Århus nogle år senere og havde da sin søn med: han malede »Miniatur-Portrætter paa Pergament og Elfenben og træffer godt«.

Af forlystelser var der ikke mange i datidens Århus. Der kunne komme en »Mekanikus«, der gav »fysiske, dels elektriske dels optiske, Forestillinger«, mærkværdigheder, hvor man så, »hvoreledes Glasset lader sig spinde til den fineste Traad«, og »Vandhamre, hvori Vandet koger ved den ringe Varme af Haanden«.

Teater var der endnu ikke, men århusianerne var så småt begyndt selv at spille komedie, smittet fra København af lidenskaben for amatørskuespillet, en mode, der hurtigt bredte sig til alle andre byer og i Århus blandt andet førte til oprettelsen af Det forene-

de dramatiske Selskab, der vinteren igennem opførte skuespil på »Apothekerens Loft«, det vil sige Løveapotekets sal. Det forenede dramatiske Selskab sammensluttedes senere med klubben, der havde navnet KRONPRINSENS KLUB, og blev til SELSKABET POLYHYMNIA.

Men var der ikke mange offentlige forlystelser i det gamle Århus, kunne man jo da mere sig privat, og familiefester kunne i særlige tilfælde blive så storslæde, at de gjorde det ud for en offentlig fornøjelse; således da Stiftamtmand Høegh-Guldbergs datter i 1794 blev viet til den forrige stiftamtmand, Christian Frederik Guldencrones søn: »da var næsten alle paa begge Torvene beliggende Gaarde illuminede til ud paa Natten ... man hørte og en vedvarende Kanonade« – kanonsalutter hørte med til større festligheder – der var desuden »et af mange i den høje Families Glæde deltagende Indvaanere foranstaltet Fyrværkeri«. Det blev »udi det unge Brudepars og mere end tusinde Menneskers Overværelse eksekuteret«. Så knudret og besværligt kunne det udtrykkes, at man havde arrangeret fyrværkeri, og at det blev afbrændt i brudeparrets og en menneskemængdes overværelse.

Fester til fordel for byens fattigste

Også de mere beskedne fester kom i avisen. Man havde nemlig i en tid, da fattigforsorgen kun var nødtørfigt eller slet ikke organiseret, den skik, at der i et festligt lag gerne samledes ind

til de fattige; for sådanne beløb måtte fattigvæsenet naturligvis kvittere, og så snart Aarhus Stiftstidende var begyndt at udkomme, kvitterede man her – det kunne måske også virke opmuntrende på andre, så der fremtidig kom flere og større beløb i fattigkassen. Derfor kunne avisen notere, at mesterlektionen, det vil sige den øverste klasse i Katedralskolen, havde fejret skolens afslutning ved et gilde og dér indsamlet 2 rdlr. og 5 mark til de fattige. Ved et »Bal hos Hr. Fischer« indkom 1 rdlr. og 11 skilling til samme formål.

Med avisen kom der nyt forhold til døden

Endnu i 1794 hvilede omsorgen for de fattige for en stor del på frivillige bidrag og ikke på de almindelige kommunale skatter som i vore dage. Der var derfor god brug for disse bidrag, som samledes ind ved festlige lejligheder; og de i vore øjne mikroskopiske beløb var slet ikke så ubetydelige i datiden: for 3 skilling eller mindre kunne man få 1/2 kg brød, og 1/2 kg kød kostede højst 10 skilling.

I øvrigt brugte man alle kneb for at få penge ind til de fattige: der var opstillet »Bøsser« alle vegne, ikke blot i kirkerne. Smakkerne til Kalundborg havde bøsser; der stod en bøsse i Forligelses-kommissionen, en hos »Tolder Lund«, og der var en »Bryllups-Bøsse«, som var en af de mest givtige. Men også bøder og mulkter kunne skæppe ganske godt i kassen: var der tabt alt for meget gødning på gaden fra en møgvogn, skulle der bødes; ejeren af »seks

Grise, optagne paa Frue Kirkegaard«, måtte af med 1 rdlr. til fattigkassen, fordi han ikke havde passet bedre på sine svin. Men anderledes dyrt var det, hvis nogen mukkede mod de overordnede i borgervæbningen: her måtte »Peder Raae for usømmelig Tale og Opførsel mod Kaptajn Herskind og Underofficerer Jens Høegh« bløde 20 rdlr. Det må have været en ordentlig batalje; men her har vel også været tale om et principielt disciplinært problem.

Om sundhedstilstanden i Århus i 1794 ved vi ikke meget: der var to regulære læger, en landfysikus og en distriktskirurg; men desuden fuskede barbererne jo lidt i faget: de havde »gode Blodigler« til salg, og de kunne årelade, en kur som dengang blev brugt en del. Den almindelige hygiejne må have været sløj: statistikken over dødsfald i Århus Stift i 1794 anføres i avisen til i alt 4318, og af dem var mere end halvdelen, 2404, børn under 10 år. Der meldes ikke om særlige epidemier, og en så uhyggelig høj spædbørnsdødelighed kan derfor kun skyldes ukyndig fødselspraksis og vel især slet hygiejne.

Med udgivelsen af Aarhus Stiftstidende havde byens indbyggere pludselig fået et nyt forhold til døden: tidligere måtte et dødsfald jo meddeles mundtligt eller skriftligt; nu var der pludselig mulighed for at bekendtgøre det i avisen, så alle og enhver vidste besked. Århusianerne begyndte lidt famlende og usikre at avertere dødsfald »efter nu brugelig Maade«, såle-

des glarmester Breitigam, der fattede sig i korthed:

Efter 30 Ugers Svaghed har det behaget Gud den 24. August at bortkalde min kære Kone, Ingeborg Larsdatter, som herved bekendtgøres fraværende Slægt og Venner efter nu brugelig Maade sørgeligst af

Breitigam, Glarmester

I disse dødsannoncer kneb det undertiden med sætningskonstruktionerne og forholdsledenes rette anbringelse. Som det vil ses, har den gode Breitigam påduttet Vorherre 30 ugers svaghed. Det hændte også, at man uforvarende tildelte Gud direkte lokal indgriben som i denne annonce: »At det har behaget Livets og Dødens Herre den 4. ds. under et Besøg her at bortkalde til et bedre Liv min inderlig elskede Datter ...«

I øvrigt kunne meddelelser om dødsfald svulme op til hele små levnedsskildringer med karakteristisk af den af-døde som efterfølgende fra Aarhus Stiftstidende for 10. december 1794:

Den af Aar og Alder, men fornemmelig af Retsindighed og Gudsfrygt ærværdige Olding, min i Livet elskværdigste Mand Hr. Lauritz Jordhøy, forhen Sognepræst for Gangsted og Søvind Menigheder og Provst i Voer Herred, behagede den alene vise Gud Tirsdagen den 2. December sidst, om Aftenen Kl. imellem 11 og 12, ved en sagte og stille Død at skille ved Livets almindelige og nu især ved Alderdommen ret trykkende Byrder, og at give

ham med alle tro Tjenere Indgang til sin Herres Glæde. Den salig Afdøde er født i Sjælland 1704, kaldet til Sognepræst den 29. Marts 1737, indgik Aaret derpaa et kærligt Ægteskab med mig, som fødte ham 9 Børn til Verden, af hvilke 4 Sønner og 2 Døtre overlever ham; blev beskikket til Provst i Voer Herred 1763. Med disse Forandringer i hans Liv fulgte ham uden Forandring det retsindige Væsen i Christo, som og gjorde ham agtet og yndet af alle retskafne, men især elsket og

benådet af Gud, som tog ham til sig ovenmeldte Dag, da han havde udbragt sin Levetid til det meste af 91 Aar. Denne Efterretning, som jeg skylder dem, af hvilke min sal. Afdøde havde den Ære at være kendt, giver jeg mig den Ære efter nu brugelig Maade herved at meddele.

Elbæk Præstegaard, den 8. december 1794.

*Mette Juul
Sal. Provst Jordbøys.*

Uanset den af tidens opbyggelige stil påvirkede retorik i denne dødsannonce fortæller den dog ikke så lidt mere end nutidens meget spartanske meddelelser, der ofte nøjes med navnet, fødsels- og dødsår og underskrift: familien.

Om 175 år vil vore dages dødsannoncer ikke kunne fortælle nær så meget om os og vor tids mennesker, som provstindens meddelelse om sin mands død gør det om folk og forhold i 1794, avisens første år.

NYHEDENS VEJ *Helge Jensen*

Det nye blad var vel ordnet, og man havde øjnene med sig; kort efter dets start brændte Christiansborg, og så sjældne klicheer er i datidens provinspresse, bemærker man sig i Aarhusbladet en grundplan af det brændte slot.

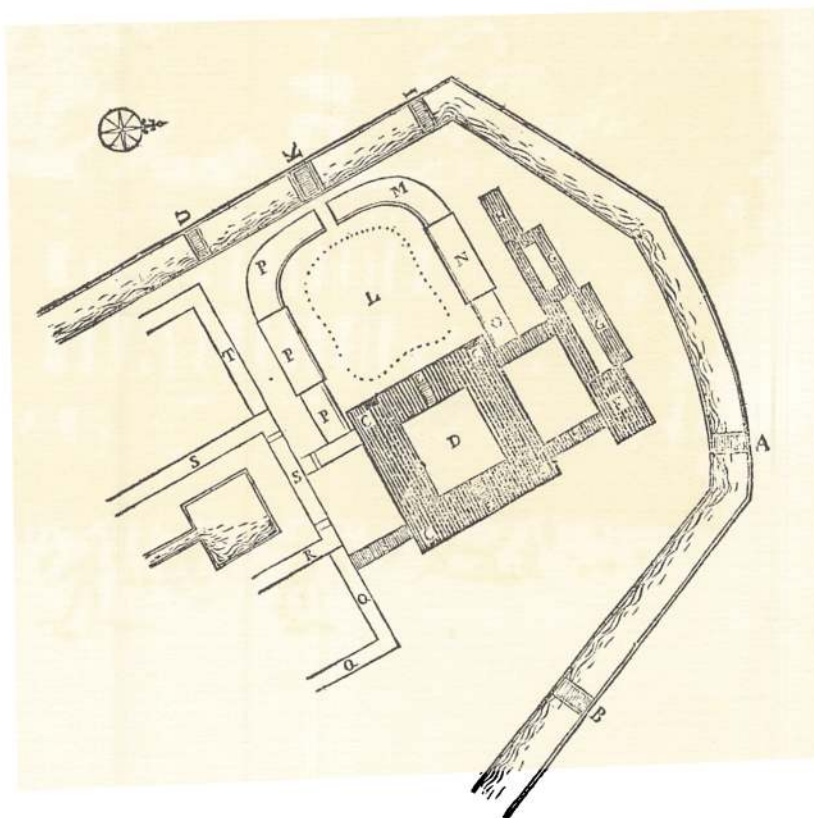
Sådan skrev pressehistorikeren, redaktør CHR. KIRCHHOFF-LARSEN (død 1965), da han i andet bind af sin store, desværre ikke fuldførte DEN DANSKE PRESSES HISTORIE var nået frem til afsnittet om Stiftstidendernes opståen – i Århus hin beskedne AARHUUS STIFTS ADRESSE-CONTOIRS TIDENDER, udgivet fra en gård i Mejlgade.

Det var bladets nummer 20, dateret 12. marts 1794, som bragte grundridset med orienterende tekst om det brændte, det bevarede og ildens arnested. Den sjældne illustration er ikke blot erindret i pressehistorien, men også nævnt i kunsthistorien.

Aarhus Stiftstidendes første redaktør, den ferme bogtrykker NIELS LUND, er kort biograferet i Weilbachs Kunstnerleksikon. Han var uddannet både som typograf og xylograf og skar »uden at hæve sig nævneværdigt over tidens almindelige niveau« træsnit til bogbrug og avisbrug. Ridset af slottets grundplan var hans eget værk, og han havde også udført træsnittet til sit blads første hoved. Portalen over nyhederne.

Det var præsentabelt arbejde og heldigvis bevaret for eftertiden, så genoptryk har kunnet ske.

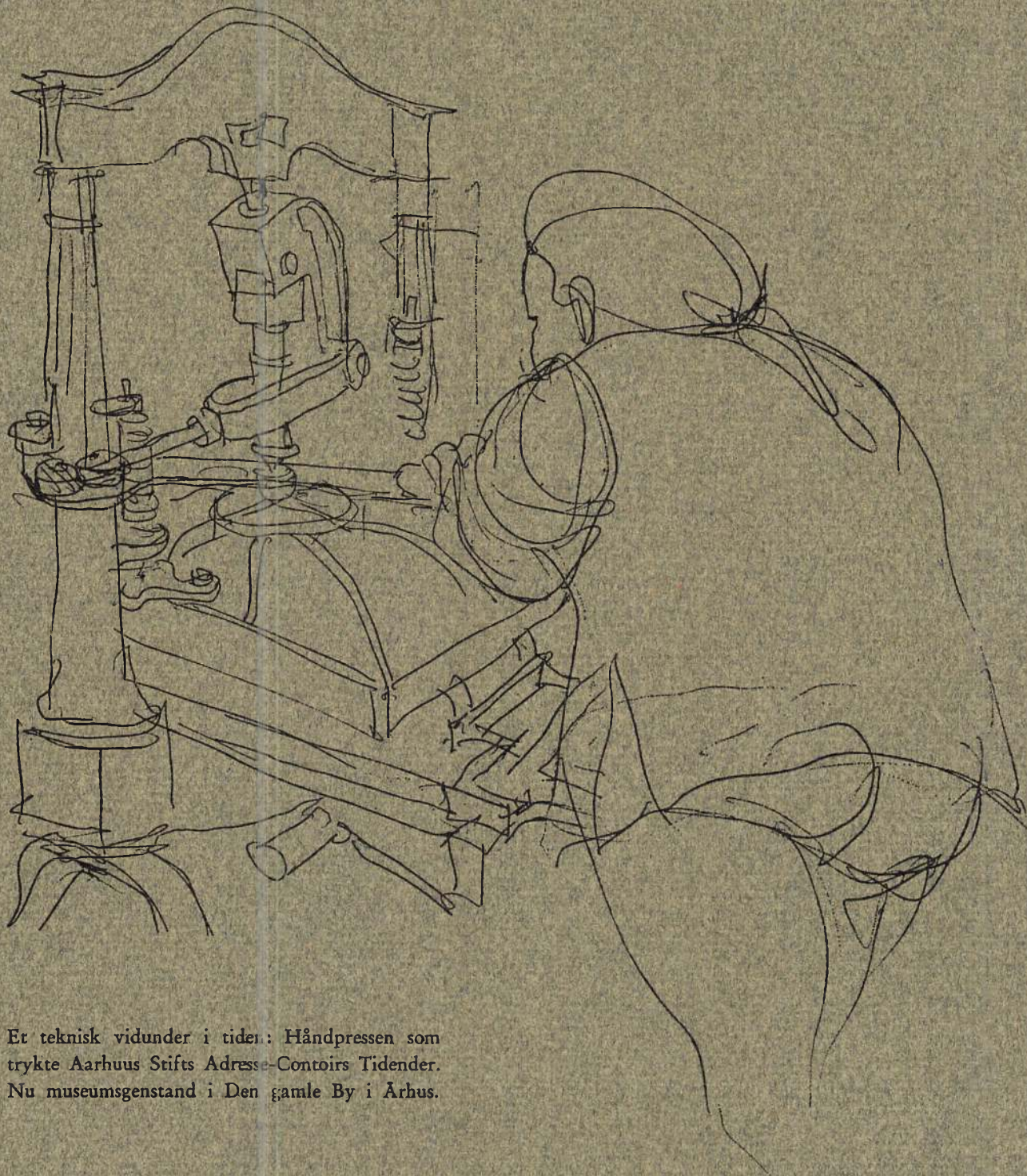
A Høibro. B Holmenbro. C Slots Hovedbygningen, hvor Herfaberens Bærelser vare, saavel som de Glesfles der hørte til Slottet. D Slotsgaard. E Slottets 2de Hovedporte. F Kirken. G Waaning for nogle Staldbezierer og Vognremisser. H Garderstalden. I Stormbro. K Store Slotsbro. L Ridebanen. M Ridehestesald. N Ridehuus. O Stald. P Livstalden eller Stalden til Vognhesterne. Q Cancellie. R Proviandgaarden. S Løshuus, hvorover det store Bibliothek og Kunstskammer. T Waaning for Beridere, Staldmæster og andre. U Prindsensbro. Det mørkest betegnede er det som er bleven Kov for Ilden. den liden forte Plet ind imod Ridebanen, betyder det Sted, hvor Ilden først mærkedes.

En af dansk presses første illustrationer, grundridset af det brændte Christiansborg, skåret og trykt af Niels Lund i bladets 1. årgang

Christiansborg Slots brand 1794: Onsdagen den 26 Februarii opkom en ulykkelig Ildsvaade ...

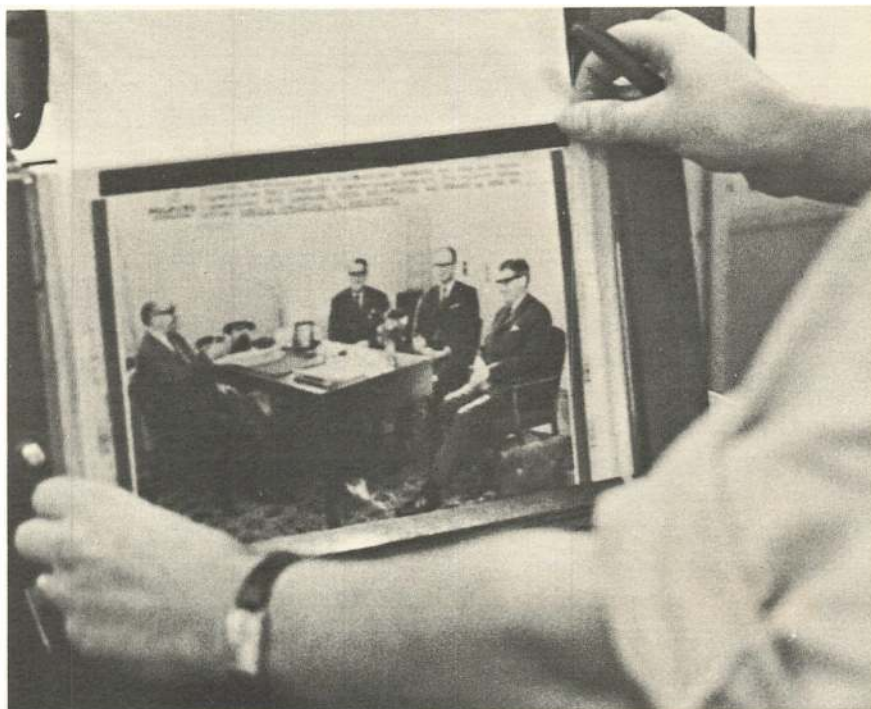
Er teknisk vidunder i tiden: Håndpressen som trykte Aarhus Stifts Adresse-Contoirs Tidender. Nu museumsgenstand i Den gamle By i Århus.

15. februar 1948, 154 år efter, indviede Aarhus Stiftstidende som et af de første blade i landet et telefotoanlæg. Niels Lund gjorde ingen blæst af sit billede. Den moderne reporter fortalte i forenkling læserne, at nu kunne der hentes »billeder fra alverdens begivenheder pr. telefon til Århus på syv minutter«.

Billedtelegrafien havde man kendt en del år. Dens resultater på tryk var nok så primitive. Det telefonerede billede – i virkeligheden elektrisk fjernoverføring af fotografier – var et væsentligt fremskridt, udviklet især af amerikanerne under Anden Verdenskrig og med energi befordret videre af verdenspressen i det forcerede kapløb om at være først med det sidste.

Vi var forholdsvis hurtigt med i Danmark, og nu står der på store og større redaktioner ikke én, men flere avancerede billedmodtagere, der kaster fotografier i højglans, fuldt færdige til klichéfremstilling, fra sig døgnet rundt i hælene på de senest indtrufne begivenheder.

Det ene billede i avisens barndom er blevet til ca. 200 i en normal søndagsudgave af Aarhus Stiftstidende, for at tage det eksempel fra et af de områder, hvor iøjnefaldende forandringer af pressen tog fart i mellemkrigsårene. Først de store overskrifter, så billedet – og man kan vende ordene om og med den endnu virksomme pressehistoriker, redaktør SVEND THORSEN sige, at det rigtige fotografi, det, som gav situationen, efterhånden blev anset for at være endnu vigtigere, endnu mere

Nu, 175 år efter: Telefotobilleder døgnet rundt

fangende end den rigtige overskrift. Meget kunne fortælles i rene billedsider med korte tekster.

Lykkeligvis har illustrationen, så spændende, så oplysende, så underholdende den end kan være, ikke aflivet det skrevne ord. Det har tilmed fået nyt liv i dansk dagspresse efter en periode med amerikaniseret uniformering; ny form; i vid udstrækning ny hensigt i forholdet til videlystne læsere.

Pressen har sine mest energiske kritikere blandt sine egne, og det er godt. Når de hævder, at den er langsom til at nyindstille sig efter udviklingen,

har de ret et langt stykke. Nyhedsapparatet er temmelig konservativt i sin funktion, måden at bringe nyhederne på undergår kun undtagelsesvis revolutionerende ændringer, og der er erfaring for, at sådan revolution kan give dyrt bagslag. Avislæsere har også et vist konservativt tilsnit.

Ikke desto mindre: Efterhånden indrettede dagbladene sig på, at filmen var kommet til med sine billeder og sine nyheder. Siden erkendtes det, at man skulle leve side om side og i konkurrence med radioen og dens talte avis. Og nu er det nyeste massemedium fjernsynet i gang med den hidtil mest

pågående udfordring til avisen, som på sin side mobiliserer med flere kræfter, end det større antal blade før bladdødens onde periode nogen sinde samlet kunne opvise. Flere kræfter, øget indsats, større opfindsomhed.

Århundredets krigsnyheder, ikke mindst Anden Verdenskrigs, massemedierne hver for sig og i sammenspil, rejselystens livligt fulgte kalden, ungdommens udadvendte holdning og interesse – mere optaget af udenrigspolitik end af indenrigspolitik – alt dette og mere har udvidet horisonten og gjort verden mindre. Fjerne nyheder er rykket nærmere.

Den, som skal orientere derom, stiller rimeligt nok denne rækkefølge op, at først drejer det sig om verden, dernæst om landet, så om byen og egnen. Det lokale, som man siger. Alle danske aviser er mere eller mindre lokalaviser, også de, der benævner sig lands- og landsdelsblade. Eller er der tre-fire undtagelser?

Verdensnyhederne og det lokale stof

I lang tid efterlevede Aarhus Stiftstidendes redaktion den regel, givet af chefredaktør LOUIS SCHMIDT, at »toppen«, forsides bærende nyhed, skulle være udlandsstof. »Verdensnyhederne har betydning for os alle«, hed det, og det var lige før, under og i årene efter den anden verdenskrig.

Det lokale stof blev ingensinde forømt eller underkendt af den grund, og i dag har det fået ny betydning.

TV-kameraet siges at være alle-

stedsnærværende. Det overskuer nu bedst de store nyheder, som det lejlighedsvis er først med. I det spil forekommer megen vekselvirkning, og den, der kommer sidst, supplerer med udvidet baggrundsstof.

Den lokale nyhed i dens uendeligt mange størrelser og nuancer kan ikke tilnærmelsesvis fyldestgørende dækkes af TV. Lokalavisen bor midt i denne arbejdsmark, hvor der hver dag skal pløjes og høstes til omfattende læsergavn – det næreste sat oplysende ind i den store sammenhæng med dens portræt af verden ude og hjemme eller omvendt siden sidst.

Hele historien begynder i øvrigt med lokalnyheden rubriceret øverst i forsides første spalte under Lunds og

Niels Lund, grundlæggeren (1753-1825)
Efter et maleri

hans Stiftstidendes Indenlandske Nyheder – den ofte citerede notits om skipper Sode, som venter på føjelig vind for at kunne afgå til Kalundborg.

Sparsomme kilder og længe undervejs

Vi kan ikke vide, hvad Lund har tænkt sig om sine læseseres behov, men kan gætte os til det deraf, at han sin første årgang igennem, to numre om ugen, indledningsvis har rapporteret om det indenlandske, i reglen med dateringen Kiøbenhavn i spidsen, derpå Aarhus. Skipperen var en undtagelse. I de fleste numre figurerer kongeligt nyt, højst underdanigt meldt, militære efterretninger eller forordninger fra høje myndigheder i toppen.

Rubrikken Udenlandsk var fast og omfattende, fyldte ikke sjældent det meste af pladsen, men var altid henvist til placering i anden række.

Langt fra alle pressens former og genrer var født, men Århus-avisen var flink til at udnytte de foreliggende muligheder, nyhedstjenesten var tit alsidig med en overvægt til det kuriøse og med talrige understregninger af det sørgelige. Notitser, en slags referater og virkelige reportager vekslede med oplysende artikler (en af de udførligste gav »paalideligt Raad for Skab paa Heste«) og Bekiendtgørelser fyldt med nyheder.

En bedømmelse af nyhedernes betydning, egentlige kommentarer, forekom ikke udover beklagende udbrud ved ulykkelige hændelser. Den indslænkede trykkefrihed lagde dæm-

per på ytringerne, og den ensomme redaktør havde nok at bestille med at registrere.

I de fleste europæiske lande slog kommentaren først for alvor igennem i 1800-tallets midte. Journalerne begyndte i overensstemmelse med just denne betegnelse som rene nyhedsorganer, Århus ikke undtaget.

Kilderne var sparsomme, og nyhederne var længe undervejs, befordret af rygter, andenhåndsviden, rejsendes beretninger og andre blades meddelelser, hvilket for udlandsstoffet navnlig ville sige Hamburg-bladenes indhold. Det meste af, hvad det danske læsende publikum fik at vide om storpolitik, fremkom som oversættelser af, hvad de skrev i Hamburg, vigtigt handels- og nyhedscenter i datiden. Enkelte korrespondentberetninger forekom som breve fra denne eller hin by. Der skrives fra ...

Terminologien »efter forlydende« var alt opfundet, og forlydendet kunne være dateret København og omhandle forhold i det franske – formentlig klip fra DEN BERLINGSKE AVIS.

Storreportage om branden på slottet

Holder vi os til det hjemlige, kan som udtryk for tidens pressemæssige tempo nævnes, at den kongelig allernådigst privilegerede avis i Århus i sit syvende nummer 25. januar bragte nyheden om, at der 13. januar ved hoffet var deklareret Mariage mellem en kongelig, bereden kammerjunker og en admiralsdatter. Personaliastoffets betyd-

ning blev ikke undervurderet af vor første redaktør.

5. februar beskæftigede han sig ret indgående med, hvordan den kongelige fødselsdag 29. januar var celebret med kur, taffel og harpespil.

Og først Onsdagen den 12te Februarii var man i Århus underrettet om, at

Den 30 Januarii opførtes første gang til Kongens Geburtsdag af Professor Tode forfærdigede Skuespil Husarerne, hvortil Compositionen af Regimentsquarteermester Wedel. Hans Majestet Kongen blev ved hans Ankomst modtaget med Vivat og Haandklap og ligesaa ledsaget tilbage til Slottet.

Vi springer nogle måneder og finder 2. august en væsentlig nyhed fra 21. juni, en plakat om amternes inddeling i eftertiden.

Bag det tempo kan langsommelig postgang fra administrationen have spillet sin rolle, og der skal ydes lokalreportagen af 1794 den retfærdighed, at 8. novembers avis indeholdt besked om visse passagerers ankomst – en billedhugger og en købmand specielt anført – med samme dags færgebåd fra Kalundborg.

Når eftertiden må anerkende, at Lund var en virkelig journalist i sin mindeværdige periode, skyldes det ikke mindst den storreportage, som gennem flere numre, første gang 5. marts, udførligt og dramatisk beskrivende gav de chokerende efterretninger om den før nævnte slotsbrand.

Det kan, efter kikket ned i småtingsskuffen, være rimeligt at bringe en prøve, og vi citerer:

Kiøbenhavn

Onsdagen den 26 Februarii opkom en ulykkelig Ildsuaade paa det Kongelige Residentz-Slot Christiansborg. Om Estermiddagen Kl. henimod 3 mærkedes en stærk Røg i øverste Etage ud til Ridebanen, som gav tilkiende, at der var Ild, men uagtet al anvendt Flid kunde man ikke finde det egentlige Sted, førend Ilden havde arbejdet sig igiennem til det øverste Loft, hvor der laae en Deel gamle Bræder og Materialer, som da strax bleve antændte. Ilden, som formodes være af Kakkellovns Rørene, greb om sig med en forfærdelig Magt. Bygningernes Høide, Størrelse, Beskaffenhed og den stærke Røg forhindrede at ingen Hielp var tilstrækkelig til at afvende den for det Kongelige Huus og heele Landet saa beklagelige Ulykke. Inden paafølgende Middag vare Slottets Hovedbygninger, Løngangene, Sølvkammeret, Viinkielderen, Vogn-Remisserne, Staldene langs med Kanalen samt Garder-Stalden og Kirken lagt i Aske, saa at allene de Kongelige Stalde med Ridehuuset og den forrige Hofskueplads bleve forskaanede. De ved Siden staaende vigtige Bygninger, Cancelliet, Proviand-Gaarden, det Kongelige Bibliotek, Konst-Kammer og Tøyhuset bleve bevarede. Af Meubler, Kostbarheder, Konst-Sager og andet er noget ræddet, men ogsaa overmaade meget er blevet et Offer for Ilden, hvoriblandt det kostbare Kongelige Haand-

bibliotek. Man vidste endnu ikke Antallet af de omkomne, men de beregnes over hundrede, foruden mange som ere komne til Skade. De Kongelige Herskaber begave sig, H. M. Kon-

gen og D. K. H. Kronprindsen og Kronprincessen til Statsminister Grev Bernstorffs Hotel. H. M. Enkedronningen og D. K. H. Prinds Frederich og Gemahlinde til Rosenborg og H. K.

H. Prinsesse Lovise Augusta med Gemahl toge Ophold hos Statsminister Greve Schimmelmänn. Stadens Borgere saavel som Søe-Etatens Folk udmærkede ved denne Leilighed deres Hengivenhed for det Kongelige Huus ved udviste Iver med at redde, hvad som kunde reddes.

Jndenslandsk.

Risbenhavn. Onsdagen den 26 Februarit opkam en uhyggelig Ildsraade paa det Kongelige Residens Slot Christiansborg. Om Eftermiddagen Kl. henimod 3: mærkedes en stærk Røg i øverste Etage ud til Ridebanen; som gav tilkiende, at der var Ild, men uagtet at anvendt Ild kunde man ikke finde det egentlige Sted, førend Ilden havde arbeidet sig igiennem til det øverste Loft, hvor der laae en Deel gamle Bræder og Materialter, som da strax bleve antændte. Ilden, som formodes være af Kaffelovns Nærene, greb om sig med en forskæddelig Magt. Bygningernes Hælde, Støtterløse, Beskaffenhed og den stærke Røg forhindrede at ingen Hielp var tilstrækkelig til at afvende den for det Kongelige Huus og heele Landet laa beflaelige Ulykke. Ilden paafølgende Middag vare Slottets Hovedbygninger, Løngangene, Sølvkammeret, Viinkælderen, Vognkammerne, Staldene langs med Kanalen samt Garder: Stalden og Kirken lagt i Aske, saa at allene de Kongelige Stalde med Ridehuuset og den forrige Høffneplads bleve forskaandede. De ved Siden staaende vigtige Bygninger, Cancelliet, Proviant: Gaarden, det Kongelige Bibliotek, Konst: Kammer og Tøyhuset bleve bevarede. Af Meubler, Kostbarheder, Konst: Sager og andet er noget reddet, men ogsaa overmaade meget er blevet et Offer for Ilden, hvoriblandt det kostbare Kongelige Haandbibliothek. Man vidste endnu ikke Antallet af de omkomne, men de beregnes over hundrede, foruden mange som ere komne til Skade. De Kongelige Herskaber begave sig, H. M. Kongen og D. K. H. Kronprindsen og Kronprincessen til Statsminister Grev Bernstorffs Hotel. H. M. Enkedronningen og D. K. H. Prinds Frederich og Gemahlinde til Rosenborg og H. K. H. Prinsesse Lovise Augusta med Gemahl toge Ophold hos Statsminister Greve Schimmelmänn. Det Kongelige Hof: Stues Contoir er forflyttet til det Kongelige Palais i Hr. Kammerherre von Wagensteins forhen havde Værelser. Om den afbrændte Plads er sat Fælg og Vagt: Stabens Borgere saavel som Søe: Etatens Folk udmærkede ved denne Leilighed deres Hengivenhed for det Kongelige Huus ved udviste Iver med at redde hvad som kunde reddes. At samme med allernaadigst Beskæhag er bemærket sees af den paafulgte

Sådan tog storreportage sig ud i Aarhus Stiftstidendes første år

En kongelig bekendtgørelse med megen taksigelse for bistand ved redningsarbejdet er aftrykt samme dag, og de følgende dage fortsættes der med realistiske detaljer og skiftende formodninger om de omkomnes antal og art. Det hedder:

Alle Slottets Sprøiter med nogle og 30 Staldkarle samt 5 af Byens Sprøiter og deres Mandskab skal være blevne et Offer for Ilden. Man har funden en Garder uden Hoved og en Garderstøvle med et Been i.

En fæstebonde under Aarhus Domkirkes gods nævnes med navn og hæder, fordi han i troskyldig rørelse over begivenhederne har sendt kongen 50 rigsdaler for derved at bevidne, hvor meget »det Kongelige Huuses Vanhæld gaaer ham til Hierte«. Selv kan bonden undvære, fordi han – siges det – af Gud er velsignet med det fornødne.

Man leder forgæves efter en endelig opgørelse af de dræbtes tal. Kontinuiteten svigter. Lund og hans læsere har fået andet at tænke på, f. eks. sidst i marts spekulationer over et – viser det sig – ugrundet rygte om fredsbrud mellem Algier og Danmark.

I mellemtiden har en anden ulykkelig brand udryddet en hel gade i Ringsted. Det skete 10. marts, og via Odense – nogle spændende linjer, som er dateret 17. marts – får Østjylland endelig 22. marts at vide, hvor gyseligt et syn det var at se omtrent en fjerdepårt af den sjællandske by i lys lue.

Forunderligt var det, at de øvrige Parter bleve reddede, uagtet at Kiøbmandsenken Mad. Freisleben havde en stor Mængde Krudt og andre brændbare Sager, som gik i Luften.

Vi kan skimte, at dramaet på sin vej til Århus har passeret Odense-avisen, og den dag i dag anvender journalisten saksen, omend på anden vis – nu til klip af ytringer til orientering om, hvad andre mener.

I den udvikling, som dermed er antydet, har pressehistorien forsket uden at komme stærkt ind på de skiftende kilders udnyttelse og betydning. Dette være sagt i respekt for foreliggende bind og afhandlinger og i ønsket om, at huller bliver fyldt, mens tid er.

Fra den ene mand til de 500 medarbejdere

I det foregående har vi genopfrisket nogle træk, der kan anskues både som kuriosas og som baggrund for en slags status 175 år efter.

Avislæseren kan med sin daglige udgave foran sig gøre sig bekendt med, at de oprindelige fire små sider, normalen i 1794, har udvidet sig til mange store sider. 36 og 40 er ikke ual-

mindelige på hverdage, og i efterårets læsemåneder fordobler søndagsavisen ikke sjældent sådanne sidetal.

NB.: Har læseren mon tænkt på, at en 40 siders avis svarer til en bog på 320 sider nyheder, underholdning, kommentarer, billeder og annoncer – alt med nogenlunde samme ærinde som det, bladets stifter havde med sin budbringer.

Vi er nogle i redaktionen og de tekniske afdelinger, som har en tydelig erindring om den ganske særlige indsats, en 16 siders avis krævede.

Dermed er nævnt en af de mange etaper på vejen fra Niels Lund og hans ene svend til den stab på næsten 500 (nøjagtigt 487, da disse linjer formuleres), som i jubilæumsåret skriver, sætter, trykker og bringer bladet ud – idet kun de faste avisbude er medregnet, ikke deres talrige hjælpere. Langt over 2000 modtager løn eller honorar fra Aarhus Stiftstidende.

Under den udvikling er nyhedens gang eller løb blevet hurtigere og hurtigere og dens rute, der før kunne være særdeles snirklet, stærkt forenklet, omend på en kompliceret måde ved indsats af ilfartens teknik.

Nyheder registreres i redaktionen i samme minut, de er født i glæde eller drama.

Hjemmene har deres egne nyhedsmottagere, som med held eller planlagt kan være ganske på højde med situationen. Transmitterede debatter af mange slags kommer lige ind i stuen med problemer og nyt. Landskampresultater foreligger pr. radio og på

skærm i afgørelsens sekund. Fyrstebryllupper og prinsedåb har os alle som tilskuere.

De samme nysgerrige apparater er så vidt muligt vidner og deltagere på nært hold, når vældige kræfter udløses og sætter uoverskuelige handlinger i gang: Politiske mord, kriges udbrud, raceuroligheder, kaotiske strejker, studenteroprør osv.

Nysgerrige på offentlighedens vegne, sådan som aviserne også er det med god begrundelse, for hver generation ønsker at vide besked med sin skæbne.

Samle alt det, der flimrer – giv mening

Og hvad er der så tilbage for aviserne at berette? 1. Alt det, der ikke kan ses eller høres. 2. Hvad det er vigtigt at fastholde som læsning og til bedømmelse. 3. Hvad der skal føjes til for forståelsens og sammenhængens skyld. 4. Reaktioner og nye oplysninger, fremkaldt af reaktionerne. 5. Meninger og debat.

Aviserne har den mulighed i overskuelig helhed at samle det, der flimrer i de andre medier. Artikler og deres billeder kan man vende tilbage til. De fremtræder som aktstykker.

Den samme ilsomme alarm, som sætter radio og TV i gang med reportage og viderebesørgelse, virker i redaktionerne. Nyhedsstrømmen passerer kontinuerligt over telefoner, diktafoner, et geled af fjernskrivere og telexapparater, pr. telegram og lige ind ad døren.

rb- il ~~XXXXXXXXXXXX~~

russiske tropper er gået ind i czechoslovakiet .

0235 21/8 Ls

Et par eksempler på nyhedens fart i 1968 er omtalt i dette kapitel. Her gengives Ritzaus Bureaus første fjernskrivermeddelelse til de danske aviser om invasionen i Tjekkoslaviet natten til 21. august. Ritzau modtog sin alarmering i form af et Reuter-telegram fra Washing-

ton, hvor udenrigsminister Dean Rusk havde afbrudt en tale ved efterretningen om Prag Radios natlige budskab: »Sovjetiske tropper har overskredet grænsen til Tjekkoslaviet«. Inden for et minut besørgede det danske bureaus vagthavende nyheden videre.

nnnn

eun371 nya410

0236 : snap'c'c'c'c'c'troops :

washington, aug. 20, reuter - secretary of state dean rusk abruptly ended a speech here tonight when informed of a radio prague report saying that russian troops had crossed the border into czechoslovakia.

reuter

Den første tjekkiske radludsending om den verdenshistoriske tragedie foregik omkring kl. 2.00 nat. En Associated Press-korrespondent var den, der hurtigst underrettede omverdenen. Han sad på sit hotel med fornemmelsen af, at noget særligt var under udvikling. En flymotor med fremmed lyd - ikke den sædvanlige fra natmaskinen Prag-Dubrovnik - bestyrkede ængstelige tanker. Hvad journalisten havde hørt, viste det sig senere, var den første russiske

troppetransportmaskine under landing. Han lukkede op for Prag Radio, netop som den fortalte om invasionen. Kl. 2.06 havde han via hotellets eneste fjernskriver delagtiggjort AP's Frankfurt-kontor i sin viden, og kl. 2.09 havde hvert eneste AP-kontor verden over kendskab til det skete, dermed også alle blade, der modtager bureauets engelsksprogede nyhedstjeneste direkte på deres fjernskrivere. Et stykke pressehistorie var skrevet.

Uden pause arbejder redaktionsstabens skiftende hold med at kontrollere, uddybe, tilføje og kommentere i forsøg på med næste udgave, ventet til tiden, at besvare alle umiddelbare spørgsmål i forbindelse med det meldte. Helst desuden give svar på endnu mere, intet relevant glemt eller overset, heller ikke det nødvendige eller overraskende billede - eksemplet fra Lunds historiske billede og dets svar på vedkommende spørgsmål fulgt op.

Han og hans nærmeste efterfølgere med deres enkle hjælpemidler kunne ikke i deres vildeste fantasi drømme om, at begivenheder i andre egne af landet og i verdens fjerneste kroge ville blive kendt af deres blad i hænderesøjeblikket, så at sige.

Langt mindre kunne de forestille sig en nyheds-konkurrence som den, der nu er dagligdags.

Billedet, Lund tegnede dage efter branden, fremkommer i dag som stort opsat luftfoto taget under branden.

Beskrivelsens opgave er stykket ud på mange hænder. Midt i den redaktion, som i 1968-69 råder over mere end 80 journalistiske medarbejdere, sidder ikke redaktionssekretæren - som for blot en menneskealder siden altid blev nævnt i ental - men en halv snes redaktionssekretærer. De er initiativtagere, fordelere og samlere og stykker avisen sammen i kapløb med begivenhederne og i kontakt med chefredaktion, teknik og andre afdelinger under samarbejde om avisens indhold og udseende i en størrelse, der er afpasset til dagens og læserens behov.

De tråde, redaktionssekretærerne har fat i, løber ud i byen, videre ud i egnen – de mange lokale korrespondenter – landsdelen, landet, den store verden.

Ingen del er uden dækning. En Københavns-redaktion på fem (plus faste anmeldere) holder Århus underrettet om det flere gange brændte og genopførte Christiansborgs beslutninger, om stort og småt i hovedstaden og dens institutioner, om ondt og godt, om gåstrøg og Tivoli-jubilæum, om kulturlivets udfoldelse i den del af landet.

Verdenshistorie på fjernskriverne

I København findes også RITZAUS BUREAU, de danske dagblades nyhedsbureau i over 100 år. Det er en virksom nyhedsgarant på mange områder. Helst en korrespondent i hver by til alle abonnerende blades gavn. Og navnlig med ustandseligt tikkende forbindelse til en række verdensbureauer, hvoraf REUTER i London er den største leverandør af stof til Ritzaus brug på hjemmebane.

I vort jubilæums anledning har vi afæsket RITZAUS BUREAU et svar på spørgsmålet om, hvordan det fartmæssigt formede sig, da de første efterretninger om attentatet på Robert Kennedy indløb. Her er svaret:

Attentatet skete i Los Angeles 5. juni kl. 08.21 dansk tid (00.21 lokal tid), blev formidlet til os af det engelske Reuter – som det første af vore bureauer – kl. 08.29 og var udsendt på RB's net kl. 08.32. Det forekommer

hurtigt, men det er ikke egentlig noget, vi er særlig stolte af.

Kennedy døde et døgn senere, kl. 09.44 dansk tid (01.44 lokal). Reuters iltelegram var stemplet kl. 10.00 og ude på RB's net kl. 10.04. Fint, sammenlignet med de amerikanske bureauer. Vi har givetvis bedre eksempler – næsten daglige – men »sampler« ikke på dem.

Det kunne der være grund til at gøre i presseforskningens interesse.

En anden af vore daglige bureauforbindelser, det amerikanske ASSOCIATED PRESS' Københavns-redaktion, fik et tilsvarende spørgsmål om mordet på Dr. Martin Luther King og gav følgende svar:

Vi modtog første bulletin her 5. april kl. 01.28. Den blev udsendt herfra kl. 01.33 som døgnets telegram nummer 1. Bulletin nummer 2 ankom 01.34 og udsendtes 01.40. Ny version kom kl. 01.53 og udsendtes kl. 02.00.

De to situationers stikord var signalet til, at Aarhus Stiftstidendes redaktionsorganisation sættes i fuldt alarmberedskab.

I det førstnævnte tilfælde, viste det sig inden for de samme få minutter, var vor egen udsendte mand i Kennedys følge under valgkamp-turneen på pletten – til stede på det hotel, som var skueplads for dramaet – og det er en historie, som de dages aviser bevidner med sidestore førstehåndsreportager. Et af de resultater af plan-

lægning og held i kombination, som tit spiller en rolle i den levende, nærværende journalistik.

Journalisten parat til udrykning, som spørger, hører, iagttager, reporter, referent, interviewer, kommentator, er kærnen og saltet i sagen. Sådan har det været under skiftende omstændigheder, og der er ikke udsigt til, at det vil ændres, uanset hvad der ellers sker med avisens tilpasning til ændrede vaner.

Nyheden og dens illustration.

Har øjnene med sig på læsernes vegne

Seks faste pressefotografer i hovedredaktionen og deres hjælpere, korresponderende fotografer landet over, Nordfoto og Polfoto, de to førende danske billedbureauer, og i samarbejde med dem et verdensomspændende billednet har øjnene og linserne med sig på vore læsers vegne.

Sådan har vi andel i organisationer, som sikrer, at Danmarks største aftenavis er repræsenteret, hvor dens egen organisation ikke rækker ud. Der er grænser, men de overvindes. Journalist Niels Lund begyndte ikke forgæves. Den gamle nyhed om ham tåler at blive pudset af i skæret af det nyeste nye.

AVISENS UDSEENDE *Aksel Jeppesen*

Avisens udseende. Lægger De overhovedet mærke til det? Synes De, at avisen er anderledes i dag end i går? Husker De, at vi i går havde et femspaltet billede øverst på forsiden med en kraftig tospaltet rubrik på den ene side, mens vi i dag byder Dem en avis med en trespaltet rubrik i toppen, et tospaltet billede på siden og en indholdsramme med gul farvebund yderst til højre?

Og da udlandsredaktionen kom med den store verdensnyhed, kørte vi en syvspaltet rubrik i to linjer, sat med en mindre skrift og derefter fotograferet op til den højde, som efter vores opfattelse skulle fortælle Dem meget tydeligt, at her er noget, De *skal* vide besked om.

Lægger De mærke til alt det?

Formentlig svarer De nej eller vedikke-rigtigt. Men jeg er på den anden side overbevist om, at hvis vi *ikke* gjorde, som jeg har skitseret, ville De lægge mærke til *det* og snart blive træt af at få en avis i brevsprækken, der var ens fra dag til dag.

Når vi drøfter avisens udseende, er forsiden øverst på dagsordenen. Det er den, der kæles mest for (sammen med bagsiden, for vi ved udmærket, at der er tusinder af læsere, der foretrækker at læse avisen bag fra ud fra mange års tradition: først det muntre og så dødsannoncerne).

Forsiden. Det er bladets ydre fremtoning, det drejer sig om, og som MARTIN ANDERSEN skriver i sin bog »Avisen idag«, har det ydre samme betydning for aviser som for mennesker. Det er det første indtryk, man får, og ganske vist kan et fordelagtigt ydre ikke forbedre et dårligt indhold (ej heller hos mennesker), men det kan gøre en velskreven og velredigeret avis endnu mere effektiv i dagens konkurrence om læserens opmærksomhed og interesse.

Det sker ikke så sjældent, at man i et redaktionssekretariat og blandt aviseteknikere stiller spørgsmålet: Er det nu nødvendigt med al denne forud planlagte præsentation af stoffet? Ville læseren ikke alligevel finde det, der interesserer ham, og det, der betyder noget for ham og hans hjem? Hvorfor i alverden ikke starte foroven til venstre på forsiden med det stof, der er først fremme, og så lade resten følge i den række, hvori det kommer frem i sætteriets produktion?

Det ville bringe enhver sætteri-leder i Paradis, hvis det blev sådan. Igen.

For sådan var det engang. Som De ser det gengivet flere steder i denne bog, var det ikke overskrifterne eller de varierede skrifter og satsformater, der prægede Aarhus Stiftstidende i dens første mange, mange årgange. Avisen kom fra en bogtrykkers værksted, og den havde en bogs format, en bogs skrifter og en bogs ombrydning. Lige op og ned, fra side til side.

Princippet i fremstillingen var Gutenberg's opfindelse – og det er det stadig. De har nok hørt avisfolk fortælle, at hvis Gutenberg i dag kom på besøg i et af vore store trykkerier, ville han kun undre sig over det elektriske lys. Resten kender han.

Det nye revolutionerende avisformat

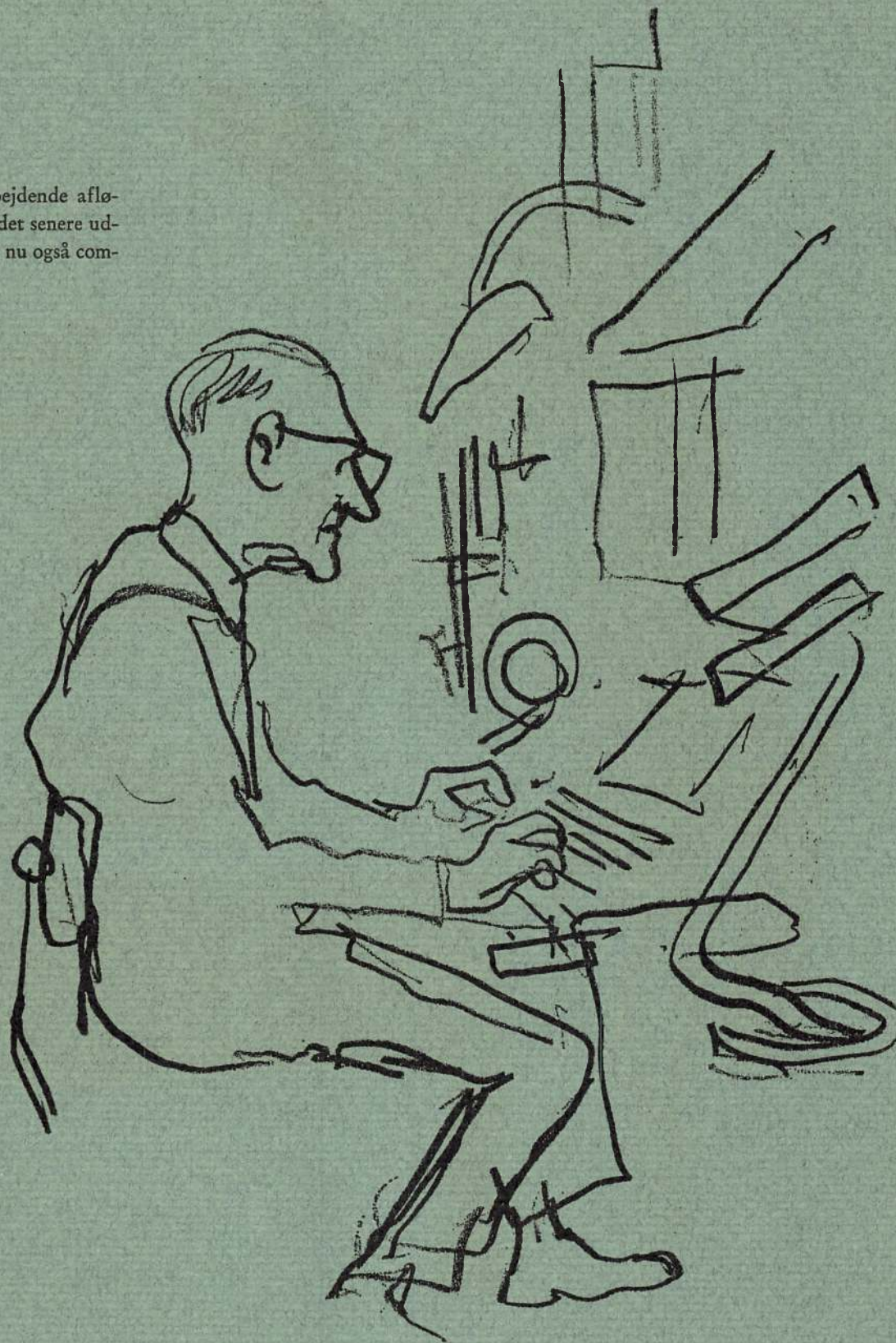
Men med de tekniske fremskridt kom også til aviserne mulighederne for forbedring af kvaliteten og hurtigere produktion i takt med samfundsudviklingen.

Alligevel skal vi helt op til 1905, før Danmark fik, hvad man kan kalde det første moderne dagblad. Det var HENRIK CAVLING, der vendte en stagnationsperiode for POLITIKEN. Han vovede, hvad ingen bladleder dengang overhovedet turde tænke: at ændre avisen fra spisebordsformatet (avisen blev brugt som dug i de tusinder af hjem) til omtrent den størrelse, vi kender i dag. Telegrammerne og nyhederne rykkede frem på forsiden, en indvendig side blev gjort til »hovedside« med den ledende artikel i spidsen, nu fra to-tre spalters længde skåret ned til én spalte.

Og han indførte kronikken i dansk presse, han iværksatte rundspørger og konkurrencer og meget andet, som falder ind under begrebet aktiv journalistik.

Intet af det var hans egen opfindelse.

Håndsatsens hurtigt arbejdende afløser, sættemaskinen – på det senere udviklet fuldautomatisk og nu også computerstyret

Det ene billede er blevet til et par hundrede i de store aviser. I klichéanstalten underkastes zinkpladen, som skal blive til trykfærdig kliché, på få minutter en række kemiske processer.

I mange år brugte Aarhus Stiftstidende den I manges øjne noget tunge og robuste Cheltenham til forsideoverskrifter. Desuden brugtes skriften Inde i avisen til rubrikker over »tungt« stof som ulykker og forbrudelser. Siderne blev på denne måde en noget disharmonisk blanding af Cheltenham og den bløde, runde Bodoni

NOVEMBERDAG
København 14. Århus C
Tidende 181-124988

Aarhus Stiftstidende

Udgivelsesnr. 49 898
Udgivelsesdag 1. oktober 1966
Nr. 817 Udgivelsesnr. 92 928 Udgivelsesdag

173. ÅRGANG * NR. 50283

Oprettet Aar 1794 ved Kgl. Privilegium

FREDAG AFTEN 28. OKTOBER 1966

FN tager mandatet fra Sydafrika

Sydafrika bebuder at ville bruge alle midler for at holde fast på Sydvest-Afrika — En FN-militæraktion ikke sandsynlig

NEW YORK (AP) — FN-afrikas repræsentant led sit hidtil største nederlag i FN i aften, da 216 af de 221 medlemmer bestemte, at Sydafrika skal fratages sit mandat over Sydvest-Afrika.

FN-Afrika, der tidligere har modstået, at det ikke vil optage mandater, blev nærmest en medvirkende årsag til at FN's medlemmer bestemte, at Sydafrika skal fratages sit mandat over Sydvest-Afrika.

FN-Afrika, der tidligere har modstået, at det ikke vil optage mandater, blev nærmest en medvirkende årsag til at FN's medlemmer bestemte, at Sydafrika skal fratages sit mandat over Sydvest-Afrika.

Den gamle konflikt fra det tidligere mandats område over Sydafrika i 1966. Resolutioner i FN's Generalforsamling har været oplyst om, at Sydafrika har holdt op med at give alle midler til Sydafrika.

Den gamle konflikt fra det tidligere mandats område over Sydafrika i 1966. Resolutioner i FN's Generalforsamling har været oplyst om, at Sydafrika har holdt op med at give alle midler til Sydafrika.

Tæller penge endnu

En af de største problemer for den danske økonomi er den store mængde af udenlandske penge, der er kommet ind i landet. Dette betyder, at vi stadig tæller penge endnu.

En af de største problemer for den danske økonomi er den store mængde af udenlandske penge, der er kommet ind i landet. Dette betyder, at vi stadig tæller penge endnu.

Erhards forslag blev forkastet

Den danske regering har forkastet Erhards forslag om at indføre en ny skat.

Den danske regering har forkastet Erhards forslag om at indføre en ny skat.

Presseloftgrænsen og arbejdspladsen

Løsende artikel side 15

Barnerov hindret af kvinder

Udvalgte kvinder i København har hindret barnerov, hvilket har været en succes for dem.

Udvalgte kvinder i København har hindret barnerov, hvilket har været en succes for dem.

Tikkende bombe på EFTA-mødet

Der er en tikkende bombe på EFTA-mødet, som kan have store konsekvenser.

Der er en tikkende bombe på EFTA-mødet, som kan have store konsekvenser.

England parat til De Seks inden et år er forløbet

Svarede ikke på den danske appel, men lod rive ud at der snart vil ske noget afgørende

England har svaret på den danske appel om at indføre en ny skat, men svaret er ikke tilfredsstillende.

England har svaret på den danske appel om at indføre en ny skat, men svaret er ikke tilfredsstillende.

Der er en tikkende bombe på EFTA-mødet, som kan have store konsekvenser.

Der er en tikkende bombe på EFTA-mødet, som kan have store konsekvenser.

Den danske regering har forkastet Erhards forslag om at indføre en ny skat.

Den danske regering har forkastet Erhards forslag om at indføre en ny skat.

Der er en tikkende bombe på EFTA-mødet, som kan have store konsekvenser.

Der er en tikkende bombe på EFTA-mødet, som kan have store konsekvenser.

Nye dramatikere

Der er et stort antal af nye dramatikere i Danmark, som har skrevet nogle nye og interessante stykker.

Der er et stort antal af nye dramatikere i Danmark, som har skrevet nogle nye og interessante stykker.

Skole til ændringsvage sinket otte måneder

Beskæftigelseskolen i Hasselager tidligst færdig til april 1967

Den nye skole i Hasselager er blevet sinket otte måneder på grund af økonomiske problemer.

Den nye skole i Hasselager er blevet sinket otte måneder på grund af økonomiske problemer.

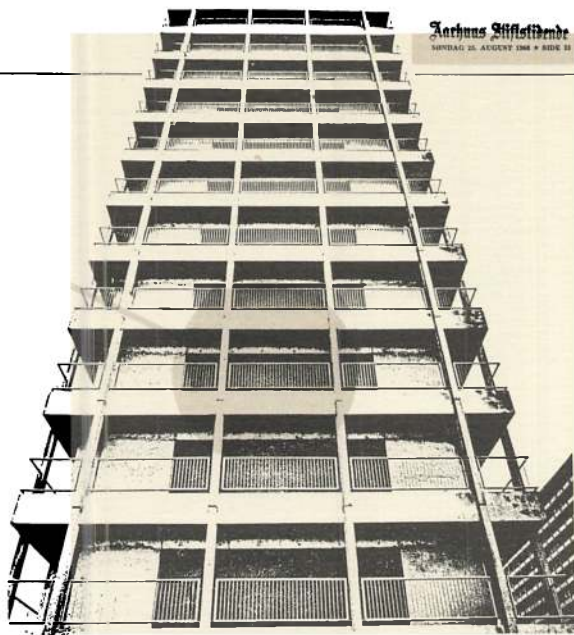
ITT

Radiohuset

993

X-SCHAUN-Lorenz

Radiohuset

Kunne De tænke Dem at købe en ejerlejlighed? Pas på!

Kan blive dyrere end parcelhus

DEN nye lov om ejerlejligheder, der har været i brug i 10 år, har endnu ikke givet de resultater, ikke desto mindre har det bekræftet erfaringerne, der er til rådighed om lovens konsekvenser, givet betingelserne til boligbyggeri.

Det er blevet klart, at loven om ejerlejligheder er et vigtigt middel for offentlige myndigheder til at sikre, at der ikke kommer for mange nye parcelhuse til markedet. Det er blevet klart, at loven om ejerlejligheder er et vigtigt middel for offentlige myndigheder til at sikre, at der ikke kommer for mange nye parcelhuse til markedet.

Virkingen undersøger

Byggeselskaberne har med sin undersøgelse af lovens virkninger for et væsentligt, som der tidligere var en stor usikkerhed om, om loven ville give den ønskede effekt. Det er blevet klart, at loven om ejerlejligheder er et vigtigt middel for offentlige myndigheder til at sikre, at der ikke kommer for mange nye parcelhuse til markedet.

Af Niels Roserup
 Foto: Børge Venge

Den nye lov om ejerlejligheder har endnu ikke givet de resultater, ikke desto mindre har det bekræftet erfaringerne, der er til rådighed om lovens konsekvenser, givet betingelserne til boligbyggeri.

Det er blevet klart, at loven om ejerlejligheder er et vigtigt middel for offentlige myndigheder til at sikre, at der ikke kommer for mange nye parcelhuse til markedet.

Flest unge interesserede

Købet af en ejerlejlighed har vist sig at være mest interessant for unge mennesker, og det er især kvinder, der er mest interesserede i at købe en ejerlejlighed.

Byggeselskaberne har med sin undersøgelse af lovens virkninger for et væsentligt, som der tidligere var en stor usikkerhed om, om loven ville give den ønskede effekt. Det er blevet klart, at loven om ejerlejligheder er et vigtigt middel for offentlige myndigheder til at sikre, at der ikke kommer for mange nye parcelhuse til markedet.

UDSALG

SLUTSPURTEN STARTER MANDAG KL. 8.45

NYE PRASORTERTE VÆRER YDERLIGERE MEDSATTE PRISER

FRANSK CHATOL med komplet udstyr og 2 års garanti for 2185,- ... 2285,-	OVERKOMPLETTE SPISESTOLE 3 styk og med 4 sæt for 125,- 3 styk og med 2 sæt for 98,- 3 styk og med 1 sæt for 85,-
OVERPOL DAGLIGSTUE med 2 nye lænestole, værdifulde med 4 sæt for 1250,- med 2 sæt for 740,- med 1 sæt for 660,- ... 2485,-	OVERPOL DAGLIGSTUE med 2 nye lænestole, værdifulde med 4 sæt for 1250,- med 2 sæt for 740,- med 1 sæt for 660,- ... 2485,-
PALLSANDER KOMMODE 80 cm bred, 75 cm høj, 2 døre for 415,- ... 498,-	RESTPARTI SENG 160 cm bred, 200 cm lang, 2 døre for 158,- ... 148,-

SE **PHOENIX** SE
VINDUERNE VINDUERNE

MØBLER • FREDERIKSGADE 71 • TEL. (06) 13 25 99

Sektionsforsiderne vil i mange tilfælde blive hjemsted for moderne former for reportage, teamdyrkning (tre-flere-fem eller flere journalister på samme emne) og de særlige opsætninger, som udbygget service- og forbrugerjournalistik kræver

Han havde set det praktiseret i engelske og amerikanske aviser – men han havde modet og talentet til at flytte det nymodens udenlandske ind i den danske andegård (og var på den måde med til at smække lågen til andegården op, men det er en anden historie).

Elektroteknikken sætter farten op

Cavlings eksempel blev fulgt af de fleste danske aviser, tillempet de enkelte huses ideer, ånd og særpræg, og vi skal helt op til de seneste år for at finde en tilsvarende revolution i dansk presse.

Den er skabt af elektronikken. Den har givet en betydeligt hurtigere satsfremstilling, og den har først og fremmest gennem billedmaskinerne gjort det muligt for os hver dag at bringe billeder fra aktuelle begivenheder jorden over.

Det er ikke helt løgn, når vi i dag på redaktionen ærter vore fotografer med, at vi har et billede fra en brand i New Yorks havn hurtigere i hus end et billede fra en brand i Åbyhøj.

Denne hurtige billedbetjening er et af avisens bedste aktiver i den i øvrigt meget inspirerende konkurrence med fjernsynet, og vi har tilmed den fordel, at vi fastholder for læseren de dramatiske situationer, hvor TV-reportagen er flygtig og flimrende.

Her er vi ved det absolut centrale, når vi bestemmer forsides udseende – dette at fastholde en situation gennem et vel tilrettelagt spil mellem billeder og tekst. Det være sig en lyntogskata-

strofe, en præsidentkandidat på båren efter skuddene, fjendtlige kampvogne i Prahass gader, den lykkelige skuespillerinde efter aftenens store kunstneriske sejr eller den lille dreng, der takker manden, som reddede ham fra druknedøden.

Jeg har ikke spor forstand på statistik og kun ringe respekt for begrebet – men der er én tabel, jeg kan, uanset hvornår jeg bliver spurgt. Den er fra en undersøgelse, der blev foretaget i Sverige for få år siden blandt avislæsere, og den fortæller, at efter tre døgns forløb kan kun 10 procent af læserne erindre en ren tekst. 20 procent husker billeder – men 65 procent husker kombinationen billede-overskrift.

I måneden, hvori denne bog skrives, har der været debat herhjemme om det, man kalder sensationsjournalistik – et emne, der også har berøringsflade til avisens udseende.

For nogle år siden havde man i Sverige en tilsvarende diskussion, og her sagde kritiske avislæsere, at den »tillempede« avistypografi er inde på et forkert spor. De mener, at de store overskrifter, der kræver begrænsning i antallet af ord i linjen, ofte giver brist i nøjagtigheden.

Fede typer redder ikke det uvederhøflige

En af Sveriges mest kendte bladledere, CARL-ADAM NYGÖP, manden bag EXPRESSEN, Nordens største bladsucces, skrev i forbindelse med diskussionen, at hvis man gengiver uvederhøflige nyheder, bliver disse naturligvis ikke

reddede af, at det sker med store, fede typer. Tværtimod, det undergraver tilliden til det, der meddeles, og hele diskussionen om sensationsjournalistikken er netop inspireret af typografiens groveste artilleri. Store overskrifter opfattes af mange som noget fordækt, noget uhæderligt – også når »sensationer« har været gengivet fuldt korrekt.

Aarhus Stiftstidendes nye typografi

Denne skepsis over for det store rubrik-brøl er meget udbredt, og det er dagspressens egen skyld – ingen tvivl om det. Det var afgørende for vor tilrettelægning, da vi for kort tid siden skiftede typografi på Aarhus Stiftstidende.

Frem for at råbe, hvor der ingen grund er til at råbe, har vi tilstræbt en form, der skal give læseren redelig og hurtig besked om, hvad der er virkelig nyt i døgnet, og samtidig indbyde til en orienteringstur gennem avisen for at få hold på de mange indtryk og påvirkninger, han har fået i døgnet løb: stumper af en radioudsendelse i bilen på vej hjem, glimt fra en TV-udsendelse aftenen før, reklameslogans i byens flimmer og meget andet, der har til hensigt at fange og sige noget.

Det er ikke klædeligt at sige noget pænt om sig selv, så jeg vil citere, hvad avistypografi-kritikeren ELI REIMER, overlærer ved Den grafiske Højskole, skrev i bladet Dansk Presse, da Aarhus Stiftstidende ved årsskiftet 1967 ændrede typografi:

Aarhus Stiftstidende har forladt sin brogede forside-ombrydning med de forskudte artikelplaceringer og sammensatte overskriftombrydninger, der kendes fra de fleste danske aviser, men som i Aarhus Stiftstidende fik sit særpræg gennem anvendelsen af Cheltenham. I stedet har man valgt en opdeling af forsiden i klare, firkantede tekst- og billedfelter og med en knap og klar overskriftstilling i symmetriske Bodoni-linjer. Luftforholdene er gode, og indtrykket er behageligt, ligesom læsningen af såvel overskrifter som tekst er let og ubesværet.

Jeg har ofte diskuteret avistypografi med Eli Reimer, og jeg har altid været rygende uenig med ham, fordi han som regel glemmer noget meget væsentligt: det journalistiske.

Men i de netop citerede bemærkninger synes jeg, at han har ret!

Vi lader forsiden ligge og blader i avisen, og her møder vi den ombrydende redaktionssekretærs daglige hovedpine: at få teksten placeret sådan på siderne, at den ikke dræber annoncerne og ikke lader sig dræbe af dem.

Igen møder vi her kravet om samspil mellem billeder og tekst, men det kan være endnu vanskeligere at nå, fordi annoncørerne og deres dygtige layoutfolk er direkte med i konkurrencen om læserens opmærksomhed. Derfor er kravene til overskuelighed og vejledning ikke mindre inde i avisen end på forsiden. Muligheden for hurtig orientering må ikke forskertses af »smarte« påfund, og der skal, selv om

det er døgnvarme nyheder, der præger flere af siderne, tages hensyn til en sådan kontinuitet i placeringen i sammenligning med foregående dages aviser, at læseren føler sig hjemme på hver eneste side. Ingen er mere konservativ over for ændringer end læseren på vej gennem avisen.

En forholdsvis ny inderside-typografi præger de særlige sektionsforsider. Journalistik er at skabe liv, siger en meget tænkende kollega, og på disse specielle sider er der for både journalister, fotografer og tilrettelæggere alle muligheder for liv og spænding.

Men den typografiske udfordring, som disse sider danner, kræver sikkerhed hos tilrettelæggeren mod fristelser til at lave læsebesværende arrangementer. Endelig skal det huskes, at sektionssiderne, tilrettelagt som de er i god tid, ikke får de døgnaktuelle nyheder, der giver præg af avis. Glemmes det, kommer der ugebladssider ud af bestræbelserne, og de falder interesseløse ud i et dagblad.

Hvordan ser avisen ud i morgen?

Jeg har indtil nu ikke skrevet noget om farver. Nok har vi i nogle år brugt farver i avisen også redaktionelt, men den højtryksteknik, aviser med en vis oplagsstørrelse er henvist til at bruge for at nedsætte trykketiden så meget som muligt, danner ret snævre grænser, hvis man stiller krav om kvalitet.

Hvis man derimod er lige glad med, om de kønne smørblomster i forgrunden ligner slagter, om operastjernen i

avisens gengivelse optræder i lysegrønt, mens alle, der har set forestillingen, ved, at hun er i brandrødt, og om deltagerne på billedet fra den store modtagelse ser berusede ud, fordi der er en halv millimeter mispas i trykket – ja, så er der allerede med den forhåndenværende teknik i dag fri adgang til udfoldelse.

Men skal vi have kvalitets-farvetryk, må vi vente et par år eller fem endnu. Bliver det avanceret offset-teknik? Eller bliver det nylonplader, der skal afløse Gutenbergs gode, gamle bly og give et avis-farvetryk fra sig, der nærmer sig dybtryk og bevarer højtrykspressens kapacitet med hensyn til tryktempo?

Vil farve-TV presse os ud i den store kulørte hurlumhej? Vil den rene grafiske sorthvide udstråling fra billedet med de fine kontraster blive kvalt i regnbueflimmer?

Det bli'r fantastisk spændende at være med.

Gunnar Bjerg Møller ENEVÆLDENS BALLAST

Som de få øvrige af datidens provinsaviser fremtrådte AARHUUS STIFTS ADRESSE-CONTOIRS TIDENDER i sine første år udelukkende som et meddelelsesmiddel.

Meninger – udover sådanne, som afspejledes i rescripter, placater og anden form for kundgørelse fra den enevældige kongemagts kancelli og rentekammer eller fra lokale myndigheder, endsiges noget, der blot kunne tangere en meningsbrydning – ledes der forgæves efter i de første årgange. En af de få undtagelser fra reglen er de anonyme hyldestartikler til kongehusets medlemmer, som tid efter anden optræder i spalterne. Det spillede i denne forbindelse øjensynlig ingen rolle, at kongen, Christian VII, hvad alle vidste, var uhelbredeligt sindssyg.

Et særligt kuriøst udslag af denne form for datidens journalistik findes i første-årgangens nr. 9, hvor en indsender et par dage efter kongens 45 årsdag bl. a. skriver:

Danske Medborgere og Brødre! Den ønskelige Dag, vor Konges, vor Landfaders Fødselsfest er for Haanden. Dens Lys skinner ei, uden at opvarme de Danskes og deres Brødres, de troe Nordmænds Bryst med festlig Fryd ... Uvidende om, hvi Forsynet saaledes udmærker og velsigner os – lader os blive ved det, som hidtil har gævet os, at frygte Gud og ære Kongen! Lad andre længe nok ofre Røgelse til deres

Friheds Afguder, trodse Menneskelighed og myrde deres Konge. Lad andre indbilde sig, at være fri, medens de plyndres af Ligemænd, som de ophøiede af Skarnet ...

Brødre! Ei alleene de, som Ed og Embede forbinder, men enhver af os skal Dagen forpligte til fornyede Løfter at være vor Konge og Constitution troe ...

Men udover sådanne – her kun i korte uddrag gengivne – og lignende svulstige hyldningsepos til kongelige, adelige og gejstlige øvrighedspersoner, var det småt med meningstilkendegivelser. –

Bogtrykker Niels Lund var tydeligvis en forsigtig mand, der ikke ønskede at løbe nogen risiko for at få ørerne i maskinen.

De åndelige, politiske strømninger, som med udspring hos oplysningstidens franske filosoffer eksploderede i revolutionen 1789 og med ilt som hast bredte sig over det ganske Europa, genspejlede sig – i modsætning til i den københavnske tidsskrift-pressen, såsom Chr. Henriksen Prams MINERVA og Knud Lyne Rahbeks DEN DANSKE TILSKUER – ikke i Aarhus Stifts Adresse-Contoires Tidender. I hvert fald højest i misbilligende refererende form.

Hin Røde Bygning paa Slotsholmen. Efter stik af Lavrids de Thurah i Hafnia hodierna ca. 1790

Typisk i så henseende er omtalen af processen mod Rahbek og P. A. Heiberg i anledning af sidstnævntes smædedigt i Tilskueren om den britiske kong George (».. En Satan fik ham nylig til, At rive Folkets Klubber ned...«) Det hedder i notitsen om, at der af General-Fiskalen på begæring af Stads-Raadet er rejst tiltale mod de to ved Hof- og Stads-Retten:

Ingen kan ynke disse tvende gode Venner, thi da de vare slupne godt fra den bekiendte Affaire, gjorde Heiberg samme Dag en Vise, som han lod trykke, og R. var uforsigtig nok til videre at divulgere den.

Med den »bekiendte Affaire« refereres til frifindelsen af Rahbek, efter at den britiske gesandt HAYLES havde klaget over en opdigtet »Reportage« fra Christiansborgs brand 26. februar, i hvilken gesandten mente sig portrætteret på lidet smigrende måde.

Ikke misbruge skrivefriheden

Nå, der er vel ret beset ikke noget at sige til, at Niels Lund foretrak at træde forsigtigt og ikke udæske øvrigheden. Trykkefrihedsforordningen, som en kommission i nogle år havde arbejdet med, kom først fem år efter, at han havde udsendt første nummer af sin avis. Og selv den satte snævre grænser for udfoldelsesmulighederne med sin formaning til det skrivende folk om at »udtrykke sig med Beskedenhed og ei tilsidesætte den Ærbødhed, han som

Borger og Undersaat er Regieringen og Lovgiveren skyldig«.

Friheden skulle således »ei udarte til tøilesløs Frækhed og blive et Middel for Ondskab til at kunne ustraffet undergrave Statens Grundstøtter og forstyrre den borgerlige Sikkerhed, der staaer i uadskillig Forbindelse med sand Borgerfrihed«.

Sporene af for vidtgående meningsytring kunne også nok skræmme. I avisens nr. 10 berettes om, at det ved rescript er pålagt en holstensk greve enten inden fire uger at indrømme, at han har misbrugt skrivefriheden »ved hans Udfald og Beskyldninger mod den militaire Etat og de Mænd, som have Direction ved sammes Oeconomie og tillige underkaste sig passende Straf« eller imødesee tiltale.

I et andet tilfælde meldes kort og lakonisk, at et i København udkommet skrift »Vækkeren« er forbudt, efter at de tre første numre var udkommet, og udgiveren sat under tiltale.

På baggrund af det her anførte, kunne det – som opgaven lyder – umiddelbart forekomme temmelig håbløst just med udgangspunkt i Adresse-Contoires Tidenders første årgang at anstille betragtninger om politik og administration i lys af bladets 175 års jubilæum.

Og dog. Hvad der allerede er nedfældet, illustrerer vel i nogen måde væsentlige sider af de politiske »tilstande« i riget på hin tid – hvis man overhovedet i nutidig fortolkning af begrebet kan tale om sligt. Hvad der må undre er, at den vældige reform-

proces, som fandt sted i denne florisante periode under den oplyste enevælde inden for erhvervsliv og økonomi – bl. a. de store landboreformer – så at sige ikke nævnes.

Officielt, kort og forsigtigt

Om egentlig indenrigspolitisk reportage var der ikke tale. Hvad der kunne være, som blot tangerede dette begreb, begrænsede sig til de officielle kundgørelser og ganske korte meddelelser som oftest i yderst forsigtige formuleringer, såsom:

»Der tales om ...« »Forlydender i København vil vide...« »Det siges at...« Det kunne såmænd også hælde, at ikke ubetydelige meddelelser om, hvad der var sket i residensstaden, fremtrådte som sammenskrivning af rapporter fra tyske aviser!

For en nutid, der øjensynligt har det største besvær med at få opgjort, hvor mange der egentlig er ansat og lønnet af det offentlige, virker den omhu ganske pittoresk, hvormed redaktør og bogtrykker Lund noterer, at nu er X efter sigende ansat som Copist i Rentekammeret, Y som Sekretær i Cancelliet eller Leuitnant NN forsat til tjeneste ved denne eller hin garnison.

Selv nyheder, som tør siges at have haft vidtrækkende politisk økonomisk betydning, henvises til yderst kortfattet omtale.

Et typisk eksempel: Under krigen med den unge franske republik øvede den britiske flåde streng kontrol med, at skibe fra Norge, Sverige og Dan-

»En Satan fik ham nylig til,
At rive Folkets Klubber ned ...«

Reportagerne fra revolutionens Frankrig var gennemsyret af harme over de blodige handlinger

mark ikke tilførte modstanderen nogen art af forsyninger. Det medførte talrige opbringninger af fartøjer også til helt andre destinationer – hvilket avisen i øvrigt har mange beretninger om fra strandede skippere. Men da den danske og svenske regering i vinteren 1794 indgik en neutralitetstraktat om fælles sikring af deres skibsfart, levnedes denne begivenhed kun følgende linjer:

Til fælleds Forsvar for den danske og svenske Handels og Skibsfarts Frihed og Sikkerhed er den 27'de Martii sluttet Convention mellem Deres Majestæter Kongen af Danmark og Kongen af Sverrig. Conventionen bestaaer af 14 Articler og kan læses i den Kiøbenhavnske Berlingske Avis (!)

Ak ja, om en observatør og ræsonnør udi de politiske materier i dag kunne slippe så nemt om ved tingene, var det ingen sag ...

Berettet med oprigtig harme

Hvis man af det her anførte mener at kunne udlede, at der i første årgang af Aarhus Stifts Adresse-Contoires Tidender så at sige intet fandtes om politiske anliggender, tager man dog fejl. Der var masser – om det man i vore dage sammenfatter under fællesbetegnelsen udenrigs- og storpolitik.

Så meget, at det dominerede den lille firesidede avis i kvartformat, ofte fra halvdelen til to trediedele af dens spalteplass. Først og fremmest daglige

meget detaljerede frontberetninger fra de europæiske krigsskuepladser, hvor den franske republik tropper kæmpede med de østrigsk kejserlige, kongeriget Preussen og talrige fyrstendømmers armeer sammen med britiske ekspeditionskorps i Nederlandene.

Dernæst ikke mindre fyldige og imponerende velskrevne reportager og referater fra begivenhederne i selve Frankrig, hvor Robespierres rædselsherredømme just kulminerede hen på sommeren 1794. De løbende referater fra de hæftige disputer i National-Conventet i Paris (men også fra forhandlingerne i det britiske parlament) er, selv målt med vor tids alen fængslende og engageret journalistik af høj karat og tåler meget vel sammenligning med f. eks. referaterne fra Folkettinget sidste vinter!

Reportagerne fra Frankrig er gennemsyret af oprigtig harme over de blodige ekscesser. Som f. eks.:

Den 10'de Maii tillod man sig og den uddædiske Handling, at lade den myrdede Ludvig 16'des Syster, Princesse Elisabeth Phillippine Marie guillotiner. Hun var lidet over 30 Aar og havde tilbragt de sidste Aar af hendes Liv i megen Kummer, hvilket dog ikeke var nok for den blodgierrige Bande.

Beretningen om brødrene Robespierres og deres kumpaners fald efter det daglange dramatiske opgør i Conventet 27. juli og omgående henrettelse dagen derpå er et mesterstykke af levende, veldisponeret og velskrevet re-

portage, som ingen nutidig stjernekorrespondent behøvede at blues over.

Egentlige korrespondancer direkte fra begivenhedernes brændpunkt har der dog næppe været tale om. Snarere om sammenskrivninger af tyske og De Berlingske Avisers rapporter. Men det er i hvert fald dygtigt gjort, og navnlig må, ikke mindst i betragtning af de yderst langsommelige og vanskelige kommunikationsforhold på den tid, da tilmed krigen rasede over det meste af Europa, den relative hurtighed, hvormed beretningerne fremkommer, imponere. Som regel kun et par uger efter, at de har fundet sted.

I uvidenhed om kongens død

Sammenligningsvis kan nævnes, at mere end et halvt århundrede senere skulle der gå over en måned, før beboerne på en ganske vist fjerntliggende ø inden for riget – Bornholm – blev erkendigt om, at de havde fået en ny konge, på det at den hidtidige (Christian VIII) var død og forlængst gravsat ...

Som anført er det uhyre beskedent, hvad der i første årgang af Aarhus Stifts Adresse-Contoires Tidender meddeles om det, der i vore dage forstås ved offentlig administration og forvaltning. Det lidet, der i så henseende er tale om, er uddrag af de centrale statsmyndigheders rescripter, placater og forordninger og »Bekjendtgørelser« fra den lokale øvrighed såsom amtmand og borgmester.

Om noget egentligt kommunestyre var der ikke tale.

I landdistrikterne begrænsede det, man i vore dage forstår ved kommunale opgaver, sig i det store og hele til administrationen af det stedlige fattigvæsen, hvilket som regel påhvilede sognepræsten, og amtsråd fik vi først ved den kongelige forordning af 13. august 1841. Den offentlige forvaltning var ifølge sagens natur under enevælden mere centralt dirigeret end nogensinde før eller siden.

De problemer, den måtte befatte sig med, var til gengæld for manges vedkommende ikke meget forskellige fra nutidens. Således hedder det i forordning af 30. maj 1794, at eftersom »*det er befundet, at uægte Børns Fædre under adskillig Forevending søge at snige sig fra den Hielp til Børnenes Opdragelse som ere foreskrevet, er det Saa befalet, at Moderen skal være berettiget til at beholde og opfostre BARNET, og at Øvrigheden skal forbielp hende til at erholde af Faderens Formue, Løn eller anden Indkomst, det Bidrag, han er berettiget til at udreede. Er Faderen Landsoldat eller Landrecrut i Danmark bør indeholdes af den Belønning, som er tillagt dem af Landlægdernes Mandskab, der ere udskrævne til Krigstjeneste, forsaavidt bemeldte Løn dertil kan strække.*«

At den sindssyge landsfaders hjælper i mangt og meget vågede over undersåtternes vé og vel, fremgår af en fra General-Postamtet udsendt Placat »til Efterretning for de til Posten hørende Reisende, som med den Kongl. Postjagt gaee over Beltet imellem Nyborg og Corsør«.

Det fremgår bl. a., at de rejsende skulle have kahytten og de dertil hørende kamre ene og alene for deres egen bekvemmelighed med lys brændende om natten uden ekstra betaling ... Skulle passagererne under overfarten komme til at lide mangel på det nødvendige til livets ophold, påhvilede det postføreren og skipperen imod billig betaling at forsyne dem med smør, brød, øl og brændevin »reent og god Vand, og om saae forlanges en Kedel kaagt Vand«.

På den anden side understreges, at skipperen alene har ansvaret for fartøjets føring og at ingen af de rejsende således »haver over ham at befale eller maae befatte sig med eller modsige hans Commando«. Ingen af passagererne må heller »røge Tobak enten i Kahytten eller Kamrene men allernderst paa Dækket og da have Hytten paa Piben«.

Det formanens endvidere, at skulle nogen falde på at »udschiere eller male Navne og andet i Kahytten og Kamrene, eller paa derværende Møbler, da skal herfor erlægges i Mulct 2 Rigsdaler eller mere efter Omstændighederne«. Det pålægges endelig passagererne at erlægge 8 skilling i drikkepenge til postjagtens mandskab, »og maae paa ingen Maade af de Reisende for-dres eller begieres mere«.

Til Inspiration 175 år senere

Var det mon denne 175 år gamle »Placat«, der inspirerede generaldirektør P. E. N. SKOV, da han for få år si-

den afskaffede drikkepengesystemet i Storebæltfærgernes restauranter – eller rettere bestemte, at betjeningsafgiften skulle indregnes i priserne?

Snæversyn, men også fremsynethed

At også intolerance og snæversyn trivedes frodigt på den tid fremgår til gengæld af en »Placat«, hvori Københavns Magistrat påbydes at »fremmede Jøder og Jødinder, som ei kan godtgiøre, at de opholde sig her i tilladt Forretning, skal første Gang straffes med en Mulct på 50 Rigsdaler og bringes over Grændserne på deres egen eller Nationens Bekostning«.

Et kuriøst udslag af det »Frisind«, den fremsynethed eller hvad man nu vil kalde det, som trods alt må have rådet, og som må fryde enhver ligereforkæmper i og uden for Dansk Kvindesamfund, støder man dog også på.

Det vakte for kun få år siden en del opsigt, da pågældende myndighed beskikkede en kvinde til at bestride hvervet som sognefoged i en større københavnsk omegnskommune. Der er heller ikke i dag mere end nogle få af slagsen. Men intet er nyt under solen! 10. september 1794 bragte Stiftstidende følgende:

Nyhed: Under 8de Junii er Kristen Andersdatter, Knud Jacobsens Enke i Alling, beskikket til at være Sognefoged i Alling Sogn i Skanderborg Amt, hvorved hende iblandt flere Pligter paaligge disse, at have Opsigt

De brydsomt lange gange,
de mange lukkede døre ...
Et klick ind i Den røde
Bygning af i dag

med, at Landeveiene i Sognet i Sneevær holdes ryddelige for Sneedriver, at føre Commando (!) ved ulykkelig Ildebrand, naar Amtmanden og Birkedommeren ikke er nærværende, at haandhæve Orden og Sædelighed og forrette en Deel Executioner.

Egentlige paralleller mellem de politiske og forvaltningsmæssige tilstande i bladets første leveår og nutidens er det selvsagt ikke muligt at drage, så lidt som sammenligninger mellem den måde, dette stof behandlede på den gang og i vore dages mastodontaviser, lader sig anstille.

Dertil har vilkårene mange gange i de forløbne 175 år afgørende ændret sig. Først og fremmest ved gennemfø-

relsen af den frie forfatning, der grundlovsfæstede trykke- og ytringsfrihedens princip – omend visse afvigelser herfra unægtelig skete i sidste del af forrige århundrede.

Fra næsten udelukkende at være et meddelelsesmiddel, et lydigt ekko af myndighedernes beslutninger og forordninger har dagspressen forlængst placeret sig også som formidleren og i mange tilfælde igangsættereren af den meningsudveksling, der er en af folkestyrets grundpiller.

I nøje samklang hermed er det blevet dens lod at være kritisk årvågen observatør af den måde, både folkevalgte og forvaltningsmæssige organer løser deres opgave på – selv om f. eks. visse borgmestre ikke er udpræget be-

gejstret ved denne tingenes tilstand.

Denne side af pressens pligt og ansvar er ikke blevet mindre væsentlig med den udvikling, der har fundet sted på det seneste – tværtimod.

Helt har vi nemlig aldrig formået at afskibe enevældens tunge ballast. Tilbøjeligheden til at centralisere styret i hin røde bygning på Slotsholmen, der også husede enevældens kancelli og rentekammer, har været særdeles iøjnefaldende helt frem til vore dage. Det kan således nok vække til eftertanke, at da en minister for kun få år siden var ved at komme i klemme i Folketinget på en af sine dispositioner, så han til sidst ikke anden udvej end at dække sig bag ordlyden i en »kongelig Placat« fra en gang i 1780'erne ...

Med centralisering følger uvægerligt, som det bl. a. er set i de såkaldte socialistiske østlande, bureaukratisering, administrativ og forvaltningsmæssig overlappning og spild – hvis følgesvende ofte vil være nepotisme og mere eller mindre mild korruption.

Måske vil noget af alt dette kunne modvirkes med den retablering af det kommunale selvstyre, som de ændrede byrdefordelinger mellem stat og kommuner og den forestående kommunale strukturrationalisering sigter mod.

Måske, men der vil stadig i et folkestyret land være brug for en dagspresse, der agtpågent følger alle offentlige myndighedsorganers gøremål og giver plads for en fri meningsudveksling. Opgaven bliver ikke mindre, hvis antallet af aviser skulle blive yderligere reduceret – tværtimod.

DE UDENRIGSKE TIDENDER *Aage Holm-Pedersen*

Skipper-Relationer, som formelde, at Howe have taget 15 Skibe, kan ei lides paa.

Således skrev man i AARHUUS STIFTS ADRESSE-CONTOIRS TIDENDER 21. juni 1794. Og kort efter i samme gennemgang af de udenlandske tidender hed det om en efterretning fra Holland:

Men slige Amsterdammer Beretninger fortælle saa tit usandt, at man maae vente paa Bekræftelse.

Forbløffende, at der efter kun et halvt års udgivelse var udviklet en sådan skepsis over for kilderne til nyhederne, for den tids muligheder for at kontrollere de oplysninger, der var til rådighed, kan ikke have været store.

Chancen for at få sikre oplysninger i 1969 er langt bedre. Nyhederne fra ét telegraphbureau er en slags kontrol på dem, der kommer fra et andet, og kontrollen finder sted i løbet af minutter. I 1794 var begivenhederne ofte uger gamle, når nyheden om dem nåede Århus, og det må have beroet på tilfældigheder, hvornår der kom bekræftelse eller dementi – hvis det nogensinde kom.

I dag problemer af samme slags

Alligevel kæmper vi i 1969 med problemer af samme art som for 175 år siden. Telegraphbureauernes folk er ikke alle lige dygtige eller lige velinformerede. Det gælder både på det sted, hvor nyheden opstår, og der, hvor den for-

midles videre til abonnenterne. Det er dog ikke så ofte selve nyheden, der er forkert, som det er baggrunden og sammenhængen, der er forkert fremstillet.

Telegraphbureauer tænker som mange journalister i overskrifter. De »sælger« deres stof, og det betyder nu og da en forenkling. Ofte er sandheden en mere kompliceret sag.

Derfor bliver bureaustoffet ofte kun et råstof. Udenrigsmedarbejderen på Aarhus Stiftstidende må stole på sin fornemmelse og sin viden, når han vjer oplysningerne og giver dem den endelige form.

I krisituationer er mængden af oplysninger, der flyder ind, overvældende. Men omstændighederne – usikre kilder, censur, tidspresset, besværet eller umuligheden af at skaffe bekræftelse – betyder, at kendsgerninger blandes med rygter, og nyhederne kan undertagelsesvis være helt i modstrid med hinanden.

Da kong Konstantin forsøgte sit modkup i Grækenland, meldte ét bureau om store hærstyrkers march mod Athen, et andet om kongens vanskeligheder ved at få samling på enhederne. Under krigen i Mellemøsten meldte korrespondenterne fra Israel, som på krigens første dag blev holdt tilbage fra fronten og kun havde israelske talsmænd som kilde, at israelerne gjorde vældige fremskridt. Fra Cairo meldte andre korrespondenter i samme situation om ægyptiske sejre.

Avisen kan ikke vente med nyhederne, til den ser, hvem der har ret. Det er udenrigsredaktionens ansvar at vurdere og tage de nødvendige forbehold i præsentationen.

Men det kræver en »Fingerspitzengefühl«, som journalisten kun kan erhverve ved på sin egen krop at hente erfaring i de vanskelige arbejdsforhold i marken, ved at fornemme atmosfæren og forholdene i de lande, han skriver om.

På det punkt er Aarhus Stiftstidendes udenrigsfolk bedre stillet end den stakkels redaktør i 1794, der som kilde måtte bruge Hamburg-aviser, måske Chronique de Paris, den engelske Hof-tidende, breve fra rejsende, og hvad han ellers kunne få fat på.

Avlens egne I brændpunkterne – Kandestøbernes Laug 1794

I løbet af det sidste par år alene har bladets udenrigsmedarbejdere været i Kina, Vietnam, Indien, Afrika, USA, Israel, Tjekkosllovakiet, Grækenland og andre steder, der var i brændpunktet. De har kæmpet mod censuren i Athen, de har diskuteret Mao med ophidsede rødgardister, og de har fulgt en begejstrende og idealistisk Robert Kennedy. De ved nu mere om tingene, når de sidder med telegrammer om Patakos, Mao og Kennedy. Verden er blevet større for dem selv. Det ses forhåbentlig i avisen af 1969.

I bladet for 5. februar 1794 stod følgende passus blandt de udenlandske nyheder:

I Scotland har et politisk Kandestøberlaug paa en Tid forarsaget nogen Opsigt. Det havde givet sig det prægtige Navn af Brittisk National-Convent, ligesom det Tydske National-Convent i Mayntz. Hovederne for samme manglede ikke noget af den Frækhed og Uforskammenhed, som er slige Folk egen.

Og senere i samme beretning:

Uden at formærke til nogen videre Uroe er Præsidenten i denne National-Convent, en Hr. Margarot, dømt, at transporteres paa 14 Aar til Botany-Bay, hvor han ventes at faae Boed for sin Hovedsvimmel, som han kiendelig yttrede, ved at indstevne de fornemste Herrer i Engeland, til at være nærværende ved hans Forhør. Han har protesteret mod Dommen, som vel ikke vil hielpes meget. Imidlertid seer man, hvor fornødent det er til Landets Vel, at en Regiering vælger slige Uroeligheder i Fødselen.

Provoerne af 1794 fandt ingen sympati i bladet, og det blev ikke skjult i skildringen af begivenhederne.

Principper, der ikke overholdes

I 1969 har vi principper for den slags. Reportage bør være ét, kommentarer og synspunkter noget andet. Men principperne overholdes ikke. Med den døvende strøm af information, der med

Avisens beretning i februar 1794 om det skotske kandestøberlaug – prægtigt navn, mangler ikke frækhed

I Scotland har et politisk Kandestøberlaug paa en Tid forarsaget nogen Opsigt. Det havde givet sig det prægtige Navn af Brittisk National-Convent, ligesom det Tydske National-Convent i Mayntz. Hovederne for samme manglede ikke noget af den Frækhed og Uforskammenhed, som er slige Folk egen. Man ansaae det en Tid lang, indtil at Politiet paa een Nat hentede Formændene fra deres Leie, og skaffede dem sikkert Logie. Som det sædvanligt ikke mangler derpaa, at jo slige Complotters Medskyldige eller Belyndere vide, at forestille det betænkeligt for en Regiering, at røre for meget derved, saa har Oppositionsbladene ei heller ladet det mangle paa, at lyve dygtig om de Bevægelser, som disse Personers Arrestering og Forhør havde forarsaget, og at Staden Edimburg var nær ved at forgaae, men nu har man Wisshed om, at al Bevægelsen bestod deri, at nogle Conforter havde indfundet sig med en Himmel, under hvilken en af de anseeligste Forbrydere skulde geleides, men at de pakkede sig, saasnart de bleve Politiet vaer. Uden at formærke til nogen videre Uroe er Præsidenten i denne National-Convent, en Hr. Margarot, dømt, at transporteres paa 14 Aar til Botany-Bay, hvor han ventes at faae Boed for sin Hovedsvimmel, som han kiendelig yttrede, ved at indstevne de fornemste Herrer i Engeland, til at være nærværende ved hans Forhør. Han har protesteret mod Dommen, som vel ikke vil hielpes meget. Imidlertid seer man, hvor fornødent det er til Landets Vel, at en Regiering vælger slige Uroeligheder i Fødselen.

vore dages massemedier vælter ind over enhver, der prøver at følge med uden for landets grænser, er der opstået et ubevidst krav om, at informationsbølgen ikke gør læseren passiv. Derfor skal han udsættes for synspunkter, der kan hidse ham op til selvtænkning, og det har igen ført til, at synspunkterne også smugles ind i reportagen.

I USA er der en vis tilslutning til den opfattelse, at det er forsvarligt at skrive subjektiv reportage, at indlægge reporterens egen mening i den måde, hvorpå stoffet udvælges, og den måde, hvorpå det behandles.

I danske formiddagsblade har der

været hyppige eksempler på denne form for reportage. Et af bladene førte således under den græske krise en kampagne mod det græske kongehus, som gav sig udtryk i en reportage, der kun anvendte det materiale, der passede ind i kampagnen.

Et stort svensk blads reporter har tilkendegivet sit syn på Vietnam i skildringer, der ved et overfladisk skøn synes at være øjenvidneberetninger, men som i deres drejning af det stof, der er til rådighed, og med den rigelige brug af anførselstegn ironiserer over de officielle kommentarer, der refereres. – Det har han fået en journalistpris for.

as recently as saturday, thieu was insisting that hanoi would have to publicly announce a de-escalation plan before he would consent to a bombing halt.

this was considered as an obstacle to peace because hanoi, in the opinion of many observers, would be extremely reluctant to publicize any mutual de-escalation agreement because it would amount to an admission that it has retreated from a long-standing position. for months now, hanoi has said that the united states must halt the bombing as a

Journalisten citerer »lagttagere«, reelt er det ham selv

Tendensen er mere udbredt, end mange avislæsere forestiller sig, selv om de mest seriøse amerikanske og britiske dagblade trækker skillelinien mellem reportager, analyser og kommentarer meget skarpt.

Bevidst drejning bedrager læseren

Aarhus Stiftstidende af 1969 mener også, at adskillelsen bør være skarp. Det er klart, at der er noget subjektivt i udvælgelsen af de emner, der skrives om, og i omsættelsen af indtryk til ord. Men den *bevidste* drejning af skildringen eller udeladelse af relevante kendsgerninger er bedrag af læseren.

Det må være læserens ret at vide, hvad han har foran sig. Om det er kendsgerninger, han kan tage stilling til, eller om det er journalistens egen mening om sagen. At camouflere den anden mulighed som den første er både unfair og farligt.

For journalisten bliver det også et samvittighedsspørgsmål. Han må spørge sig selv, hvilken mening der kan være med hans tilværelse, hvis han laver

en avis, der ikke fortæller sandheden om virkeligheden.

Endog blandt ellers forstandige og indsigtfulde mennesker møder man den opfattelse, at journalister i almindelighed drejer tingene efter deres eget hovede. Det kan være lammende at høre en radiorådsformand under diskussionen om venstreorientering i radioen udtale, at eftersom de fleste store blade i Danmark er borgerlige, må radioen, når den præsenterer nyhederne objektivt, komme til at synes venstreorienteret.

Det indicerer, at de store danske blades udenrigsmedarbejdere skulle sidde og trække nyhederne i »borgerlig« retning.

Hemmeligheden er, at journalister kan tillægge materialet forskellig sandhedsværdi, og her er det muligt, at de store blade på det tidspunkt har haft en anden opfattelse end radioen.

The New York Times – rendyrket form

Den mest rendyrkede form for udenrigspolitisk journalistik finder man i et

blad som THE NEW YORK TIMES, hvilket vore læsere har god mulighed for at konstatere gennem den abonnementsordning, der via en fast fjernskriverforbindelse gør det muligt at benytte det amerikanske blads bedste stof.

Dette abonnement fejrer ved Aarhus Stiftstidendes jubilæum sit et-års fødselsdag, og den et-årige kan gratuleres med at være blevet uvurderlig. Nyhederne, analyserne og kommentarerne fra The New York Times er i en klasse for sig i det materiale om vor verden udenfor, der dagligt kommer ind ad døren.

Den strenge disciplin i ordvalg og renfærdig reportage, der præger det amerikanske blad, er med til at give det dets ry for pålidelighed. Men netop fordi dets folk er så indsigtfulde, må de nu og da i udnyttelse af deres viden skabe sig kunstige smuthuller for ikke at bryde principperne. Ofte må de indskyde sætninger som »dette betyder ifølge velinformerede iagttagere, at osv.« Journalisten opretholder skinnet af at referere, selv om han indskyder en kommentar, der ofte er hans egen.

»Bedraget« synes tilladeligt, når det drejer sig om folk med en sådan indsigt.

Noget andet er, at selv om reporteren er nok så sandhedskærlig, er det ikke sikkert, at reportagen afspejler sandheden. Som det er sagt af James Reston: Den første store nyhed var Adam, og beretningerne om hans skabelse har der været diskussion om siden.

Desuden bliver journalister »brugt«. Da Reuter kunne meddele, at Alexander Dubcek var kommet i mindretal under en afstemning i partipræsidiat, vakte det stor opsigt. Det viste sig, at Reuter-journalisten havde fået oplysningen fra en Novotny-tilhænger, der var interesseret i at skade Dubcek.

Da Israels forsvarsminister Moshe Dayan i en pressekonference før krigen med araberne meddelte, at man ville give diplomatiet endnu en chance for at finde en løsning, dannedes det al-

Reuter skriver i dag fra Praha, at Dubcek ifølge ubekræftede forlydender i aftes under et voldsomt sammenstød i partipræsidiat kom i mindretal. De ortodokse sejrede ved en hurtig afstemning ved seks stemmer mod fem. Konsekvenserne af dette nederlag kendes ikke.

Den falske nyhed, som Reuter fik i Praha

mindelige indtryk ude i verden, at krigen i alt fald ikke var overhængende. Både journalisterne og araberne var lullet i søvn, da Israel angreb godt et døgn senere.

Behovet for selvstændige kommentarer

Den arme journalist har få muligheder for at gardere sig mod kilder, der har interesse i at få en bestemt udlægning frem. Hyppigt er reporteren i den situation, at han kun kan referere den ene part i sagen. Reporteren ved måske

endda, at det ikke er sandheden, han refererer. Men han er tvunget til at gengive nøjagtigt, og måske ved han tillige, at modparten ikke får lejlighed til at fremføre sin version.

Alt dette skaber i 1969 dette behov for selvstændige kommentarer af kyniske folk, som kan rette balancen op og vejlede – et behov, der næppe eksisterede i 1794.

Kravet til den udenrigspolitiske medarbejder om at kunne fortælle »hvorfor« er også stigende, fordi uddannelses-niveaulet blandt læserne øges konstant.

Det er ikke nok, at han skal kunne skære igennem i det overvældende materiale, give de vigtigste ting prioritet og ikke gøre som den udenrigspolitiske og meget royalistiske medarbejder, der i 1794 indledte en blodig reportage om krig i Italien således:

Kongen befinder sig upasselig af Hævelse i Fødderne. De Piemontesiske Tropper, som dækkede Retiraden fra Toulon have holdt sig der meget tapert, men og mistet en Deel Folk.

Han skal også i de små ting kunne se perspektivet, han skal simpelthen være vidende.

Det må være journalistens trøst, at de store krav til ham opvejes af tilfredsheden ved, at han kan tilvejebringe sammenhæng. Vor elektroniske tilværelse vil i stigende grad lamme os med information, men formålet med denne information nås først, når stumperne får et meningsfyldt forhold til hinanden.

Sådan er det at være udenrigspoli-

Dayan fræmsætter sine henholdende udtalelser og luller både arabere og journalister i søvn

tisk medarbejder i 1969. Det var noget andet i 1794, da bladet om en debat i Jacobinerklubben skrev, at der heraf kunde læres megen Politik, som er undværlig for dem, der elske Rolighed.

Og så skrev bladet ikke mere om den debat.

Tilværelsen havde været nem, hvis vi havde fulgt denne gode, gamle linie.

re, men henvisstes til Proviant-Commissionen.

Den 16de. Intet mærkværdigt.

Den 17de deputeret, at de Fremmede som har været boefatte i 20 Aar, item de som siden 6 Aar har været etablerede og har ægtet et fransk Fruentimmer af borgerlig Stand, skulde fra ovennævnte Decret nydta:

Det er næppe rigtigt, at der »Intet mærkværdigt« skete den dag i 1794. Men nyhederne var sværere at få tag i dengang.

Nu er et af de største problemer at få alle nyhederne i avisen

»Kongen befinder sig upasselig af Hævelse i Fødderne. De Piemontesiske Tropper have mistet en Deel Folk«

På første side i sit første nummer bragte AARHUUS STIFTS ADRESSE-CONTOIRS TIDENDER sin første »Handels Efterretning«. Den endte med ordene: *Om det øvrige Nytt, som her er, tør jeg ikke skrive, da det let kunde koste mit Hoved ...*

Journalistens risiko? På en måde, ja. Men alligevel ikke. Det var nemlig ikke en journalist, der skrev, men en kofardikaptajn, skipper *Henrich Krull*. På det tidspunkt, 3. januar 1794, har han ifølge avisen »i 4 Maaneder lagt i Bordeaux«, hvorfra han »tilskriver hans Principal, Kiøbmand Paul Frausing i Aarhus, saaledes«:

Efterat vi, som forhen meldt, havde indtaget Retour-Ladning i October, kom Ordre fra Conventen, at alle Skibe, som havde begyndt at lade, skulde igien udlosses i det seeneste inden 20de December under Straf af Skibs og Godsens Confiscation. Jeg begyndte at losse den 28 November og havde Commissarier ombord, som inquirerede meget nøie, mig blev og ved Afleveringen lovet af Commissarierne at faae min Last igien, men de kunde ikke sige, hvor snart eller længe det skulde vare, inden vi kunde nyde vor Friehed ...

Der skal være lovet Godtgjørelse af Commissarierne for vores Ophold, hvorefter vi Danske, saavel som andre Nationers Skipperer her ligge, bleve kaldte sammen enhver hos sin Consul.

Hvad de nu for det øvrige vil gjøre ved os, det staaer i Guds Haand, og seer det maadeligt ud, da her allerede hersker en stor Mangel paa Provision, i Synderlighed Gryn og Brød, hvoraf slet intet er at bekomme. Vi Danske har dog bekommet af Consulen med Commissariernes Tilladelse, noget bedærvet og ringe Rugmeel ... men det er snart fortæret, og hvor vi siden for Eftertiden skal faae noget fra, sees slet ingen Udveie til ... Det seer altsammen kummerligt ud for os ...

Forklaringen på den beskrevne kummerlighed er ligetil: den franske revolution. Dennes første fase var ovre, men ikke dens anden og tredje. Forholdene var unormale i de fleste franske havne. Skipper *Krull* skrev sit brev til købmand *Frausing* 9. december, så det kan ikke have været stort mere end tre uger undervejs. Efter den tids forhold var det hurtigt ekspedition.

Søfolkene havde nyheder med hjem

Handelen, især den søgående, spillede en stor rolle for datidens efterretningsvæsen. Når en kaptajn havde været i Middelhavet, på *Kinakysten*, i Amerika eller blot *Engeland*, vidste han ved sin hjemkomst meget, som ingen andre havde anelse om. Men det, han fortalte, og som aviserne gengav – som i tilfældet *Krull-Frausing* ofte med *principalen* som mellemmand –

var hyppigere af politisk eller etnologisk interesse end af merkantil. Egentlige oplysninger om handel og fabrikation var sjældne. Dog gengives i Aarhus Stifts Adresse-Contoires Tidenders 1. årgang en meddelelse fra *Commerce Collegiet* i Stockholm om, at skibe under svensk flag intet har at frygte af algerne. De var ellers, algerne altså, kendt for at være nogle slemme sørøvere.

En nutidsavis ville have forelagt en sådan meddelelse for det tilsvarende danske kollegium og spurgt: »Hvordan med skibe under dansk flag?« Svaret ville formodentlig være gået ud på – til nutidsjournalistens overraskelse – at med danske skibe var det noget andet, fordi den danske konge ikke, i modsætning til den svenske, havde fundet det rimeligt at »affinde sig« med sultanen i Algier, dvs. ikke havde villet bestikke ham.

Et sådant svar ville have indeholdt halvdelen, måske lidt mere end halvdelen af sandheden. Skulle hele sandheden have været frem i denne forbindelse, måtte det danske *Commerce Collegium* have tilføjet, at da den danske regering ved at rette *Kronborgs kanoner* imod fremmede skibe, der ønsker at besejle *Øresund*, tvinger disse til at erlægge *øresundstold*, og da denne form for skatteoprævning af mange nationer ikke anses for væsensforskellig fra det sørøveri, algerne driver i Middelhavet, »staar vi altid svagt,

naar vi forhandler med andre søfarende Nationer om vort Flags Fredhellighed.«

Imidlertid, avisen spurgte ikke om noget og fik derfor hverken den halve eller den hele sandhed som svar.

I USA var der under og efter frihedskrigen et farligt toldroderi. AARHUUS STIFTSTIDENDE bringer en opstilling, som viser den nye nations import og eksport i 1779-80. Tallene kommer frem her i landet 13-14 år efter, men sandsynligvis har de også i USA været længe undervejs. Århus-avisen benytter lejligheden til at redegøre for det nye amerikanske møntsystem: »En dollar indeles i 10 dimes, hver dime 10 cents, en dollar altså 100 cents.«

Hvad en dollar er værd i datidens danske speciedalere eller kurantmønt oplyses ikke, muligvis fordi det danske pengesystem var i urede og stod for at skulle omformes. Ellers er der ikke meget i avisen om pengevæsen eller af statistisk materiale. Derimod oplyses det i sommeren 1794, under »Bekjendtgørelser«, at »modne Kirsebær i disse Dage kan erholdes« hos en købmand i Vestergade, og at Rosenholms jorder kommer til auktion.

Lejlighedsvis optræder i Stiftstidendes første årgang ordet oekonomisk, hver gang som overskrift over betragtninger, der går ud på at give gode råd. De kan dreje sig om, hvordan landbrugeren bedst bekæmper skadelige insek-

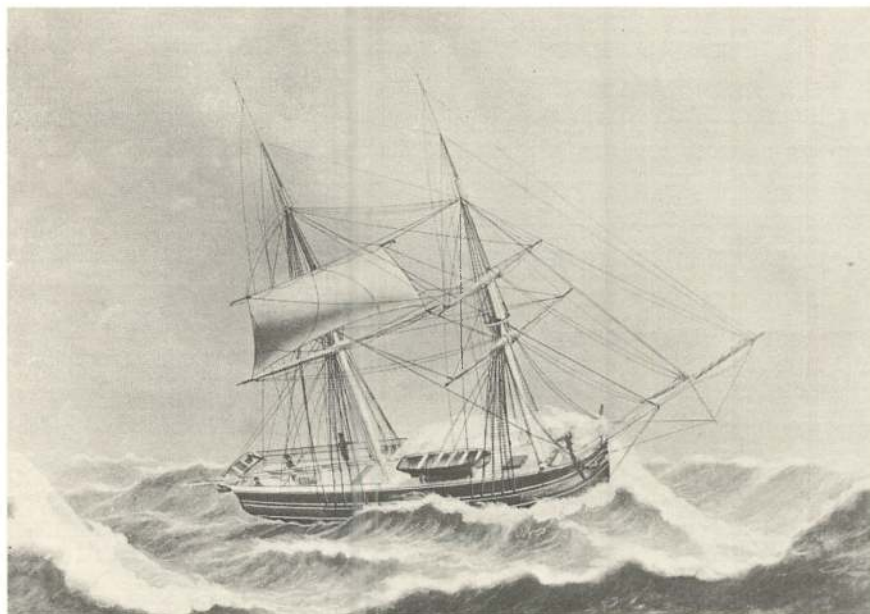
ter, eller om en græsart, som skribenten påstår om, at dens foderværdi langt overstiger kløverens. Man kender tilsvarende økonomiske betragtninger fra Holbergs epistler, når han beretter om driften af Tersløsegård ved Sorø.

Kommercielt nyt pr. telegraf

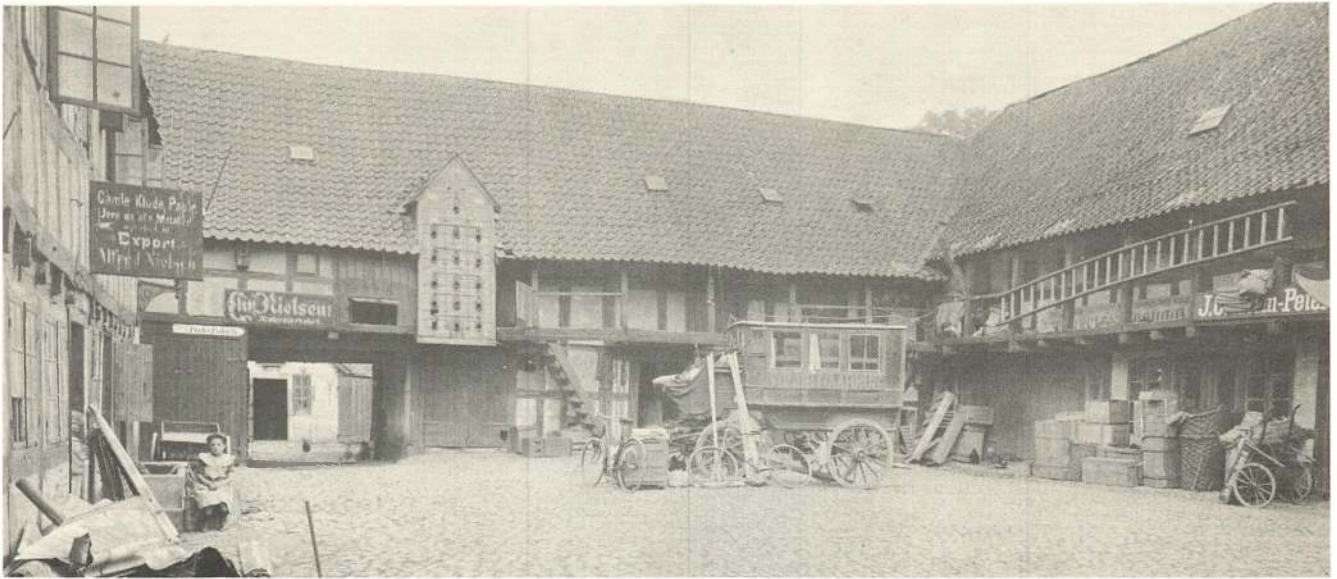
I 1815 besejrede den amerikanske general Andrew Jackson, som siden blev USA's præsident, en britisk hær ved New Orleans fire uger efter, at de to lande havde sluttet fred i Gent. Meddelelsen om krigens ophør var ikke nået frem! Længere endnu, næsten to måneder, varede det i 1821, inden det blev kendt i England, at NAPOLEON var død på St. Helena.

Så langsomt blev det ikke ved med at gå. Dampmaskinen gav i det 19. århundredes første halvdel »den industrielle Revolution« flugt, transportmidlerne fik fart og præcision. Med dette første skridt ind i masseproduktionens paradys (eller hvad man skal kalde det!) opstod et stærkt øget behov for viden om andres vilkår, især om hvad der skete i de byer, der som London, Paris, Amsterdam og Frankfurt var finansielle centre.

Den samme udvikling, som skabte behovet, skabte muligheden for at tilfredsstille det. Den portugisisk fødte CHARLES-LOUIS HAVAS åbnede i 1835 i Paris sin »Correspondence Garnier«, det senere verdenskendte Agence Havas. Blandt de ansatte på hans kontor var i en periode en ung tysker, JULIUS REUTER, som snart begyndte for sig

På langfart og hjem med nyheder: Briggen »Vennerne« af Aarhus, ført af H. B. Kruse og her på højde med Færøerne 1824 på rejse Trondheim-Messina

Typisk interiør fra gammel købmandsgård i Aarhus, Vestergade 58

selv og endte med at etablere Reuters Bureau i London. I Berlin var samtidig, vistnok endda lidt før, BERNHARD WOLFF på færde.

Disse mænd gjorde sig til speciale at indsamle oplysninger om vare- og pengemarkeder, om vekselkurser og kapitalanlæg. Telegrafene kom dem snart til hjælp. Vistnok drømte de om at blive agenturer for udveksling af politisk nyt, men på dette felt lagde lovgivningen dem de fleste steder alle mulige hindringer i vejen. Kun få kontinental-europæiske aviser brød sig om at komme i fyrstens eller regeringens unåde ved at abonnere på politiske korrespondancer, som privatmænd »gjorde sig et Levebrød« af at rundsende.

Derimod var der ingen begrænsninger eller indgreb med hensyn til spred-

ning af kommercielt nyt. Handelshuset Fugger i Augsburg havde i næsten to århundreder uhindret sendt sine nyheds-breve til alle Europas kroge. Men Fuggerne hørte fortiden til, og det 19. århundredes dominerende finansmænd, Rothschild'erne, havde et andet princip: de holdt deres viden for sig selv. En uløst opgave lå dermed for nyhedsbureauernes fødder. De tog den op.

Aviserne var snart blandt deres bedste kunder. Der var mange faste overskrifter i datidens blade. En af dem, der hyppigst og mest regelmæssigt gik igen, var »Hr. Reuters Priser«.

Bureauernes renommé afhang dels af oplysningernes pålidelighed, dels af at alle abonnenter behandledes ens. I Aachen, hvor Julius Reuter drev sit »Institut«, som han kaldte det, inden

han i 1851 nedsatte sig i London og blev englænder, lukkedes abonnenterne eller deres »Agenter« én efter én ind i et aflåst rum, og først, når de alle var samlet, låste hr. Reuter sig selv ind og læste sine »Priser« op.

Inflationsmænd Ironisk omtalt

Fra årene lige efter midten af det 19. århundrede til den første verdenskrigs udbrud i 1914 var der næppe en avis i Europa eller USA, uden at der omkring den viste sig nye former for konstruktiv økonomisk foretagsomhed.

Danmark var i denne henseende ingen undtagelse. Dampskibsrederier stiftedes; jernbaner og havne anlagdes; landbruget blev vort lands dominerende, i årtier dets eneste betydningsfulde

eksporterhverv; industrier startedes; kreditforeninger, banker og forsikringsselskaber oprettedes; plantager åd sig ind på hedens arealer; opsparing blev til kapital; lån optoges og afdroges; handelen fik et opsving som aldrig før. Alt dette lå det lige for, at aviserne måtte interessere sig for, og det gjorde de, i begyndelsen kortfattet og lidt tilfældigt, snart mere systematisk, men dog længe hæmmet dels af forretningsverdenens ulyst til at give oplysninger fra sig om »interne« anliggender, dels af deres egen usikkerhed med hensyn til, hvor det alt sammen ville føre hen.

Mødereferater, enten det var handelsstandsforeningen, andelsforeningen, kommunalbestyrelsen eller den lokale vælgerforening, der var samlet, blev en vigtig kilde for udbredelse af kendskab til erhvervslivets planer og til de synspunkter, der anførtes fra den ene eller den anden side.

Parallelt med erhvervslivets tiltagende aktivitet udviklede aviserne deres selvstændige reportage, i havnebyerne ofte med udgangspunkt i skibe, som lossede og lastede. Hvor skibene kom fra og hvor de skulle hen, og hvad der var i dem, fortalte noget, som andre kunne have brug for at vide.

Som journalistisk »stof« led erhvervslivet dog under, at det var upolitisk, hvorimod redaktørerne netop i de tiår, da det danske erhvervsliv gennemgik en imponerende udvikling, først og fremmest var politisk interesserede og i deres ledende artikler op imod århundredskiftet mere og mere kredsedede om Højre og Venstre, om konflikter mel-

Århus Havn med den nu nedrevne børsbygning. Der var børs i Århus fra september 1866, og sidste noteringsdag var 3. december 1920. Bygningen forsvandt 1957

lem Landsting og Folketing, de provisoriske finanslove og lignende emner.

Folk som TJETGEN og HANS BROGE havde i den periode, da de lagde grunden til et nutidigt dansk erhvervsliv, vanskeligt ved at vinde pressen for sig. Tietgen omtaltes længe, især i den presse, der betegnede sig selv som fremskridtsvenlig, med overbærende ironi. Man hæftede sig ved, at disse mænd selv blev velstående, mindre ved den velstand, der bredte sig omkring dem, og som kom andre til gode.

Alligevel, deres initiativ tvang sig uundgåeligt ind i aviserne. Tietgen fik sin gade m. m. i København. Hans Broge sin, også m. m., i Århus. Deres indsats var konstruktiv og skabende; det

var ikke »bompenge«, de afkrævede befolkningen.

Når alt kommer til alt, er det det, der er kriteriet for erhvervsvirksomheders økonomiske betydning: om de føjer nye værdier til de bestående, eller de tærer på tilstedeværende ressourcer. Karruseller og gynger har godt nok deres berettigelse, de hører blot til i et andet af journalistikkens kapitler.

Frigjort fra partipolitiske hensyn

Under og efter den første verdenskrig meldte økonomiske, finansielle og erhvervspolitiske problemer sig i uanet omfang.

Valutakurser, aktier og obligationer,

statsgælds- og låneproblemer, handels- og betalingsbalancer, renteforhold, penge- og kapitalmarked, priser og lønninger, beskæftigelse og ledighed, import og eksport, arbejdskonflikter, aktieselskabsregnskaber, inflationsbegrebet, regeringsindgreb i erhvervs- og dispositionsfriheden, krak og betalingsstandsninger, rekonstruktioner, monopoldannelser – alt dette og endnu mere af beslægtet art blev i løbet af nogle få år daglig kost for avisernes læsere. Men nu var redaktionerne vel forberedte til at tage imod de overraskelser, erhvervslivet bød dem.

Hvis de ikke var det, skyndte de sig

at blive det. Fra omkring 1918-20 er der næppe det dagblad i Danmark, som ikke har fast knyttet til sig eller nær forbindelse med økonomisk trænede journalister, kommentatorer eller kronikører, som ud fra de foreliggende relevante kendsgerninger er i stand til på lige fod med erhvervslivets egne mænd at analysere den erhvervsøkonomiske udvikling. Tilmed har journalistikken på disse områder i stigende grad frigjort sig fra de partipolitiske hensyn, som det tidligere var almindeligt at tage.

Dette er så meget heldigere, som statens indgreb i erhvervslivet bliver flere

og flere og overskueligheden mindre og mindre. Uoverskuelighed er den alvorligste trussel imod folks forståelse af de økonomiske årsagssammenhænge. Glipper denne forståelse, kan afgørelser, som træffes af myndighederne, og som er vigtige for erhvervslivet og samfundet, let få vilkårlighedens karakter, uden at nogen opdager det, før det er for sent. Den ene vilkårlighed trækker da den anden og den tredje med sig.

Med de utallige opgaver, der gennem 175 år er løst, melder der sig bestandig nye. Journalisten skal løse dem, når de forekommer, dvs. hver dag.

KIRKE OG KULTUR *Tage Elmholt*

Da MARK TWAIN fyldte 70 og blev fejret af det halve New York, skal han bagefter have udtalt, at når han tænkte på al den virak og sammenlignede med sin første fødselsdag: et tomt værelse, et fattigt måltid, ingen cigarer, ingen telegrammer, ingen entusiasme, så fyldtes han med indignation!

Jeg skal venligst og ganske u-twainsk undlade at holde den kongeligt privilegerede AARHUUS STIFTS ADRESSE-CONTOIRS TIDENDERS første redaktør ansvarlig for, at han ikke er opmærksom på genier i svøb, skønt der her i 1700-tallets slutning – på tærsklen til litteraturens guldalder – ellers barsles med den ene berømt efter den anden. Men når jeg tænker på, med hvilken omsorg avisen i dag lytter til ungdommens røst, skal det indrømmes, at man i hine tider gik noget længere i andegården, før man fik lov at blive svane.

Ikke en linje om den tids provo

Jeg synes godt, at bladets i dag flittigt arbejdende ungdomsredaktion må vide, at vi engang i læsekredsen såmænd har haft to så berømte teenagere som en GRUNDTVIG og en BLICHER, omkring 1798 anbragt i henholdsvis Århus og Randers Latinskole og altså begge i den alder, hvor man i dag begynder at vejlede den ældre generation. Derfor kære unge kolleger, når I næste gang forbereder en opsats om det efterhånden latente studenteroprør, da

bør I med skyldig respekt for proportionerne betænke, at dér gik provoen NICOLAJ FREDERIK SEVERIN i Århus »sorte skole« og surmulede over åndsforladt udenadslæren – en protest, som skulle inspirere til den danske højskolebevægelse – men se om han fik så meget som en linje i byens avis.

Det nyttebetonede optager slindene

Kulturhistorisk er den epoke, som Aarhus Stiftstidende så at sige fødes ind i, ingenlunde uinteressant. Man vil dog i spalterne lede forgæves efter omtale af teologisk rationalisme eller spirende litterær romantik, hvorimod vi får god besked om korn- og smørpriser, tilgangen af sild og fisk og lignende praktiske oplysninger.

Bladets udgiver, bogtrykker NIELS LUND, synes ikke at interessere sig synderligt for kultur. Man kan sige, at han er en typisk repræsentant for sin tid: En oplysningens mand, en helhjerteret rationalist, som er sig bevidst, at det er det nyttebetonede – og fremfor alt handelslivet – som optager hans læsere. På torvet i Århus diskuterer man ikke Kants kritiske filosofi eller tager stilling til nogle gejstliges indbyrdes fejde om »Jesus og fornuften«. Man taler fornuftsbetonet om, at nu er skipper Sode atter på vej til Kalundborg med svin og kreaturer, og at det er at håbe, at prisen fra sidste uge vil holde.

Nogen »offentlig mening«, som vi er så fortrolige med fra dagens avis, kommer så godt som ikke til udtryk under den oplyste enevælde, og de digtere, som ikke forstår at holde sig til forholdsvis uskyldige emner, skal ikke vente rosende omtale hos den gamle redacteur.

Om forfatteren »af en nyelig udkommen Piece, hvori Bibel, Religion og det Danske Folks Kierlighed til Kongehuset spottes«, udtrykker bogtrykker Lund det fromme håb, at han må få sin »velfortiente Straf«. Og regeringens beslutning om at afskedige professor CRAMER i Kiel, »formedelst hans Democratiske og revolutionslystne Skriverie«, får fuld opbakning i Århus-pressen:

Man har forhen advaret ham, men han har givet det impertinente Svar, at Revolutionen var i Frankrig gaaet frem med Bukkespring; men i Danmark skulle den have en langsom Elephant Gang.

Når præsten NORDAHL BRUN fra Bergen som et indlæg i kirkefejden kan skrive, at »i det, som der angaaer Gud og deres Konge er de Norske standhaftige indtil Blodet«, så kunne Niels Lund på læsekredsens vegne såmænd have gjort de ord til sine egne.

Regeringen har ved sine reformer taget brodden af den politiske frihedsbevægelse. Man tager til efterretning

og er taknemmelig. Ja, netop *taknemmelig*. Efter branden på Christiansborg gør avisen et større nummer ud af den fattige fæstemand på Domkirkegods, som synes, det er synd for kongen, at hans slot er brændt og derfor til posthuset indleverer samtlige sine spareskillinger, i alt 50 rigsdaler »med Begiering, at de maatte oversendes til Kongen ... erklærende derhos, at han ikke vidste anderledes at viise sin Skønsomhed for den store Lykke at være født under en mild og christelig Regiering og en god Konge ...«

Oplysning af den frie bonde

Egentlig er det fantastisk, at de epokegørende konsekvenser af stavnsbåndets ophævelse så at sige ikke afspejles i bladets spalter. Man tager mod nådens gaver uden kommentar og priser den gode giver. Derimod er *oplysning af den frie bonde* noget, som ligger vor redaktør på hjerte. Med fremhævede typer kundgør han:

Til mit Bogtrykkerie er indleveret: En lærende Fortælling for Almuen paa Landet under Titel: Den retskafne og gudfrygtige Bonde af Chr. Frid. Ingerslev, Præst i Gylling. Bogen fortæller om en Mand, der i alle Henseender forestilles saa retskaffen, at han derfor og anpræises som et Mynster for andre til Efterlignelse. Til Bogen selv er føiet 5 Prækener, som hensesigte til Fortællingen i Bogen.

Hvad disse prædikener har handlet om, kan vi omtrent gætte os til, når vi ved, at hofprædikanten og fuldblods-rationalisten KR. BASTHOLM – Sjællands biskop BALLE modstander i kirkefejden – i ramme alvor tilskyndede præsterne til i deres prædikener at indflette praktisk oplysning, f. eks. om landbruget. Derudover har det naturligvis i tidens ånd flydt over alle bredder med dydsentimentalitet og forskrifter for god sæd og skik.

Fra en privat samling har jeg erhvervet nogle optegnelser om en prædiken, som en af rationalismens djærve provster, CHR. MØNNICH, skal have holdt oppe i det vendsysselske. Teksten er brylluppet i Kana, som i provstens lidt frie oversættelse bliver til, at Frel-

seren – efter at have læst fra bordet – skal danse den første dans med bruden. Men hvad dansede han? Naturligvis menuet.

Her skal provsten ifølge vor referent have optrådt på prædikestolen ved at brede sin præstekjole ud til siden og gøre et »pas« til højre, et til venstre og et bagud. Samtidigt angiver han takt og tone med et Tinterlintint, tinterlintant. Derefter får menigheden sin sag for: »Men hvorledes danse I? Fiertur eller Kehraus ...«

Provsten illustrerer disse lidt mere jævne danse med hop og tramp og med lydene: Hopetohop, hopetohop. Herefter slutter han advarende med den lidt løse pointe: »Derfor mine andægtige medkristne, naar I kommer til Gie-

Vlum Præstegård, som Blicher-navnet har indskrevet i jysk litteratur. (Illustreret Tidende 1882)

stebud og skal danse, saa dans Menuet og ikke Fiertur eller Kehraus, for ellers danser Fanden Kehraus med jer alle-sammen lige lukt ind i Helvede – Amen!»

Man forstaar biskop Balles resignation, når han i sin visitatsbog om præsternes prædikenkunst kan skrive: »passende opbyggelig og vel, men om Christus ikke et Ord.« Aarhus Stiftstidendes første redaktør må på en eller anden måde også have været opmærksom på problemet, i hvert fald tilbyder han fra sit adresse-kontor en publikation, betitlet: »Hvorfor tale Menne-skerne saa lidet og saa sielden om Gud?»

Det kristelige og det praktiske

Om bogtrykker Lund kan siges, at han i sin forlagsvirksomhed selv udmærket forstår at forene det kristelige med det praktiske. Han distribuerer lige gerne »En Sang til Eftertanke for Børn« som en beskrivelse af Christiansborg Slot; han udgiver den for Bededag »allernaadigst forordnede Bøn«, samtidig med at han tilbyder et nyt og fornøjeligt familiespil, som til forskel fra l'hombre har så letfattede regler, at »det er skikket for alle Stænder«; og hosstående en annonce for Hans Højærværdighed, biskop JANSONS prædikensamling får han i forbifarten lejlighed til at efterlyse sin brandspand, som en eller anden ved en fejltagelse må have fået med sig hjem. Det fortæller om den lille verden, bladet udkom i.

Er redaktionens egne bidrag til kulturjournalistikken af beskedent om-

fang, så leverer til gengæld læserne ikke så få. Der kan f. eks. være brev fra Vium Præstegaard, hvor St. Steensen Blichers fader, NIELS BLICHER, var en flittigt skrivende mand, som det vil ses allerede af Aarhus Stiftstidendes andet nummer. Her offentliggør han nogle subscriptionsplaner:

En topographisk Beskrivelse over Wi-um og Linsgaard Sogner i Midten af Nørre-Jylland har jeg næsten færdig til at træde frem for Lyset ... Fliid skal jeg gjøre mig for, at der i Bogen kan vanke Biedrag til Menneskekundskab, statistiske Anmærkninger, og overalt en ikke unyttig Moersomheds Læsning ... at man ei skal faae grundet Aarsag til at fortryde de faa Mark den vil koste ...

Hermed træder Jylland først ret tydeligt frem i den danske litteratur, som professor VILH. ANDERSEN senere udtrykker det, og det er da en blomst til vor jubilerende avis, at den var med til premieren. I øvrigt blev St. St. Blicher under den senere redaktør ELMQUIST selv medarbejder ved bladet, hvor han i det litterære tillæg, »Læsefrugter«, offentliggjorde sine første egentlige noveller, deriblandt EN LANDSBYDEGNS DAGBOG.

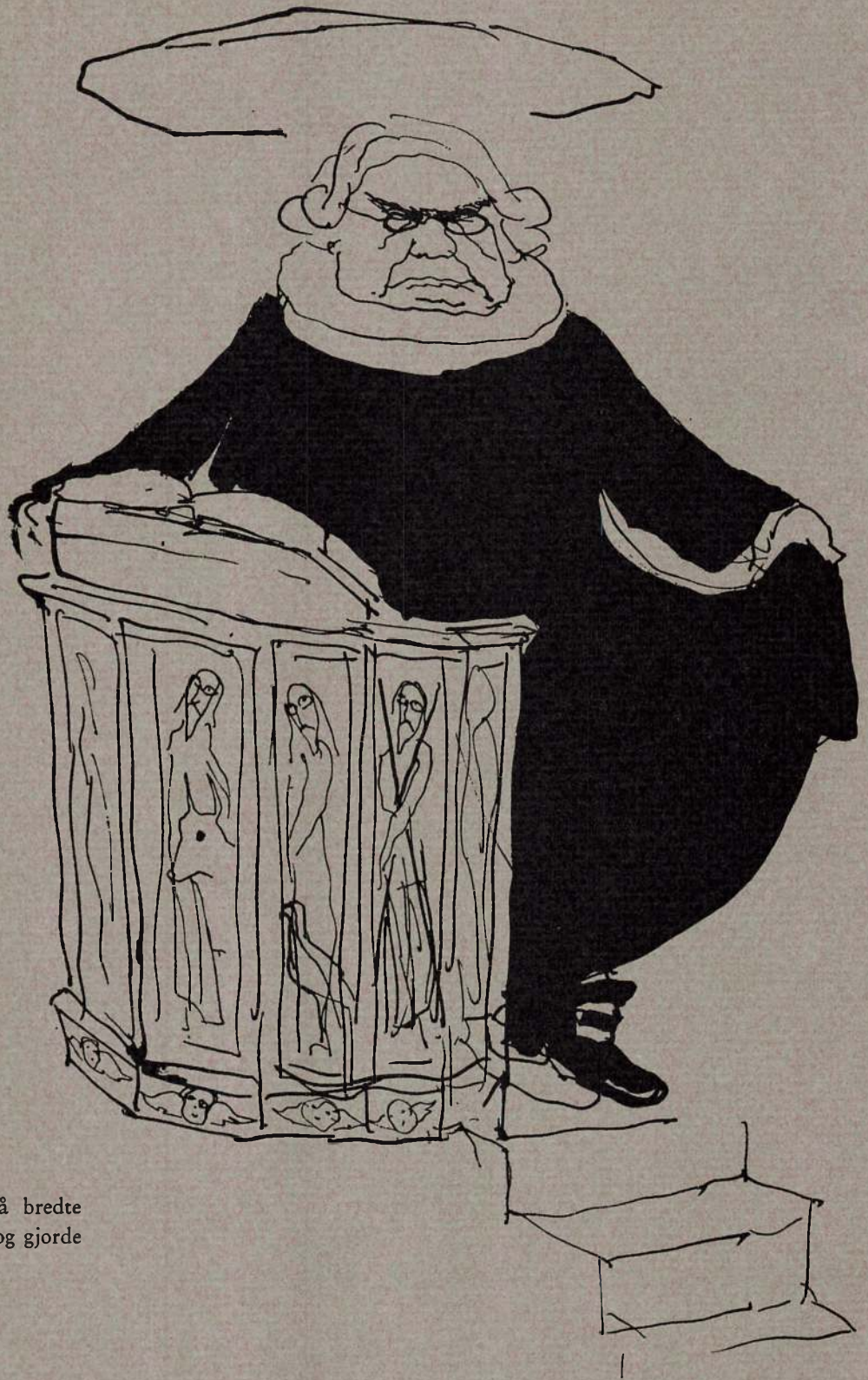
Redaktøren i samarbejde med præsten

I det hele må det siges, at det var præstegårdene, som på den tid var kulturens bærere i provinsen, og bogtrykker Lund tager da heller ikke i betænk-

ning, når han har en for almuen på landet nyttig publikation, at bede præsterne være sig behjælpelig med at sprede nyheden. Præsten var ikke blot sognets kristelige lærer, han var en oplyst mand, som man også kunne gå til, når ens heste var løbet væk, og man ikke selv var stiv nok i grammatikken til at få ordene stillet sammen til efterlysningen i Aarhus Stiftstidende.

Endelig var præsten jo selv en art redaktør af de efterretninger, som myndighederne kunne forlange oplæst i kirken. Det er i den forbindelse fornøjeligt at se, hvor hurtigt borgmesteren i Århus reagerer på den nye kommunikationsmulighed. I bladets allerførste nummer besværer han sig over, at et forbud mod handel ved dørene, til trods for at det har været bekendtgjort fra stiftets prædikestole gennem ni år, stadig ikke respekteres. Derfor »bikendtgjøre vi herved samtlige Handlende offentlig ...« – Har borgmesteren haft sine tvivl, om prædikestolsannonceringen kunne betragtes som en offentliggørelse?

Det uvante ved den nye situation afspejles også i de første dødsannoncer. Slægt og venner meddeles den triste nyhed »paa denne nu brugelige Maade«. I øvrigt synes man at have haft betydelig vanskelighed ved at få sig udtrykt i det højtidelige skriftsprog. En enke meddeler tabet af sin mand med den noget misforståelige indledning: »Jeg har herved den Ære ...«, og en stakkels byfoged får sin bortgang bekendtgjort med: »Til behagelig Underretning ...«

Naturligvis menuet – og så bredte provsten sin præstekjole ud og gjorde »pas«, takt og tone angivet

Vor udsendte medarbejder på havnen noterer, at »Hr. Lassen med Familie« har indskibet sig til Kalundborg

Bladet selv bragte ikke nekrologer, derimod oplyste familien i dødsannoncen ofte udførligt om afdødes data. En enke slutter en gennemgang af mandens livsbane med at skrive, at hans sidste år var sorrigfulde, idet hun dog skynder sig at tilføje, at det ikke var hendes skyld.

Er det en præst, som står for annoncens tekst, kan det blive et helt helte-epos: »Du er ei meer, ærværdige Olding! vindskibelige Medborger! retskafne Kristen ...« Således digter sognepræsten i Hyllested. Det er også ham, som lammet af rædsel over den franske revolution og dens eventuelle konsekvenser for Hyllested og øvrige landsdel gennem samtlige postmestre i Jylland lader distribuere det manende skrift:

»Et Par Ord til Mine Landsmænd med Hensyn til den 21ds Januarii 1793« (da kongen af Frankrig blev myrdet). Forhåbentlig har han ladet sig berolige af sin Stiftstidende af 15de Martii 1794, hvor arbejderne ved Holmens faste Stok i et åbent brev til Hans Majestæt fortæller, hvor hjertekrænkende det har været for dem at bringe i erfaring nogle rygter om, at »vi ville anstifte Oprør og begynde en Revolution her i Staden ... Nei, allernaadigste Konge! vi ere tvertimod Deres Majestæts allerunderdanigste tro Tjenere og til Døden lydige Mænd ...«

Præsternes indsats på den litterære front synes af vekslende lødighed. En fortjenstfuld indsats over pastor RASCH fra Domkirken ved at formidle en journal, »hvorudi et Selskab Lærde i Kiø-

Dødsannonce,
forfattet som et epos
og trykt sådan i
et af bladets første
numre

† † †

Du er ei meer
ærværdige Olding!
vindskibelige Medborger!
retskafne Kristen!
gode
Jens Thagaard!
Dine graae Haar har Du
som Ærens Krone.
Om Din Blødsomhed vidne
De mange Fattiges Taarer,
der bleve brødløse,
savne Din Understøttelse,
Da Du,
træt af Verdens Tummel,
forlod Din vigtige Virkefreds
i Kalborg,
for 'at søge paa Søeholt
en roelig Ensomhed
i Dit Livets Aften.
Her saae jeg Dig, og
ærede Dig som Kristen.
Verdens Syffel var Dig ikkun
en nedtrykkende Dyrde.
At pønse paa Din Guds Lov
Nat og Dag,
Var Din eneste Lust,
Din Ære — Din Trøst;
Og Troen til Din Jesum
var Din Alderdoms Stæv.
Den saa ofte miskiendte
Gudsfrøgt
var Din Eremitages Smykke
og Ziir.
Du kæmpede — og Striden
var haardt;
Men Du vandt ved Jesu Blod
og Vidnesbyrdets Ord.
og —
Dit Minde lever blandt
Slægternes tredie Leed.
Alle Næbbelige erindrede Dig
Med Ærbødighed.
F. C. Hjort.

benhavn giver Underretning om det almeen-interessanteste i den udenlandske Litteratur«. Hvorimod jeg nok kunne have modstået fristelsen til at abonnere på »Følelser ved Christiansborg Brand – i Poesie af Sognepræst Søren Møller«.

Tiden havde sin porno-litteratur

Datiden skulle for resten heller ikke savne porno-litteratur. Hos bogbinder Nordstedt kan i fire dele og smukt indbundet erhverves »En Liderligs Levned«. Hvor saftig end bogen har været skrevet, kan man være sikker på, at den i dyds-sentimentalitetens tidsalder har været undskyldt med en morale: Gak ej hen og gør ligesaa!

Retfærdigvis skal om bogbinder Nordstedt siges, at han skam også forhandlede Det Nye Testamente med forklaringer. Det minder mig om den københavnske antikvarboghandler, som under porno-debatten for et par år tilbage indrømmede, at han havde specialiseret sig i billedbibler og utugtige skrifter, for som han forretningsmæssigt sagde: »Sex og religion er noget, som angår hver og én!« Visdommen heri synes altså annammet allerede i det gamle Århus.

Men ellers er vi meget dydige. Den gamle redacteur er så dydig, at han ikke kan oplyse antallet af nyfødte, uden straks at skulle tilføje, hvor mange der var »uægte«. Ingen injurielovgivning beskytter ej heller et stakkels kvindemenneske, som ikke kan betale sine regninger, mod at blive omtalt som

»den gamle drikkældige Wibece Jørgensdatter ...«

Der er ingen pardon over for det umoralske, med mindre naturligvis at der er tale om standspersoner. Er der stjålet slik i en forretning, og det foreligger notorisk bevist, at fire unge herrer bemeldte tidspunkt i en vis hast har forladt butikken, så oplyser indehaveren frejdigt over for avisen, at »da disse skal være Folk af Stand, kan man umuelig mistænke dem.«

Det er helt i tidens ånd, når nogle år senere en af de første private »døtreskoler« kan omtales som »en rosværdig Planteskole for quindelig Ungdoms moralske Forædling.« De arme piger! Folk af stand sendte deres drenge i Katedralskolen, hvor den lærde rektor THURE KRARUP, residerede. Han gav den utilfredse Grundtvig et forstående vidnesbyrd, men høstede som bekendt ikke tak for det.

Ellers klarede man sig med privat undervisning. I vor avis læser vi til eksempel, at en hr. Lemmich tilbyder grundigen at oplære ti å tolv personer i tysk, fransk, latin m. v., hvorefter han tilføjer:

Det Engelske Sprog har jeg selv for nyelig begyndt at lægge mig efter ... Pronuntiationen eller Udtalen, som det allerbesværligste i dette Sprog, haver jeg allerede temmelig Færdighed i, med hvilke jeg altsaa ogsaa kan tiene mine forventede Elever ...

Mon ikke byens avis her meddeler en nyhed? Sandsynligvis har det været

en af de første gange, man hører om engelsk-undervisning i Aarhus, thi end ikke den lærde skole nedlod sig til at undervise i dette »kræmmersprog«. Af en eller anden grund synes der heller ikke at være interesse for hr. Lemmichs tilbud, i hvert fald må annoncen indrykkes gang på gang.

Reformer og proportions-uorden

Hele undervisningsvæsenet i Århus er i disse år genstand for gennemgribende reformer. De private skolars status havde hidtil været ret så usikker, som skoleholderens uddannelse havde været ret så tilfældig. (En kunne være student, en anden ridefoged, en tredje fhv. matros osv.) Nu sikres skolerne offentligt tilskud, og der oprettes nok en skole med videregående undervisning (Vor Frue Kirkeskole), takket være en myndig biskop JANSON og en handlekraftig stiftsøvrighed.

Janson havde tidligere været noget så fint som prokansler ved Københavns Universitet, men var faldet i unåde og »forvist« til bispestolen i Århus. Nu sætter den tidligere universitetslærer al sin energi ind på at føre et strengt tilsyn med skoleforholdene, og bladets nuværende skolemedarbejder vil nok give mig ret i, at en omtale af dette reformarbejde havde været nok så meget på sin plads, end det blot at gengive den årlige biskoppelige øregas ved overhøringen i Domkirken:

Den hele Examen faldt ud til megen Fornøielse, hvilket af Biskoppen i Slut-

Udsnit af tidstypisk tegning. I gruppens forgrund til højre står statsminister, senere stiftamtmand i Århus Ove Høegh-Guldberg. (Efter W. Haffners 1781-billede på Rosenborg)

nings Talen blev erindret, til fortient Berømmelse og Opmuntring for Lærerne, Menigheden og Ungdommen.

Vi snobber i det hele taget godt for biskoppen. Hans Højærværdighed behøver såmænd bare tage på visitats til Framlev, før vi gør notits om såvel hans udrejse som hjemkomst; man mærker bag det hele, at det er *navnet* og i mindre grad *sagen*, som interesserer.

Sandt at sige er en sådan proportionsforvrængning med vægten på *det udvendige* vel også først noget, som journalistikken i nyere tid for alvor har sat sig udover. Det er ikke mange

år siden, at nogle aviser betragtede et landemøde for dækket, når man havde bragt det obligatoriske billede af processionen med amtmand og biskop, hvor man i dag nok også ville spørge til, hvad der blev talt om bagefter.

Og hvad angår den gamle redactors måde at dække translokationer på, erindrer jeg en rektor i en mindre købstad, som hvert år tog afsked med et nyt studenterkuld ved stærkt bevæget – og helt Herman Bangsk – at føle sig hensat til en jernbanestation, hvor togene gled ham forbi. De lokale redaktører var hvert år enige om, at det var en smuk sammenligning, og de gengav

den altid på forsiden med udhævet skrift. I dag vogter journalisten anderledes på, hvad der måtte siges om aktuelle skolepolitiske problemer.

Navne noteres, og forskelle bemærkes

Hvem der i øvrigt var »navne« i slutningen af 1700-tallet, kan man læse under rubrikken »Indpasserede« og »Udpasserede«. Selv en beskeden rejse til Kalundborg er en begivenhed, som noteres i avisen, og til dem, som øjensynlig rejser meget, hører »Hr. Lassen med Familie«, »Frøken Sundt« samt »Hr. Stiftamtmanden«. Vor udsendte medarbejder på havnen noterer disse navne formentlig i lykkelig uvidenhed om, at ingen bare 50 år efter vil spørge efter hr. Lassen eller frøkenen, mens jeg i skolen kunne være dumpet på ikke at vide, at hr. stiftamtmanden var den tidligere politiker og statsminister OVE HØEGH-GULDBERG.

Det var Guldberg, som (mens han endnu var i nåde hos hoffet) fik Janson knyttet til universitetet. Nu var de begge forvist til Århus, så de har sikkert haft noget at snakke om. Pudsigt nok faldt de begge på deres ortodokse indstilling, mens de i Århus skal huskes for deres reformarbejde, bl. a. på skolevæsnets område. Byen kunne nok være tjent med denne stiftsøvrighed, men Guldberg skal bortgifte sin datter med dertil hørende folkefest, før vi for alvor ofrer ham spalteplass.

Men her er vel heller intet nyt under solen. Også i dag kan standspersoners bryllupper for en kort stund komme

til at skygge for alt andet, og hvor samvittighedsfulde er *vi* med at få skilt klint fra hvede? Det er ingen sag at sidde med facitlisten og gå en ældre kollegas opgave efter i sømmene; hvad vil en kollega om andre 175 år mene om *vores* vurderingsevne?

Nuvel, vi skriver måske ikke, at i går sås forlade byen »Hr. Pastor Rasch med Kjæreste« (hvor mon de for resten skulle hen?), for vi respekterer privatlivets fred; men så har vi til gengæld de officielle begivenheder efter recepten »blandt gæsterne sås ...«

I samtiden er vi særdeles opmærksomme på de forskelle, som måtte være på os. Tænk blot på, da vi for nogle år siden fik gravet den såkaldte kulturkløft, da vi oplevede RINDALISMEN, og BODIL KOCH fik udnævnt RIFBJERG til vor tids Grundtvig. Da var der en besindig professor i kulturhistorie, som skrev et desværre alt for upåagtet indlæg:

Lad os tænke os, at en arkæolog om tusind år fandt lagerforvalter Rindals

sko og nok et par sko, som havde tilhørt Klaus Rifbjerg, og lad os endvidere tænke os, at han også fandt Grundtvigs støvler. Så ville han nok finde flere lighedspunkter mellem Rifbjerg og Rindal end mellem Rifbjerg og Grundtvig!

Det var HARTVIG FRISCH, der definerede kultur som vaner. Vi er alle bundet til den tid, vi lever i, på godt og ondt. Vi spiser den samme mad, vi går i det samme tøj, og vi læser de samme aviser.

I 1794 læste man adresse-kontorets tidender, og vi skal ikke bebrejde den gamle redacteur, at han affærdiger en censur-sag mod professor Rahbek og translatør Heiberg med en noget flot bemærkning om, at disse tvende gode venner ikke er at ynke, da de allerede har fået én advarsel. Hvor kunne redacturen vide fra, at KNUD LYHNE RAHBEKS og P. A. HEIBERGS socialpolitiske skribentvirksomhed skulle komme til at fylde flere sider i Vilh. Andersens litteraturhistorie?

Snarere bør studiet af kulturjournalistikens første spæde skridt være os et memento. Faren for os i dag ligger måske ikke så meget deri, at vi undervurderer som at vi overvurderer, eller mere korrekt: at vi gør os skyldige i stopfodring. Når man skriver om alt og alle, garderer man sig unægtelig imod at komme til at overse århundredets Aladdin, men hvor meget tryk-sværte vil ikke også være spildt på navne, som af eftertiden ikke vil blive forundt så meget som en fodnote?

Vel må journalisten leve med, at han skriver i sandet, og at morgendagens vind kan udviske ethvert spor om hans korrespondance. Men bevidstheden herom bør desto stærkere forpligte ham over for samtiden, hvis tjener han i første række er, hvorfor han ikke tit nok med Matthias Claudius kan bede den fromme bøn:

*Gud Fader i det høje,
lær mig at skelne nøje
det sande fra dets skin.*

Holger Christensen SOM MAN MOREDE SIG

Gad vidst, om der er hold i den romantik, som vi fra vor velstandstinde er tilbøjelig til at sprede udover *fornøjeligheden*: »Næh, i gamle dage forstod folk at more sig ...«

Det er i hvert fald givet, at langt færre havde mulighed for glad adspredelse. For de fleste har hverdagen i den længste part af de 175 år, som AARHUUS STIFTSTIDENDE har levet i, været én strid for at skaffe brød i huset. Forventningerne *til* adspredelserne, når de bød sig, har nok været store, men store forventninger *om* adspredelser har ikke mange næret. Tankerne på morgendagen har drejet sig om overlevelsesmulighederne.

I bladets første årgang kan man læse dagsaktuelle telegrammer fra Frankrig. Dantons og Robespierres navne var ikke lektielæsning, men dagens varsler om nye tider, fortolket som nye ulykker. Forlystelsesberetninger fra Paris kendte intet til natklubber og fortovsdrinks, men så meget mere til de strikkende skarer koner, der slog en ny pind op for hvert hoved, der rullede fra guillotinen. Europa var i opbrud. Hjemme mærkede det hver især på egen krop, og det århundrede, som fulgte efter de franske rædsler, gav ikke næring til et hverdagsliv med over-skud til morskab. I forrige århundrede gik den danske stat bankerot. Vi havde treårskrigen og fik knæfaldet ved Dybbøl i 1864.

Med den marchkadence, udviklin-

gen betjente sig af før jet-alderen, tog det tid at hele sårene. Det århundrede satte ikke synderlig skub i det lystelige.

Selvfølgelig har folk dog moret sig, underholdt sig, adspredt sig. Vi nynner stadig på toner fra det forrige århundrede.

Vi kan ikke rigtigt stå for Hostrups studentertøjer, og vi klukker varmt med Blicher, når han rapporterer fra julefester på herregårdene.

Vist har man moret sig gennem tiderne.

Der var rammer for adspredelse

Der er bare den afgørende forskel, at der gik skarpere skel mellem befolkningslagene, og at de dårligst stillede, de fleste, optrådte i rollen som manden på risten. De måtte nære sig af duftene, se sig mætte på pragten i respektfuld afstand og føde fantasien med de toner, der slap ud gennem vinduessprækkerne.

Det er der ikke meget forslag i.

Men hvormed nærer mennesker i dag den romantik, der vitterligt knytter sig til tidligere dages morskab og adspredelse, og som hyppigt holdes frem for at belyse, hvor ringe det skulle stå til i dag?

Ja, dén har sin rod i, at der vitterligt var rammer for adspredelse. Glæden havde sine templer, og man kan med lige stor ret som uret stå fast på, at dengang forstod man at more sig, hvor-

når »dengang« så var, for ingen kender kraften i den glæde, der har været. Vi har kun dens rammer og må fylde dem ud med vort eget temperament.

Der var igennem de to tredjedele af AarhusStiftstidendes levetid en skarp lagdeling i befolkningen, ikke mindst i byernes. Sjovt nok er mønstret for de privilegerede befolkningslags morskab det, der har haft størst livskraft. Her trivedes den private selskabelighed, og det gør den jo stadig hos dem, der har økonomisk formåen til det, men den *præger* ikke livet i en by som før alene på grund af befolkningstilvæksten, men også fordi så mange flere har mulighed for at drive selskabelighed på hjemmebasis, endog i ganske grandios stil.

Men vi stiller os jo ikke op og kikker i dag, fordi Hansen har middagselskab med 30 i sin villa.

Foreninger, der samlede borgerne

Med en anden form for selskabelighed er det gået stærkt tilbage. Heri ligger der ingen beklagelse, men der har knyttet sig et traditionelt ofte stort anlagt festliv til de foreninger, der samlede borgere og håndværkere. Hvordan skulle der ellers være skabt mulighed for at rejse de hundrede kæmpebygninger, der i danske købstæder bærer Håndværkerforenings-navnet. De kan ikke alene have levet af mestrenes formiddagsrullepølsemed med en dram til. Laugsvirksomheden har været ryg-

raden, men de store fester året igennem har nok givet mest fyld i værternes tegneboøger, og det har været de begivenheder, der talte stærkest med i begivenhedsregnskabet.

Intet bal uden ballinspektør

I det daglige var håndværkerforeningerne en mandsverden, men var der middag og bal, kom koner, sønner og døtre med, så var den halve eller hele by inddraget. For her kunne intet overlades til skødesløs tilfældighed. Hensynet til nabo og dermed familiens ære krævede et udstyr, som kunne hævde sig. Syersker, skræddere og skomagere havde deres bedste dage op til de store fester i foreningerne.

Der var stil over tingene. Intet bal uden balinspektør, balkort var sædvanen, etikettebrud måtte ikke ske åbenlyst. Der skulle snedighed til, hvis et lynnedslag i et par unge hjerter skulle ledes ad en lykkelig vej.

Og rasende varmt har det været. For det første spiste man meget, så var der varmen fra lysene, indtil elektriciteten kom, og så påklædningen. Ingen letvægtssmoking og nylonkjorte til herrene, men kraftigt kjolestof, løse, stive manchetter og stivede knækflipper.

En nu bedaget herre har fortalt, at han aldrig gik til fest i sin forening uden at medbringe et halvt dusin ekstra flipper. Og de kunne alle syv vrides, når han vendte hjem.

En tredje gruppe udgjordes af dem, der tilhørte proletariatet i ordets oprindelige betydning af de besiddelses-

løse. Arbejdere og såmænd svende med havde ikke mange chancer for morskab udover den, der siges altid at være til stede i et ydmygt og gudhengivent sind. Svendene boede som regel hos mestrene, nogle havde det godt, andre skidt, nogle kunne måske blive selvstændige, andre ikke, fælles for dem var det, at penge var det sløjt med, og for deres ligestillede på arbejdsmarkedet, dem uden uddannelse, var det lige så ringe.

Det var blandt dem, afholdsbevægelsen kunne vinde medlemmer, og man begriber hvorfor. Det var ikke, fordi brændevinen var billig, og fordi den hørte med til dagliglivet i en sådan grad, at soldaterne endnu i vort århundredes begyndelse fik udleveret en pægl brændevin dagligt som led i kostforplejningen.

Hvorfor ikke lige så godt drikke?

Drikkeriet havde dybere årsager. Arbejdsdagen var lang, brændevin er kalorier. Så har den nok også fungeret

som italienernes hvidløg, der dræber, hvad manglende hygiejne har sat i vækst. Videre går vi jo stadig rundt og tror på, at brændevin er en slags medicin, og den har givet fungeret sådan, da den var daglig gæst.

Men alle besmykkelser kan ikke skjule, at brændevinen også var trøsteren. Indtil vi for alvor kom i gang med at sikre en tilværelse for de upriviligerede befolkningsgrupper, var fremtidsudsigterne trøstesløse. Begrebet social opstigning kendtes ikke. En arbejder kunne slide og slæbe, spinke og spare og leve renfærdigt – han evnede ikke at trække sig og sin familie ud af fattigdommen. Så hvorfor ikke lige så godt drikke?

Det har givet liv i værtshusene, men det er svært at kalde det morskab.

I lyset fra disse groft opridsede vilkår for morskabslivets udfoldelse kan det se ganske imponerende ud, hvad man dog alligevel evnede af festudfoldelse i en voksende købstad som Århus i årene op under århundredskiftet og frem til de nye mønstre, der fødtes af

Musikdirektør Carl Møller
overkom meget – jævnfør disse tre
annoncer fra 12. april 1896
anbragt lige under hinanden

Salonen i Riis Skov. Hver Søndag Koncert af Carl Møllers Trio fra Kl. 4. Stones.
Pavillonen i Riis Skov. Hver Søndag Eftermiddag Kl. 4 Koncert af Orkester under Anførelse af Hr. Carl Møller. Chr. Rabfen.
Ferdinandsplassen Koncert hver Søndag fra Kl. 4 af Hr. Carl Møllers Trio. N. Thorengaard.

første og også den anden verdenskrig.

For der skete jo alligevel en masse, selv om folks penge var små. Enken efter en underofficer, der efter tjenesten levede i Århus som kustode i mange år, har fortalt mig, at hun blev gift på en månedsløn på 48 kr. Det var ganske vist i 1880'erne, men 12 kr. om ugen har nu ikke givet meget luft under vingerne.

Hendes nevø kom til Århus omkring 1905. Iført jaket og høj hat begyndte han en tilværelse som kommis med 65 kr. om måneden på egen kost og station. Forretningen holdt åben til kl. 20 hver aften, om lørdagen længere endnu, mens søndagslukningen var indført et par år tilbage.

Alligevel kan der ikke have været meget overskud i tid eller kraft til muntert liv.

Ikke desto mindre fandt folk ud af det. Mennesket har altid haft reserver at trække på, og med få penge og færre ledige stunder måtte der gøres noget ved det, når man endelig gik på rangel.

Priser, pli og søndagsdragt

Det kunne på det fortræffeligste lade sig gøre i datidens Århus, også uden at forfalde til værtshusliv. For en krone kunne man få 12 flasker bayersk øl med hjem på logiet og dér samles med venner til et spil kort. Frådsere kunne købe en flaske rom eller cognac til 65 øre. På restaurant kostede en snaps 10 øre, og så blev flasken forresten stående på bordet.

En romtoddy, en yndet drik, blev

Koncert på Store Torv i Århus 1904

serveret for 35 øre, og flasken blev ikke fjernet. Måske er det paradisiske informationer af denne art, der tænder romantiske lys i nogles øjne. Her er én til: På værtshusene med sand på gulvet kostede tre stive kaffepunche 25 øre i alt. Og så hjem at skælde konen huden fuld.

Det er sikkert rigtigt, at skærer man den mest primitive og spritosende livs-udfoldelse fra, har der været mere *pli* over underholdningslivet tidligere. Alene den knapt anede demokratisering har tvunget omgangsformer frem, der er fremmede i dag. Fra gamle billeder ved vi, at søndagsdragten var meget omhyggelig. Cowboy-bukserne var ikke opfundet – også et træk der kan befordre en romantisk indstilling til tidligere tiders former for at more sig.

Og en helt anden baggrund for morskabsudfoldelsen end det behovspres, som små penge og lidt tid har fremkaldt, må ikke glemmes. Hvad skulle folk ellers gøre? Radio og fjernsyn, film, grammofoner, lydbånd – det fandtes ikke. På avisers og underholdningskrifters oplag fra dengang kan man jo se, at de kun var faste gæster i de færreste hjem.

Tre faste teatre og udendørs musik

Så *måtte* man samles om de begivenheder, der blev stablet på benene, og derfor havde musiklivet især i sommerhalvåret, markeder, rundskuedage, fastelavnsoptog, varieteer også en tilslutning, der kan forundre i dag, da overlevende arrangementer kan have

svært ved at samle blot tilnærmelsesvis forholdsmæssig lige så stor interesse.

Derfor kan det ikke undre, at Århus et langt slægtled igennem kunne opretholde tre faste teatre, skønt vi i dag med offentlige tilskud må slås for livet med et helt og to kvarte. Derfor begriber man også, at koncertlivet udendøre trak masser af mennesker, mens et nutidigt, dejligt symfoniorkester har svært ved at finde en form for sommerkoncerterne, der henter det store publikum ind.

Alle de navne – en forunderlig verden

Og varieteerne, klubberne, foreningerne – folk kom, for her var chancen for at mødes og fordrive tiden på en måde, der skilte sig klart ud fra de kår, der var hverdagens. På torvene, hvor messingsuppen blev kogt, på havnepladsen, i Vennelyst, på Ferdinandspladsen, ved Salonen og Pavillonen i Riis Skov samledes publikum til søndagskoncerterne. Hvor det kunne lade sig gøre, blev der drukket kaffe, ellers stod man, promenerede lidt – og var man ung, havde man kun det ene øre vendt mod musikken, det andet og begge øjne søgte efter en anden morskab, der stadig ikke er gået af mode.

Der er ofret en del energi under disse liniers tilblivelse på at undgå navne. For siger man Kronprinsen, varieteen i Banegårdsgade, må man også sige Vennelyst og Kasino osv., og så vælder en folkevandring af andre navne frem over papiret: Komponisters, elskede primadonnaers, revyskribenters, mu-

sikdirektørers, en stor og forunderlig verden, som man kan dykke ned i og hente præcis viden om i borgmester BERNHARDT JENSENS bøger om det glade Århus, morskabens Århus.

Man tør næsten heller ikke omtale et særegent Århus-træk, udflugt-skibene, der sejlede folk af sted langs kysterne, for så kommer Varna, Silistria, Ørnereden, Salonen osv. straks med krav om publicity.

Og de store karnevals-fester? Juletræsfesterne i foreningerne, børnehjælpsdage, cirkusbesøg, tivoli-halløj, menagerier, markeder – bal i den borgerlige og i andre foreninger, søndagssejlturen i robåd op ad åen til Fiskerhuset med kaffe og blødt brød inden den mageligere hjemtur, de første kyske strandbade, tusinder af lys i en hverdag, der var anderledes end vor, stjerner på en mørk himmel. Morskaben, lysten til at glæde sig, er en sej patient, der overlever også hestekure.

Fagre nye verden med ridende betjente

Vi plejer at regne vor fagre nye verdens fødsel fra første verdenskrig, og vist ændrede den billedet. En drengerindring fra de midterste mellemkrigsår omfatter nu ikke ny morskab, nye festlige træk i byens liv, men derimod ridende betjente, der med den flade klinge huggede ind på en skare arbejdsløse på havnepladsen i Århus, samlet til demonstration.

Den økonomiske baggrund var ikke den bedste for bevarelse af morskabs-templerne for ikke at tale om tilvækst.

Hallens fald og aktiviteten nu

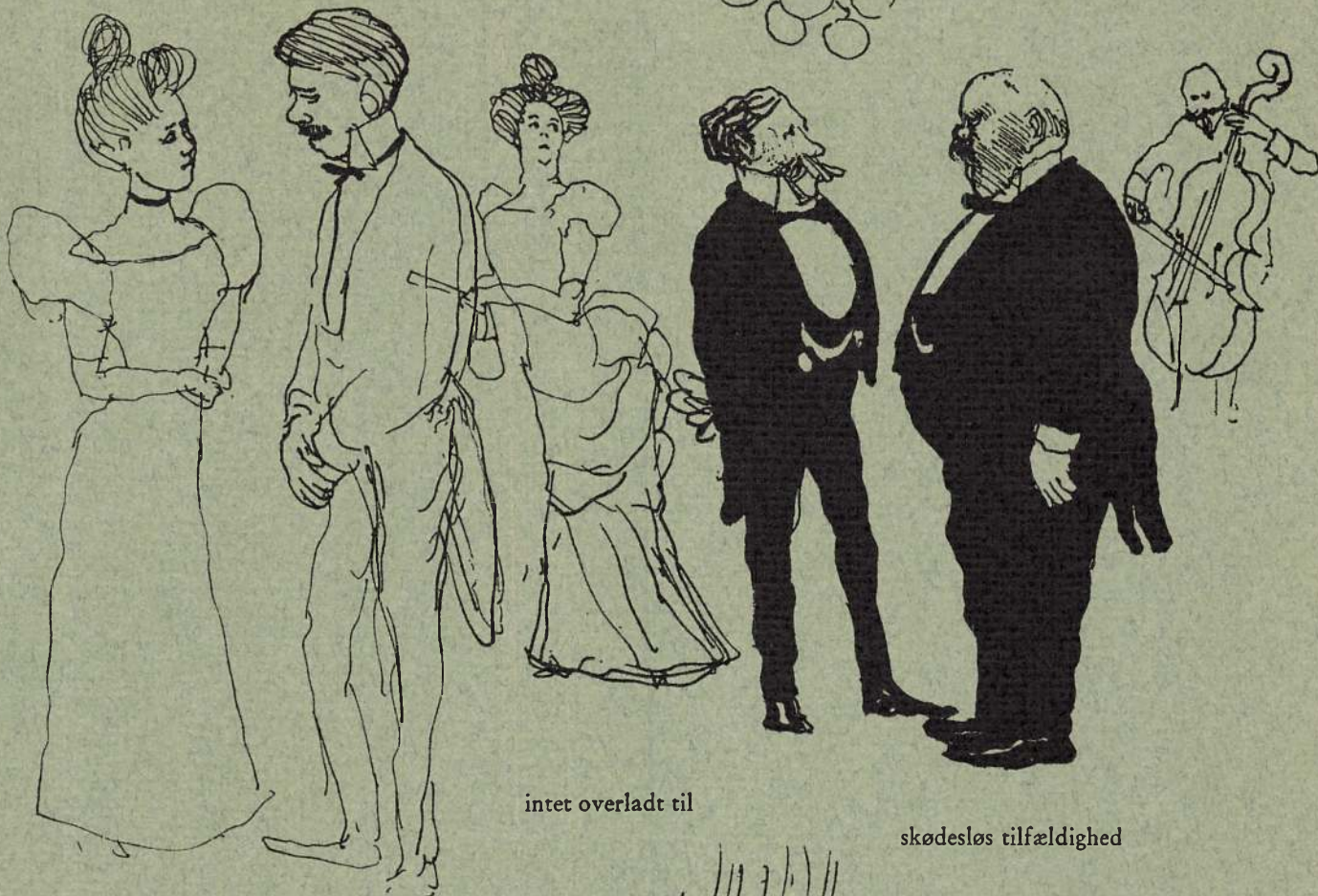
Alligevel skete der dog noget i Århus, inden den næste verdenskrig satte ind. Vi fik Århus-Hallen med tilhørende mondæn restaurant, og huset levede en række år. Restauranten blev faktisk *stedet* med regulære floor-shows og ypperlige orkestre og så megen stil over publikum, som det nu kunne lade sig gøre at fordre. Og i hallen samledes publikum til arrangementer, der ikke altid kunne fejles af bordet. Verdensnavne har sunget og spillet på hallens scene. Der har været store aftener i det hus, hvor bowlingkuglerne nu triller.

Hallens fald har været hurtigere, end det har været for andre forlystelsescentre i Århus, og man fristes til at stemme i på den sædvanlige melodi om, at Århus er en træg by, og at der ikke rigtig kan gå noget.

Desværre er det med sådan en stump visetekst på slig vis, at jo hyppigere den gentages, jo større lid fæster vi til dens sandhed.

Det er muligt, at emnet er for odiøst til videnskabelig behandling, men det kunne nu være interessant nok engang at få målt dagens udfoldelse på det såkaldte forlystelsesområde med en af de perioder, som vi nu ser tilbage på med julelys i øjnene. Indtil da skal den påstand voves, at aktiviteten i dag er større, men naturligvis med en samtidig indrømmelse af, at den er anderledes.

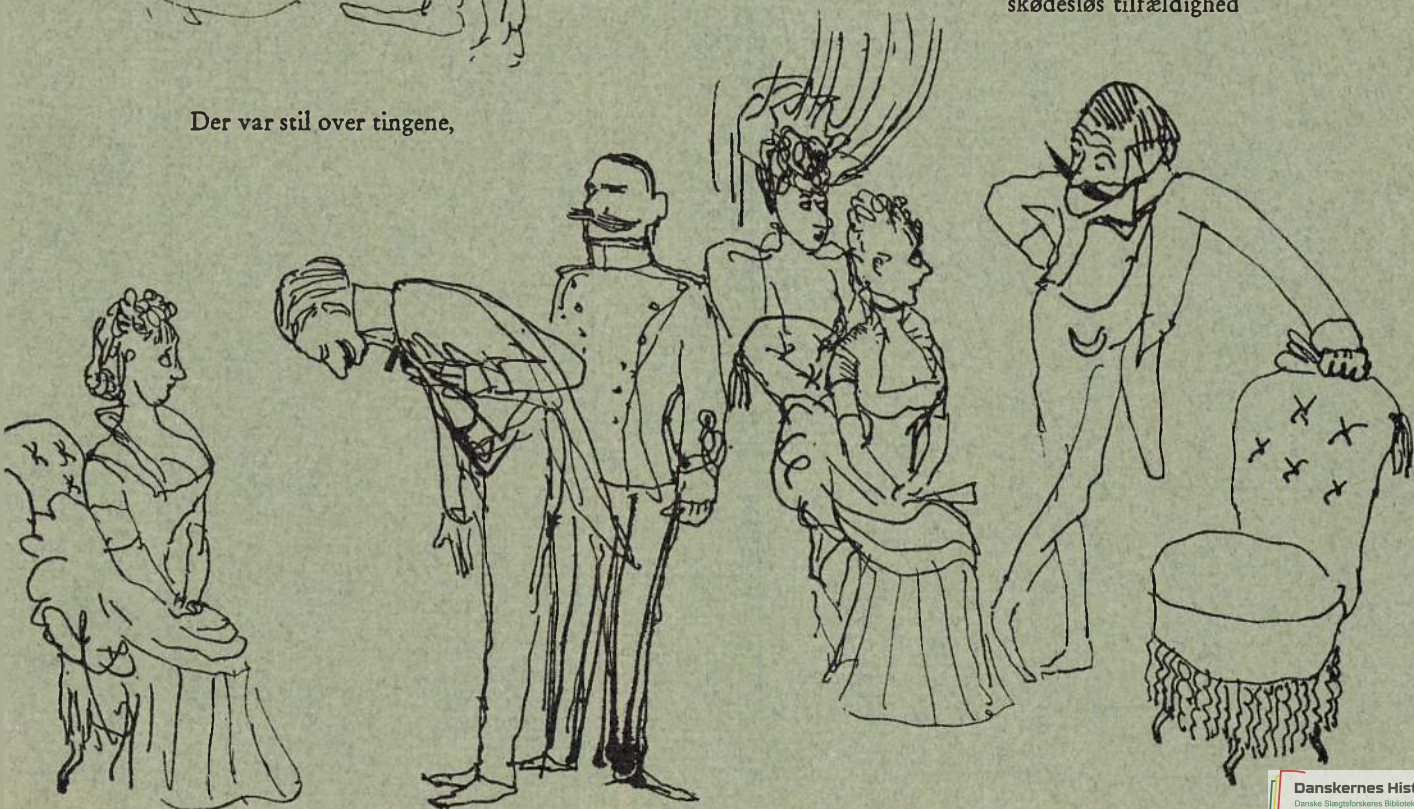
Det er jo ikke forbigået nogens opmærksomhed, at vi har en del fritid i

intet overladt til

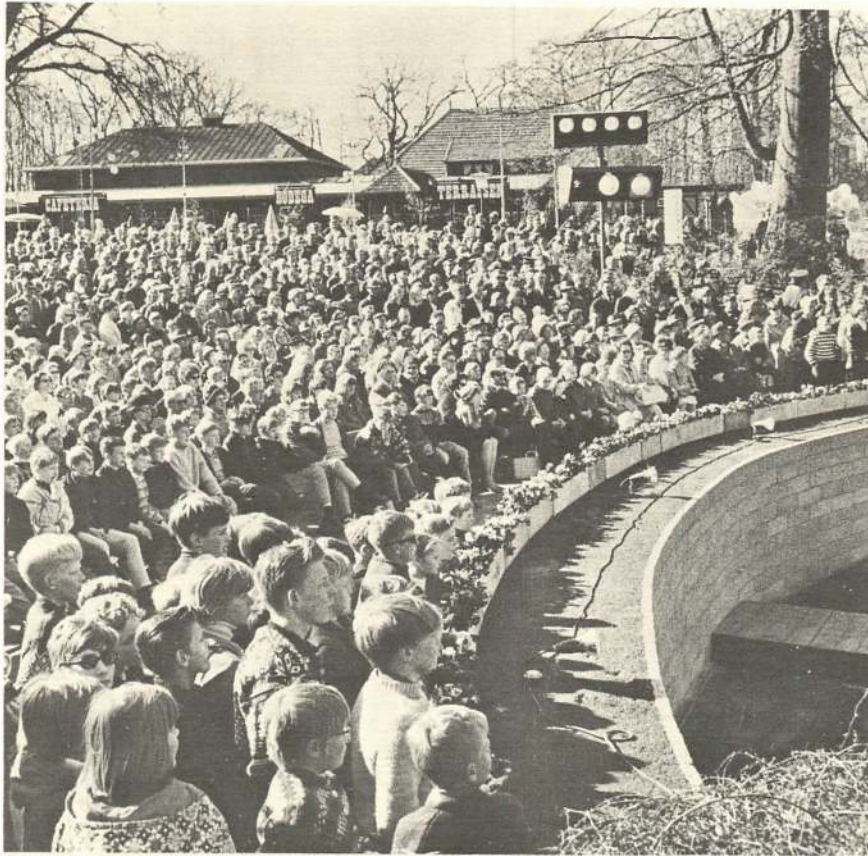
skødesløs tilfældighed

Der var stil over tingene,

Det var faktisk stedet: Så
megen stil over publikum,
som man nu kunne fordr.

Tivoli Friheden samler hundretusinder, her børn til feriefestforestilling på friluftscenen

vore dage eller at nedsat arbejdstid forunderligt nok giver højere løn. Så vi er i dag noget bedre rustet til at slå os løs i frie stunder.

Og vi gør det. Det er sandt, at byens borgere stimlede sammen om militærmusikken i sommersøndagene ved århundredskiftet, og at orkestret på en solskinssøndag i dag ville spille for de ledige taxachauffører på Store Torv og ikke andre. Folk er væk.

Men hvor er de? Ja, de ligger ikke

hjemme og tæller fluer på loftet. De er på tur, de tjærer sommerhus, tætter båd, svømmer, slår græs, hvad som helst og med en voksende tilbøjelighed til at foretage sig noget, der er aktivt – en udfoldelse.

Her er spiren til helt nye mønstre i *fritidslivet*, som vi vel må vænne os til at kalde den aktivitet, der følger vort hjertes lyst. Hvordan mønstret vil folde sig ud, har vi anelser om, men vi ved det ikke, fordi vi lige er startet på ud-

viklingen, og fordi så mange ting griber ind i den, bl. a. myndighedernes holdning, afgiftsproblemer, fredninger, masser af ting.

Men ét træk skal fremhæves her til slut. Det er ikke nok at sige, at morskab før i tiden var afslapning. Næh, man kastede åget af sig for en stund.

I dag er arbejdsformerne groft set ændret så meget, at der er fysik til også at være aktiv i sin fritid. Man oplever krav om, at den offentlige kulturpolitik, der muliggør kvalitetsfremgang på denne front, også efterlevs, og vi har i Århus i de senere år set, at når det sker, ja, så melder publikum sig.

Meningsfyldt fritidsudnyttelse

Vi frigør os aldrig for en stille forselskelse i det uforpligtende, i hyggen ved et glas på kro, ved nogle rare timer i Århus nyeste og største forlystelsertilvækst, Tivoli Friheden, vi har set romantikken blomstre op, når Den gamle By i festugedagene kalder til marked.

Side om side hermed vokser lysten til at være med i noget, der forpligter. Tingene sker hurtigt nu om dage. Når dette blad har 200 års jubilæum, kan vi måske se tilbage på 175-året som det skelsættende. Da vendte billedet, og den udvikling tog fart, som førte frem til det, man noget tungt kalder en meningsfyldt fritidsudnyttelse.

Måske er det fremtidsromantik så forkastelig som nogen fortidsromantiseren. Men om forventningerne skulle indfries, bliver livet ikke kedeligere. Det kan man være sikker på.

ANNONCER SOM LÆSNING *Th. Voetmann*

Lige fra den allerførste udgave viser annoncerne sig at være overordentlig fængslende og livsnær læsning, der måske bedre end de redaktionelle artiklers meget højtidelige stil bringer os tæt ind på livet af datidens hverdagsmennesker og det småborgerlige samfund, de levede i.

Havde øje for salgsmulighederne

Allerede i det nummer, der udkom 3die Januarii 1794, bringes der en side med annoncer, hvor Borgmester og Raad, kirkens tjenere og det til alle tider og alle steder nærværende retsvæsen benytter den trykte avis som meddelelsesmiddel til stiftets borgere. Bemærkelsesværdigt er det, at man heller ikke i denne allerførste udgave lytter for-gæves efter et lille pip fra en reklamekylling.

Det er revisor Fogh (man ved tilsyneladende hvem og hvor), der har øje for de salgsmuligheder, det nye »massemedium« har skabt. Hos Fogh »faaes tilkiøbs: Nytaarsgave for Damer 1794, Haandbibliothek for det smukke Kiøn som et Tillæg til Nytaarsgaven, begge Deelee smuk indbunden. Den mistænkelige Mand, en Comoedie i 5 Akter, Veddemaallet, et Mellemspil med Sang, Viidsomsbog for den christelige Landmand. Anecdoter om Ludvig den Sextende, Marie Antonette og Ministerne under hans Regiering, 1ste Hefte«.

Det lyder da spændende, men vor

tids læsere af den såkaldte p-litteratur skal nok ikke misforstå sidstnævnte titel. Indholdet har sikkert været på alle måder artigt og stuerent.

Licitations-Forretninger og efterlysninger af bortkomne eller stjålne kreaturer er ellers dominerende annoncer, men vi læser også om gårde, der »udskiftes af Fælling«, og vi stifter bekendtskab med Ligtorne-Operateurer, endog en hr. Elias Marcussen, af den Portugisisk Jødiske Nation, om hvem det hedder, at han »paa den behændigste Maade borttager Ligtorne, uden at man finder ringeste Smerte derved«. Og han kan forevise de bedste attester om sin »Habilitet og Duelighed fra mange saavel Rangspersoner som af borgerlig Stand, paa det bedste recom-manderer han sin ...«

Bindeled mellem køber og sælger

Det er ikke så underligt, at der lige fra de første tryk vrimler med annoncer, for det var jo netop et af avisens formål og det, privilegiet byggede på. Det ser man i titlen Adresse-Contoirts-Tidender. Meningen hermed var, at

Allerede i den første udgave blev annoncen benyttet til fremme af salget.
Adresse var unødvendig

avisen skulle være bindeled mellem købere og sælgere og udbud og efter-spørgsel om arbejdskraft m. m. En betydningsfuld samfundsfunktion, der med tiden også blev et vigtigt led i en voldsom industriel udvikling.

Levende, spændende, dramatisk

Annoncernes antal med tilbud om tjenesteydelser og køb og salg vokser hurtigt, og alene sproget er nok et studium værd. Alt er til »behagelig Efterretning« eller »For dem som maatte være uvidende om, hvor gode og af bedste Slags osv.« Interessant er annoncen, der henvender sig til »Hvem som har Lyst at lære hvorledes Gum-mii Copal og Bernsten opløses til god Lakfernis, efter engelsk Maade, der udholder i Luften og altsaa tienlig til at lakere Kareter etc. saavel som Meubler med ...«

Annoncerne er levende og spændende materiale, der især vil fængsle dem, der har blot en smule lokalhistorisk interesse.

Et helt lille drama fortæller en annonce, hvor en dame – tilsyneladende

Hos Revisor Fogh faaes tilkiøbs: Nytaarsgave for Damer 1794, Haandbibliothek for det smukke Kiøn som et Tillæg til Nytaarsgaven, begge Deelee smuk indbunden. Den mistænkelige Mand, en Comoedie i 5 Akter, Veddemaallet et Mellemspil med Sang, Viidsomsbog for den christelige Landmand. Anecdoter om Ludvig den Sextende, Marie Antonette og Ministerne under hans Regiering, 1ste Hefte.

af det bedre borgerskab – efterlyser et tyende, en pige på bare 16 år, og truer med alle landets ulykker og lovens strengeste straf, såfremt hun ikke straks indfinder sig i det fæste, hun for et par dage siden har forladt. Det var på de tider en alvorlig forseelse, der blev straffet strengt.

25 år senere kommer avisen tre gange ugentlig mod kun to i 1794, men format og sidetal er det samme. Der er indført spaltestreger mellem de to satskolumner, der danner siderne, men der er ikke sket væsentlige ændringer i udstyret.

Er udseendet det samme, så er der i indholdet alligevel sket en mærkbar ændring. Der er flere annoncer med mere varieret indhold. Til fremme af salget får flere og flere mod på at fortælle om sine varer, men også private problemer bliver det almindeligt at bekendtgøre på denne måde, og man er ikke sart i sprogbrugen, hvad denne annonce fortæller – samtidig med, at den siger noget om sæd og skik:

Da vi have været nødt til at afskedige af vor Tieneste for Løgnagtighed og Utroskab Frederikke, afdøde Frederikke Giørtlers Datter, saa advares Enhver ei at betroe hende Noget i vores Navn. E. E. Bygmann.

En vis skomager tager rigtignok også bladet fra munden, når han bl. a. skriver om en afdød konkurrents enke: »saa erklæres herved: at jeg hidtil ikke har befattet mig enten med slige Rendekællinger, eller med at sælge andet

end bestilt Arbeide, hvorhos jeg maa advare enhver ei at kiøbe af hende, da det baade er slet Arbeide hun sælger, som og aldeles stridende imod Laugsartiklerne«.

Det vrimler med lignende eksempler på 1819's barske hverdag. Om retsligt efterspil har der givet ikke været tale. Efter sådanne annonceres antal at dømme ville det simpelt hen have været uoverkommeligt for retsvæsenet.

Fire gange ugentlig – og med billeder

I midten af 1800-tallet kommer avisen fire gange ugentlig med titlen Aarhus Stifts-Tidende. Formatet er blevet større, men stadig kun med fire sider, dog enkelte gange med et »Følgeblad« i samme format og udstyr.

Tryk og typografi er synlig bedret. Grundskriften er stadig Fraktur, men overskrifter dukker op, og vi møder nu Empireskrifter, som bruges den dag i dag. Men noget epokegørende er ved at ske – der trykkes tegnede billeder.

Det første er den også i dag velkendte »sorte haand« med pegefingeren, men også et skib for fulde sejl fanger øjet. Det har sikkert virket som et overvældende blikfang. Af lokalhistoriske grunde er teksten værd at høre: »Hvis Vinteren tillader det, afgaar Skipper Jeffesen med Sluppen »Lykens Prøve« først i næste Uge til Kjøbenhavn, de som ved denne Lejlighed maatte attraae noget Gods forsendt, vilde behage at henvende dem til Skibet beliggende ved Havnens nordre Side«.

Jo, der er ved at være gang i udviklingen. Der annonceres med »Kjøbenhavnsk Øl fra Kongens Bryghus« og »Færdigsyede Klædningsstykker«. Med nogen undren læser man om »Kjøbenhavnsk Peberrod faaes atter hos E. A. Rodtwitt«. Og her gik man og troede, at peberrod altid havde groet bedst i den jyske muld. Der tilbydes Java-Riis, meget billigt – men som det hedder »kun mod contant Betaling«.

Der tænkes også på kulturen: »Med høie Øvrigheds Tilladelse og godhedsfulde Assistance af en Deel Dilletanter« gives der teaterforestilling på Polyhymnias Theater af »H. A. Westerblaae, Gymnastiker og Pantommist ved Prices Selskab i Kjøbenhavn«.

Mange annoncer om vine, chokolader, franske valnødder o. l. tyder på stigende velstand og livligere samhandel med udlandet. Der tilbydes »Nürnbergers Legetøj, franske Galanterivarer, broncerede, lakerede og plettede Sager, passende til Presenter«. – Den videnskabelige Realskole i Århus optager nye disciple, og det sker på samme dag, som Oscar den Første bestiger Sveriges trone. Det står nemlig at læse lige under annoncerne, fordi »Kjøbenhavnerposten først indtraf da Avisen var sluttet«.

Nye strømninger og nye varer

Jo, man er ligesom ved at blive mere påvirket af nye strømninger udefra. En ting som stearinlys fra Holmblads Fabriker i Kjøbenhavn kan tilbydes, og S. Waberg har hjemtaget et parti

nye tapeter, bolstre og borter etc. En stillings-annonce på tysk bliver udstyret med en fornem ramme. Træ-pibe-hoveder sælges, og for damerne er der også noget interessant. Det fortælles, at »Den nye Modejournal ligger til behagelig Gjennemsyn hos A. C. Wissing«. Dampskibet »Iris« medtager passagerer til Kjøbenhavn, hvis isen, hvad kaptajnen håber, tillader det. Aarhus-Paquetten opretter fast ruteforbindelse med hovedstaden – afgang hver mandag. De første stråhatte fra Italien kan også tilbydes.

Der annonceres med en ny vare, der hedder Soda. – »Dette fortræffelige Surrogat for Aske, hvorved Ludgjøringen ganske undgaaes, kan, tilligemed Underretning om sammes hensigtsmæssige Brug, faaes hos P. J. Ørting«.

Vi kigger nu i årgang 1869

Formatet er atter ændret – nu til ca. magasinformat eller det halve af det nuværende sideformat. Tekst og annoncer brydes om i tre spalter. Grundskriften er fortsat Fraktur, men flere og flere overskrifter sættes nu med Antikva. Tegnede illustrationer er blevet mere almindelige, men de anvendes kun i annoncer og ikke i den redaktionelle tekst. Avisen er blevet en 6-dages avis, men sidetallet holdes stadig på fire. Typografien er behagelig velafbalanceret.

Der er sket en mærkbar fremgang i forretningslivet, og det spores straks i annoncespalterne, hvor vi begynder at

Det var en stor begivenhed, da banen Randers-Aalborg blev åbnet. Det nye Dandssecursus var det sikkert også for mange

De jydsk-fyenske Jernbaner.

Søndagen den 19de d. M. vil **Jernbanen fra Randers til Aalborg** blive aabnet saavel for Person- som for Godstrafik. Som en Følge heraf træder fra den nævnte Dag at regne en ny Kjøreplan i Kraft for samtlige jydsk-fyenske Jernbaner. Denne Kjøreplan, der dog kun er approberet som foreløbig gjældende, vil nogle Dage forinden Aabningen blive opslaaet paa alle Stationer, hvor Oplysning om Person-, Gods- og Kreaturtaxterne for den nye Banestrækning vil kunne erholdes.

Aarhus, den 11te September 1869.

Dandssecursus.

Efter Opforbring fra flere Sider agter Undertegnebe at oprette en Dandseskole til den 2den October baade for Borne og Børn, saafremt et tilstrækkeligt Antal Elever lader sig tegne. Dem af de ærede Damer og Herrer, som ønske at beestage heri, samt de ærede Forældre, som ville lade deres Børn gaae til mig, anmodes om snarest muligt at lade sig tegne enten i mit Hjem paa Nagade nbt Nr. 96 eller hos Restaurateur Frandsen. Begge Steder er henlagt en Liste til nærmere Underretning.

Aarhus, i September 1869.

C. Lübbert, Dandselærer.

støde på navne og firmaer, der ikke er ukendte i vore dages Århus. Således Vett & Co. i Svaneapotekets ejendom, Vestergade, der under navnet Magasin du Nord netop har fejret 100 års jubilæum i 1968.

På det trafikale område skrider udviklingen hastigt frem. Dampskibet Horsa »afgaar fra Aarhus til Lieth omtrent den 3die Februar«. Dagsvognen kører tre gange ugentlig til Grenaa og returnerer de følgende dage »fra Andersen i Grenaa«. Muligheden for at rejse med jernbane er kommet til, og der afgår tog både sydpå og nordpå tre

gange daglig. De jydsk-fyenske jernbaner bringer meddelelse om nedsatte priser, og fra 1. marts åbnes strækningen mellem Fredericia og Vamdrup, og i september er der indvielse af strækningen Randers-Aalborg.

Dampskibsselskabet »Veile« optager regelmæssig fart Ebeltoft-Veile-Kjøbenhavn een gang om ugen.

Aarhus Amtstidende indbyder til abonnementstegning til pris 1 Rdlr. pr. Quartalet. Det hedder, at bladet stræber »at fremhjelpe al god og sund Oplysning i alle Retninger«.

Singer Symaskiner er de første, der

tilbyder en mærkevare fremstillet i industriel produktion, og det er bemærkelsesværdigt, fordi produktionen først startede 1851.

De første udsalgsannoncer dukker op, og en ting, der tilsyneladende er vældig gang i, er medicinalvarer og mirakelkure. Helt raffineret virker en annonce for Medicinsk Elektricitet med rørende skrivelse fra en taknemmelig »Patient«, som bl. andet skriver:

mit Aandedrag er betydelig lettet og mine Fødder holder sig varme, hvilket er et stort Gode, eftersom jeg i 2 Aar har lidt af Kulde, navnlig i den højre Fod. Saarene på min Krop etc. med Undtagelse af nogle faa paa min Ryg, er nu alle lægte, ligesom Urinladningen er betydelig bedre ... osv.

Vi må håbe, at apparatet har været tilfredsstillende, for det har været vanskeligt at komme frem med en reklamation, idet annoncen slutter »Århus er den eneste By i Jylland, vi gjæster, da vi direkte herfra begiver os til St. Petersborg«.

Hvilke muligheder for fantasiens frie løb giver ikke følgende tilbud: »Tyve Grundstykker paa Søndergade (nærmest tilstødende Frederiksgade) kunne i mindre og større Parceller erholdes paa gode Betingelser af N. & M. Lazarus«.

At der har været en vis forbindelse med det sydlige fremgår af en række dominerende annoncer om Uldne Kjøler og Hvide Varer fra Berndsohn, Grosserer, Neumarkt, Hamburg.

Af uoverskuelig rækkevidde

Nok er der ord og bestræbelser med til løb til reklameoplæg, men der gøres ikke forsøg på at underbygge med grafiske virkemidler. En undtagelse forekommer i en enkelt annonce, der fanger opmærksomheden. Og sandelig – den er fra et annoncebureau, hvis navn er kendt også i vore dage, Aug. I. Wolff & Co. i København. Annoncen er altså nu blevet til en handelsvare.

I betragtning af den udvikling, der synes at være i gang både for handel

og industri i Århus og den hermed følgende annoncemængde, må det være på tide, et århusiansk reklamebureau etableres. Det sker, men først i 1879, da Weber & Sørensens Annoncebureau oprettes.

Der er ved at være en sådan trængsel på de få avissider, at der ofte kun bliver forsiden til de redaktionelle meddelelser. Derfor må vi forudse, at der i de næste 25 år vil ske en nødvendig udvidelse af sidetallet og dermed bladets teknik.

I 1894 kan avisen fejre sit 100 års

HOLGER KJØLSTAD.

Kjøbenhavn K.

Tegninger og Overslag leveres paa komplette Badeværelser fra 250 Kr. til højere Priser.

Mangler De en idé til badeværelset? En 1894-annonce

jubilæum, og i denne årgang kan vi konstatere betydelige tekniske ændringer. Formatet er udvidet til noget mere end det nuværende og har fået seks-spaltet ombrydning. Der udsendes nu også en søndagsudgave, men mere end fire sider pr. dag kan teknikken ikke klare, hvorimod formatet ved særlige lejligheder udvides, så der bliver syv spalter pr. side.

I annoncerne er Fraktur-skriften næsten helt fortrængt af den moderne Antikva-skrift. Grotesk-skrifter i flere varianter er også kommet til sammen med fede, sorte rammer, der benyttes flittigt. Denne kritikløse skriftblanding gør ikke helhedsbilledet tiltalende. Man har ligesom ikke rigtig hold på typografien, der virker rodet og urolig.

100 års jubilæet markeres med udsendelse af en avis på hele 24 sider i det store syv-spaltede format. I denne avis er der et væld af annoncer, og de giver et godt indtryk af tidens vareudbud. Samtidig begynder vi at møde kendte navne på Århus-virksomheder og eksisterende landsannoncører.

Alle mulige typografiske virkemidler tages i brug for at vække opmærksomhed, og fint udformede stregtegninger af lorgnetter, ure, kakkelovne, symaskiner, korsetter, cykler osv. er virksomme blikfang. Kunstfærdige rammer i alle mulige stilarter anvendes i overvældende mængde og gør helhedsindtrykket noget forvirret. Bemærkelsesværdigt er det, at Horsens i meget stærk grad er med til at præge billedet. Det sker bl. a. gennem Stahlknechts

Jernstøberi og Metalvarefabrik, Horsens Bryggeri, Horsens Symaskinefabrik, Crome & Goldschmidts Fabriker, hvis produktion er grundlagt på fanger fra Horsens Tugthus.

Men i det daglige består hovedparten af annoncerne af meddelelser, tilbud om lejligheder o. l. Kun et beskedent antal annoncer fra byens handlende kunne tyde på, at aktiviteten i Århus ikke er særlig stor. Man får alligevel indtryk af, at mange store og mellemstore forretninger er ved at vinde fodfæste.

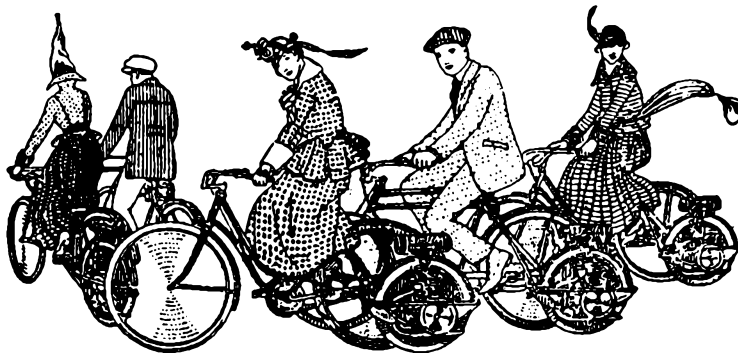
I enkelte annoncer tilbydes fabriksfremstillede produkter, men med undtagelse af cykler og symaskiner er massefremstillede mærkevarer ikke på markedet. Alt er i rolig gænge – der ventes på industriens gennembrud. Her får annoncerne en vigtig opgave

med at bringe orientering hurtigt frem til et stort antal forbrugere. Just det, der er forudsætningen for en rentabel industriproduktion af forbrugsgoder.

Vi vil fra jubilæumsårgangen give en del af en artikel, som må tilskrives bladets daværende redaktør TH. FUNCH THOMSEN. I moderne omskrivning siger den noget, der også i dag har gyldighed, når det gælder annoncerne som et vigtigt led både i samfundets kommunikation og i handelens og industriens afsætningsbestræbelser:

»Man vil have ondt ved nu til Dags at fatte, hvorledes Forretninger overhovedet kunde gjøres i de Tider, hvor Avertering ikke kendtes, hvor man maatte hjælpe sig med Udraaben og Opslag af skrevne Plakater, hvor offentlige Bekendtgjørelsens Oplæsning paa Gaderne ledsagedes af Tromme-

Smith Motorhjul!

Nyeste Model 1919 er nu paa Lager.

1212

C. E. Rømhild og E. M. Richter Mikkelsen, Schleppegrellsg. 16, 1. S.

Telf. 4083.

Telf. 1523.

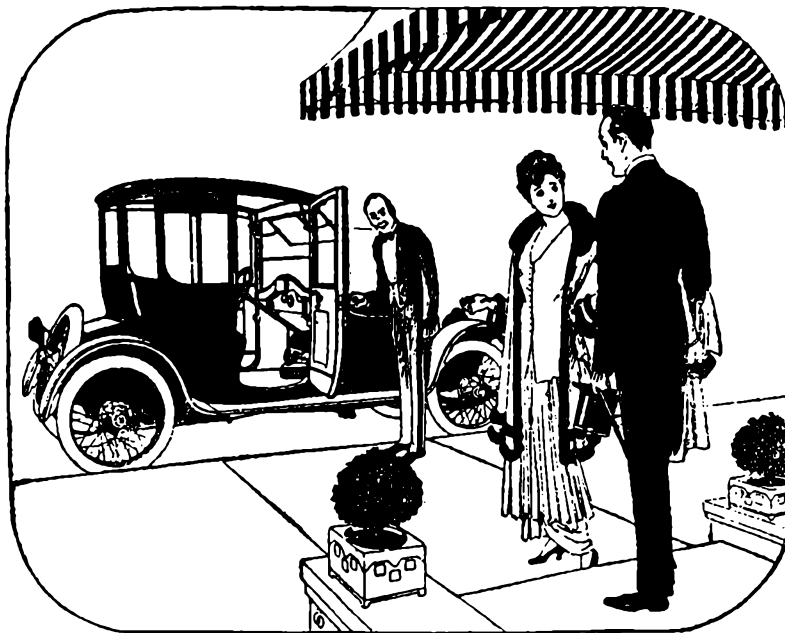
I 1919 kørte man på motorhjul

slag og Trompetstød, hvor fundne Sager oplystes ved skrevne Notitser paa Raadstuen, paa hvilket Sted saa vel som ogsaa paa Børsen de handlende bekendtgjorde Priserne paa deres Varer.

Paa Gadehjørnerne opsloges især Plakater fra Sprogkestere og Kvaksalvere, og Sproget deri var forøvrigt ligesaa blomstrende som de bedste Reklamer nu til Dags. Om enkelte Ting bragtes der Underretning til Hjemmene, saaledes løb Stodderkongerne omkring til visse Familier for at lade dem vide, hvem der skulle prædike Dagen efter. Om ledige Embeder maatte man henvende sig i Kollegierne, om afgaaende og ankomne Skibe i Overadmiralitetet eller hos Havnekapitajnerne, om Tjenestefolk paa Fæstekontorerne, og endelig havde man Masser af Mæglere og Kommissionærer.

Tanken om at samle alt dette paa eet Sted og derved skabe et Middel af uoverskuelig Rækkevidde til at bringe Mennesker i bedre og nøjere Forbindelse med hinanden laa saa snublende nær ... Det viste sig snart, at i Avertissementerne havde Journalistiken faaet sin materielle, gyldne Støttestav. Det var klart nok, at Averteringen foruden at give en reel Indtægt ogsaa gav Bladet større Afsætning, hvilket igen kunne bevirke større Avertering o. s. fr. ...«

I forhold til de årgange, vi hidtil har beskæftiget os med, betegner perioden 1944-1969 langt den voldsomste udvikling, ja, ved sammenligning er den næsten eksplosionsagtig.

Der blev lovet kvalitet for den elegante 1919-model

Endnu er 1969-aviserne ikke trykt, men om alt går vel, vil annoncerne komme til at vise et velstandssamfund med et enormt og ubegrænset vareudbud. Det er købers marked, og af de mange fristende tilbud vil en meget stor del være, hvad vi i dag kalder luksusvarer – om nogle år betragtet som nødvendighedsartikler.

Vi vil blive fortrolige med både to-bil systemet og to-hus systemet. Eventyrlige rejsetilbud til fjerne egne på billige og lempelige betalingsvilkår, farvefjernsyn, hurtigere accelererende biler med flere hestekræfter, nye vitaminpræparater osv. vil figurere i annoncerpalterne. Alt det, vi allerede venter på og betragter som en del af det moderne samfund og dets udvikling.

Et stort og dominerende dagblad har mange fordele at tilbyde annonsekøberen frem for andre medier – og vil vel også have det i fremtiden. Men avisen af i morgen er af økonomiske grunde nødt til at bevare sin førerstilling som erhvervslivets vigtigste reklamemiddel. Det kan den kun gøre, hvis kravene om perfekt og naturtro billedgengivelse kan imødekommes på en sådan måde, at det tiltaler og tilfredsstiller den moderne og meget kræsne forbruger.

Derfor må konklusionen blive, at dagbladene må og skal finde nye veje, der giver læserne en avis, som i billedkvalitet og farve ikke står tilbage for andre medier som f. eks. ugeblade – og måske farvefjernsyn.

AVISEN I FREMTIDEN *Erik Schmidt*

Vi er vist ved at blive blaserte over for nyheder. Det kan vel næppe heller være anderledes i en rumtid, hvor vi som en selvfølge diskuterer, hvem der først tilbagelægger de 80 millioner kilometer til Mars. Vi diskuterer ikke, hvorvidt det er muligt at komme derop. Vi har i den grad indlevet os i, at teknikken ingen grænser kender, så vi helt ser bort fra den mulighed, at noget skulle komme i vejen.

Det er, som om vi er forberedt på alt i vore dage. Der findes ikke den nyhed, der er os fremmed.

En skønne dag sker så det helt store: det første menneske står på Månen. Åh jo, selvfølgelig bliver det en stor dag. Men – trods alt er det jo blot en forbedelse til den næste store nyhed: landingen på Mars.

Jo, vi er blevet blaserte i løbet af de 175 år, der er gået, siden den første nyhed stod i det første nummer af AARHUUS STIFTSTIDENDE – eller Kongelig allernaadigst privilegerede Aarhus Stifts Adresse-Contoires Tidender, som avisen hed i 1794.

Man kunne tage det som et varsel om, hvad nyheder skulle komme til at betyde i kommende slægter, at det første, der overhovedet står i det første nummer af den nye avis, er en nyhed. Ikke nyheder som dem, vi er vænnet til i dag, men en lille stiltfærdig én, der fortæller, at »Skipper Sode her af Byen, som fører Vinter-Smakken, ligger færdig for med første føielig Vind at

afgaae med samme til Callundborg«.

I dag synes vi jo nok, det i sig selv var en nyhed, at avisen begyndte at udkomme. Det havde ikke forekommet mærkværdigt, om begivenheden var blevet manifesteret på en eller anden måde. Men ikke engang en hyldest til enevoldskongen, som det ellers var skik og brug at hylde ved enhver lejlighed, og som dog havde givet bogtrykker Niels Lund privilegium til at udgive avisen, ikke engang det er der blevet plads til.

Springet til det meget engagerede

Vi synes, det er en mærkelig tam og uengageret adfærd at lægge for dagen ved en sådan lejlighed. Men avisen er i det store og hele i sine første mange år fuldstændig upåvirket af, hvad der sker. Den indskrænker sig slet og ret til at publicere de forhåndenværende noget sparsomme nyheder samt dagligdagens brogede rækker af avertissementer.

Der er unægtelig et spring fra de stiltfærdige nyheder i datidens avis til de stor-reportager, nutidens læser stilles overfor.

Synes man, avisen dengang har været for lidt engageret i det, der skete, kan det nok være, en og anden synes, avisen blander sig i for meget i dag.

Det er unægtelig heller ikke småting, der bliver endevendt, dissekeret og kommenteret i dagens avis i året 1968. Så meget, at en stor del må gå hen over hovedet på læseren. Muligt er det derfor, påstanden opstår, at avisen ikke skulle være opiniondannende. De, der hævder det, tænker nu nok mest på den politiske meningsdannelse, hvor avisens indflydelse kan være vanskelig nok at spore. Drejer det sig imidlertid om alle andre sider af vort liv på denne jord, er det givet, at menneskene er påvirkelige, som de altid har været det.

De synes måske, at mennesket er et evigt uforanderligt skarn, og at moral og næstekærlighed er som en gammel uldtrøje, man altid kan smyge af sig. Men tænk så lige engang tilbage i tiden.

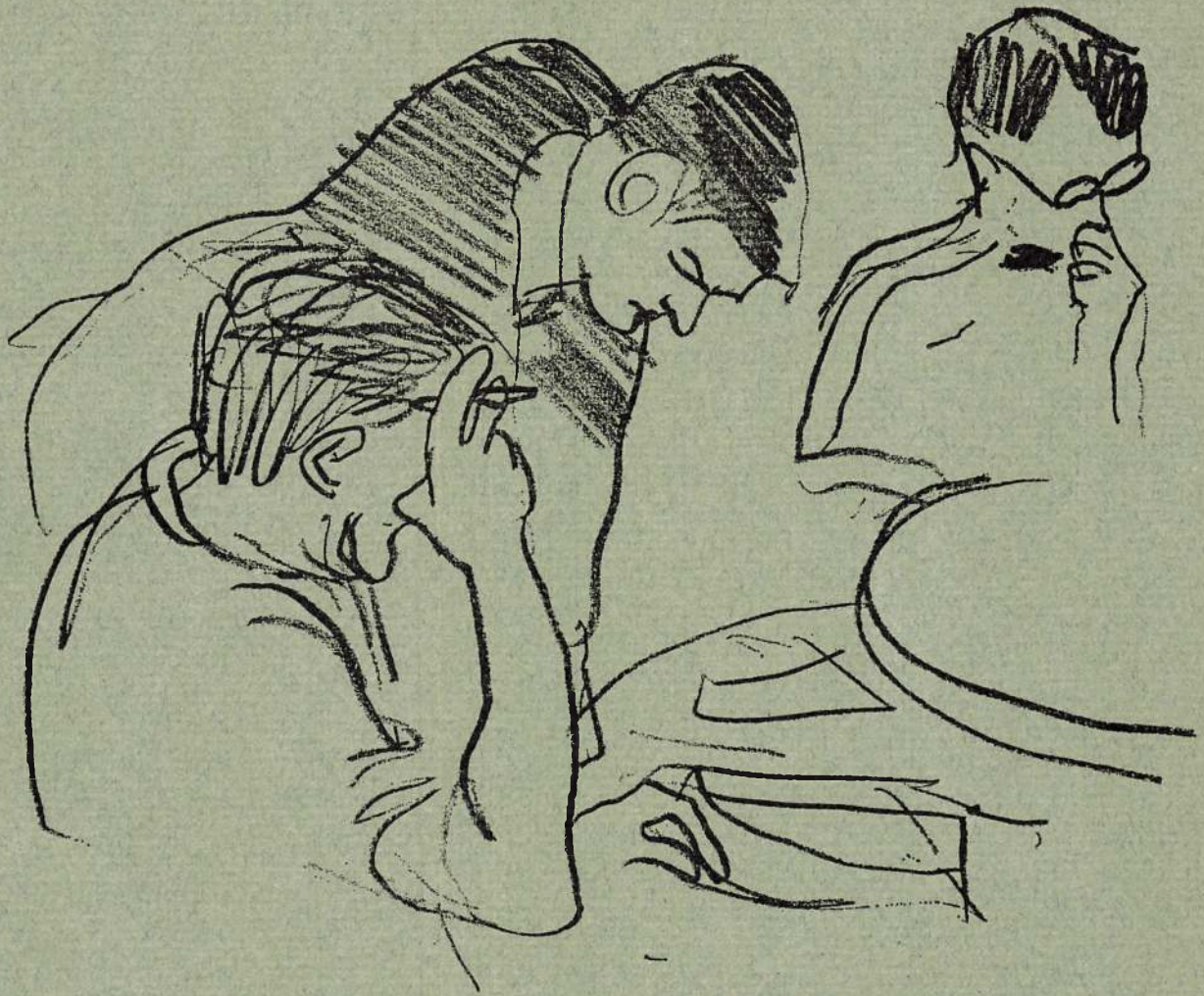
Vist er det blevet bedre med os

Tag et ordentligt spring tilbage til vore forfædre i en fjern oldtid. Der sidder de og skændes omkring bålet

Indenlandske Nyheder.

Aarhus, den 3die Januarii.
Skipper Sode her af Byen, som fører Vinter-Smakken, ligger færdig for med første føielig Vind at afgaae med samme til Callundborg.

Sidst: Den første nyhed –
den om skipper Sode

Nuets avis og fremtidens planlægges ved den centrale redaktions runde bord med indbygget roterende apparat til befordring af meddelelse fra mand til mand. Vi drejer ...

... og møder ved det samme runde bord
endnu en af Niels Lunds efterfølgere.
I baggrunden bliver en frisk fjernskri-
vermelding foreløbigt vurderet. Da-
gens store nyhed?

om, hvem der skal have marvbenet af gamle tante, der just er blevet ofret for at glæde en eller anden afskyelig guddom. Vi kan da ikke andet end fornemme en afgrund af forskel mellem disse primitive skabninger og os selv.

Det er så længe siden, siger De! Jamen så tag Alexander den Store. Tænk på, hvordan han i sin krigsgalskab lod store byer jævne med jorden og hver eneste indbygger – mænd, kvinder og børn – dræbe.

Eller romerne, der lod de kristne dræbe af vilde dyr som offentlig forlystelse!

Eller de hundredtusinder af kvinder, der blev brændt som hekse!

Vist er det da blevet bedre med menneskene. Kristus har ikke levet og lidt forgæves, filosoffer og humanister ikke talt for døve øren.

Skal lære at tænke selvstændigt

Om jeg har glemt nazisterne? Nej, det skal jeg komme tilbage til og foreløbig holde fast ved, at der virkelig finder en mentalitetsændring sted hos menneskene. En ændring, der i langt højere grad skyldes miljø og påvirkning, end man hidtil har været tilbøjelig til at mene.

Der foreligger en doktorafhandling fra Århus bygget på undersøgelser af enæggede tvillinger, der har været adskilt fra spæde. Sådanne ellers nøjagtigt ens mennesker, viser det sig, bliver vidt forskellige på grund af ydre forhold under opvæksten. Forskellighederne giver sig udslag i indstillingen til

religiøse, sociale og seksuelle spørgsmål, i følelser, temperamenter m. m.

Er det ikke opløftende, at miljø og påvirkning spiller så stor en rolle? Det fortæller, at det er muligt at forme en bedre menneskehed. Men det fortæller rigtignok også, hvilke muligheder de onde kræfter har, og hvorfor nazisterne havde så let spil. Menneskeheden er en masse, der villigt lader sig forme. Trods fejltrin til noget stadigt bedre. Man skal blot ikke tage det som en selvfølge, at vi ender i en kæmpemæssig søndagsskole. Tværtimod lever vi i en verden, hvor det gode vil få steds vanskeligere kår.

For di vi bliver så mange.

Vi bliver hver eneste dag 150.000 flere mennesker. Det betyder, at befolkningstallet bliver mere end fordoblet i dette århundrede, og at vi omkring år 2000 vil være syv milliarder.

Efter den tid vil befolkningstilvæksten blive eksplosionsagtig.

Får tingene lov at gå deres skæve gang, vil statsindgreb i stigende grad blive en logisk følge. Der vil komme en tid, hvor vi ikke selv kan bestemme, hvad vi vil spise, hvordan vi skal bo, om vi må få børn, hvad vi skal bestille, læse, høre og se. Hvis man vil undgå sådanne tilstande, må man lære mennesket at tænke selvstændigt, lære det at undgå en ensidig propagandistisk påvirkning.

Et af kravene vil blive, at aviserne omstiller sig. Som det er i dag, regner man jo ikke rigtig med en kommentator, hvis han ikke spiller med musklerne. Man er stolt af de stærke stand-

punkter, man værner folk til uden at kny at tage imod den daglige bedøven-dosis.

Alle meninger skal brydes

Folk skal lære at tænke. De skal lære det helt fra den første skoledag. Lære at veje for og imod, selv om det er lidt mere besværligt. De skal lære det gennem avisen.

Der bliver stadig færre aviser, og de, der bliver tilbage, får større og større udbredelse. Det vil være utænkeligt, at disse massemedier skulle kunne fortsætte med ensidigt at være talerør for en bestemt politisk retning. Avisen må blive et forum, hvor ikke den ene stemme får lov at være den altdominerende, men et sted, hvor alle meninger brydes på lige fod. Hvor det bliver læseren, der bestemmer, hvad han skal tænke.

TEKSTEN

i denne nytårs- og jubilæumspublikation fra Aarhus Stiftstidendes Hus omfatter følgende afsnit:

Den frie Presse. Af forfatteren Richardt Gandrup, i mange år bladets kronikredaktør og ledende litterære medarbejder. – Digtet er skrevet til Dansk Journalistforenings 50 års fest i Århus i 1950. Det var trykt i Aarhus Stiftstidende 22. maj samme år og er sat i musik af Knudåge Riisager. *Side 5*

Forord med Aarhus Stiftstidendes hilsen til læserne. *Side 7*

By og Blad. Af dr. phil. Emanuel Sejr, forhenværende overbibliotekar ved Statsbiblioteket i Århus, lokalhistorisk medarbejder ved Aarhus Stiftstidende. *Side 9*

Nyhedens Vej. Af chefredaktør Helge Jensen. *Side 16*

Avisens Udseende. Af chefredaktør Aksel Jeppesen. *Side 24*

Enevældens Ballast. Af redaktør Gunnar Bjerg Møller, leder af Aarhus Stiftstidendes Københavns-redaktion. *Side 31*

De udenrigske Tidender. Af redaktør, cand. mag. Aage Holm-Pedersen, leder af Aarhus Stiftstidendes udenrigsredaktion. *Side 36*

Erhvervslivet og Pressen. Af redaktør, cand. polit. Poul Graae, erhvervspolitisk og økonomisk medarbejder ved Aarhus Stiftstidende, formand for Institut for Presseforskning og Samfundshistorie. *Side 41*

Kirke og Kultur. Af redaktør Tage Elmholdt, programsekretær ved Fjernsynet, redaktør af AarhusStiftstidendes kirkelige stof. *Side 46*

Som man morede sig. Af redaktør Holger Christensen, medarbejder ved Aarhus Stiftstidende, bladets faste teateranmelder. *Side 53*

Annoncer som Læsning. Af annonce-direktør Th. Voetmann, leder af Aarhus Stiftstidendes annonceafdeling. *Side 58*

Avisen i Fremtiden. Af chefredaktør Erik Schmidt. *Side 64*

De gamle tekster, der er citeret i bogen, er af nogle forfattere behandlet med tillem্পning til nutidigt sprog, mens andre har valgt at citere ordret.

Alle helsidestegningerne i denne bog og dens smudsomslag er udført af *Eiler Krag*, som tilhører Aarhus Stiftstidendes faste stab af tegnere. Hans motiver fra før og nu knytter sig til teksten i sammenspil med artiklernes udvalg af klip især fra bladets første årgang, de tidstypiske gengivelser af stik, malerier, fotografier etc. og de illustrationer, som delvis dokumentarisk fortæller om udviklingen pressemæssigt i almindelighed, for den 175-årige Aarhus Stiftstidende i særdeleshed.

Udgivet af Aarhus Stiftstidende ved
bladets 175 års jubilæum 3. januar
1969.

Papiret er Imiteret bølgepapir fra
Silkeborg Papirfabrik samt Ingres
bølgepapir fra A/S C. C. Winthers
Eftf., Brabrand

Klicheerne er fremstillet i Aarhus
Stiftstidendes reproduktionsanstalt.

Bogbinderarbejdet er udført af
V. Carstens Bogbinderi.

Den typografiske tilrettelæggelse
havde Erik Ellegaard Frederiksen iDD.

Sat med Linotype Garamond og
Linotype Helvetica og trykt i
Kannike Tryk, Århus.

i Tjeneste; og den anden forhen Cabinetssecretair hos den afdøde Konge Gustav den 3die; Obristlieutenant Sanders ved Artilleriet; Obristlieutenant Lillie; en Herbergerer, og Baronesse Rudenschield, forhen Hofdame hos Prindsesse Albertina. De beehyldtes for at være Hovedmændene for en Sammenrottelse, som den 20de skulde udbryde, og hvorved Hertug Regenten skulde staaes af Veie, Ministerne styrtes og den unge Konge proclameres for majoren. Hos Hofdamen Rudenschield har man bemægtiget sig alle hendes Papiere, og deri blant heele Correspondencen med den nu i Italien værende Barou Arnfeld, som skal have Deel i denne Plan. Efter Sigende skulle der samme Dag have været sat 30 paa adskillige Steder i Staden, for ved den herved opvækkende Confusion at kunne desto lettere udføre Sammenrottelsen. Forhøret over de ommeldte Personer, som for det meste skal have tilstaaet deres Forsæt, er allerede sluttet, og Sagen overleveret til den Kongl. Hofret, for efter Loven at behandles og paadømmes.

Ulandede Efterretninger.

De Franke gjøre ingen Hemmelighed deraf, at baade Conventens Befaling og Omstændigheder nødager dem, at brække ind i Tydskland og Nederlandene om det end og skal være den hele Vinter og koste den halve franke Armee. Conventen kand derved see sig skilt ved en Mængde Menneker som ellers kunde blive befrygtelige for dem. De gjøre derfor daglig Forsøg paa det ene eller andet Sted. Prindsen af Conde, som commanderer Emigrerte har tabt mange og maattet trække sig tilbage fra Schweighausen til Weinheim. Dog kommer Østerrigiske Tropper igien til Schweighausen. Den 14de angrebe de Franke Prindsen af Hohenzolhe, som staaer ved Anweiler, men bleve med stor Forskiid drevne tilbage.

Det Wormseriske Corps staaer fra Lembach til Rhin-strømmen, og har besat Linien med meere end 200de Kanoner. De Franke havde til 19 December stormet 5 Gange men vare aflagne og havde efterladt store Hobe af døde, hvilke Kanonerne Kryds- og Carteskeid havde omkastet.

Man venter ikke andet, end at de vil fortsætte Angrebet. Paa de Nederlandiske Grændser gøres ikke mindre hæstige Forsøg til at trænge ind. Forposterne, som skal modtage de første Stød, maas meesten vige for de Franskes Mængde og Overmagt, skönt disse, saasnart Forstærkning ankommer, stedse drives tilbage. Inden dette sker udplyndre de Franke og borttage alt hvad som kan borttages af Levnetsmidler, Næg og Effec-ter, og derefter retirere.

Fyrstendømmet Chimay har de næsten ødelagt. Fra Givet har en Trop streift og borttaget mange Heste og Kver. Ved Tilbagekomsten mødte man dem med Musket og Støi, hvorved nogle af disse Dyr blev skye, stede sig løs og kom tilbage.

Ved Templeuve har de Franke den 11 overrumplet en Hessisk Post 45 Mand og den 13de i Eggen af Valenciennes en Keiserlig Tøger Divet. De har reent udplyndret i det Saarb ikke.

Convents Deputeret Whilipcaur har angivet Generallerne Rossignol og Seiffer som de det ei havde afort deres Pligt. 3die Advent Søndag var i en af Kirkerne i Paris en Mængde Menneker forsamlede at holde Gudstjeneste, men Præsterne bragtes bort, og Kirken blev lukket. I Rennes er en Kirke, som var gjort til Hestestald, afbrændt tilligemed 54 deri værende Heste.

Formedst Mangel af Levnetsmidler er opkommen Uroelighed i Meulan og Corbeil, og formedst den bestemte Værepriis i Douay.

Convents Tropper ere udsendte at dæmpe slige Turmulter, men Lecointre har fra Versailles indgivet Klage til Conventen over disse Troppers Udfærd, hvoraf nogle ved Corbeil brækkede ind om Natten hos en 71 Aars gl. Forpagter, bandt ham og alle hans Husegesinde, hvilket de tvang til at anvise alt Sølvtøjet, men ei dermed fornsiede lagde de den Gamles Fødder paa Gløder, ind til han bekjendte, hvor hans Penge og Udsignater vare, de toge dem, aad og drak og derpaa forlod Familien bunden. Conventen har i Anledning af denne og flere Klager ladet Kousfin, Dufraisse og andre Cheser arre-tere.

I Bispedømmet Basel, som er indlemmet under Frankrig og kaldes Departement Mont Terrible har de Franke lukket Kirkerne, frataget Indvaanerne alle guddelige Bøger og forbudet at søge fremmede Kirker. Nogle, som dog vovede at søge en Kirke i Dornach skal være sluttede og bortførte.

I Lyon ere dræbte en Deel med Flinteskud, en Deel ved Kanoner og Guillotinen, i alt fra 4de til 9de Decbr. 735 Personer, 159 ere friekjendte.

Der handles og haardt med Bordeaux, som under Navn af Laan sættes i Contribution af 100 Millioner. Sammesteds er Natten efter den 2den December atter 200 af de anseeligste Ridsmand arresterede tilligemed hele Skuespiller Selskabet, bestaaende af 86 Personer, hvilke man behylder for at have opført Revolutionsfridige Stykker. I Dynkirken ere 150 arresterede og 10 af de anseeligste og rigeste Ridsmand henrettede. Man angiver de nu i Paris arresterede til halvfemte Tusinde, men de som har Kundskab om Tilstanden forsikrer, at Tallet vel kan ansættes til 15000. Deruden sees mange Tusende som vel ikke ere arresterede, men dog stødte ved Formue og overlodte til Elendighed og Fortvilelse.

Der tales om Fornuft-Præster som skal udsendes over al Frankrig, i Steden for Daab skal National-Sanen svinges over Børnene og dem under samme gives Navn. I Departementet Seine og

nogle Bønder sammenflokket sig og forlange deres forrige Præster og Helgene tilbage.

Det heder, at den Tyrkiske Keiser vil sende Gesandtere til Europæiske Hoffer, og nogle giver det en vittige Udtøynning at Tyrken vil stifte Fred imellem de Christne. Den til London bestemte Gesandt er den 12te passeret igennem Bryssel.

Man taler om, at der skal være en Congres i Fransfurt am Mayn, hvorved ventes Gesandtere fra de fleste Europæiske Magter og meenes at samme skal angaae de franske Sager.

En Engelsk Spanisk Escadre skal have bemægiget sig Den St. Marquerite ved Kysten af Provence og bombardere Antibes.

I Nizza skal nu være etableret Nationa: Tribunal og dertil hørende Guillotiner.

Prindsesse Lovise af Mecklenborg Strelitz, udsæt til Gemalinde for Kronprindsen af Preussen og Prindsesse Frederikke bestemt til Brud for Prinds Ludvig af Preussen, holdte den 22 December høitideligt Indtog i Berlin. Kronprindsens og Prindsesse Lovises Formæling fuldbyrdedes d. 24 December. Prinds Ludvigs og Prindsesse Frederikas den 26de.

Bekjendtgørelser.

Da den Kongelige allernaadigste Forordning af 13 Febr. 1775, i Følge foregaaende Bekjendtgørelse af alle Stiftets Prædikestole, og ventelig i alle Gæstgivergaarde og Værts- eller Kroehuse paa Landet og Kiøbstæderne stedse er anslagen, som forbyder al-omløben med Wisse- og Handels- Kram, Galanterie- samt Haandværksvare, bekjendtgøre vi samtlige Handlende herved offentlig, og paa det alvorligste; at 8te Dage efter denne Bekjendtgørelses Dato, lade vi paagribe alle uden Pas og Attest omlobende Krammere her i Byen og paa Landet, i Medhold af 3die Artikels Befaling, eller og skriftlig eller mündtlig for Øvrighed anmelde i Følge den 8de Artikel.

Forresten tillader Forordningen alle og enhver Land- beboer, at anholde Omløbere, som ei er forsynet med behørig Bewiiser, og aflevere dem for deres egen Beforsning til næste Øvrighed, som i Følge Embeds Pligt skal besørge ham til nærmeste Toldsted, Krammet der at blive solgt, og Angiverne efter 7de Artikels Bødende nyder til Belønning den heele Sum de anholdte Vare ved Auction udbringes til, uden Deeling til Dvæst- eller Bornehuuset, allene de 6 to trediebeele Procento frædragne, som tilkommer Tøiderne der besørger Auction, dernæst erholde Angiverne det fulde Beløb. Aarhus, den 3 Jan. 1794.

Kiøbmand Hans Christopher Hind og hans Enke Anna Kirstine Henriksdatter Wøge, ere her i Byen ved Døden afgaaen, og begges Bør, da den vægglevende hensad i næstf Voe, af os taget under Skifts- Behandling.

Ibskardt Mandens Arvinger, formodes at være en Mette Helena Hind, gift i Kiøbenhavn med en Kof navnlig Bierregaard, men død og efterladt sig Børn, hvis Antal, Alder og Opholdssted ei er angivet.

I Kraft af Hs. Majestæts allernaadigste Bevilgning af 6te December sidst, indkalbes fornevnte Mette Helena Hinds Børn og Formyndere, samt alle Hans Christopher Hinds og Anna Kirstine Henriks Datter Wøges øvrige Arvinger, samt sælleds Boets Creditorer med Har og Dags Varjel sub pœna præclusi & perpetui silentii, for os i Boet at møde for deres Arveret og Fordringer at anmelde og legitimere. Horsens, den 17de Decem- ber 1793. Borgemeester og Raad.

Licitations-Forretning over 12 a 14 Sag nye Skolehuses Bygning og Boelig for Skoleholderen i Greenaae, bliver paa Raadhuset sammesteds holden den 20de Januarii Klokken 10 plet Formiddag 1794. Hvem som finder Lyst til at paatage sig at opføre samme Bygning af Ege Bindingsværk, murde Vægge og Tegltag, i næste Sommer, vilde indfinde sig bemeldte Tid og Sted, hvor Conditionerne forevises, og imidlertid kan faaes Efterretning om hos Kammeraad og Bøefoged Behr i fornevnte Greenaae.

Det bliver herved bekjendtgjort, at fra Peder Jensen i Weibke ved Aarhus er en sort 2 i 3die Aars Mær- Plag bleven borte, dens venstre Bøgsed er hvid, og er brændt paa een af de forreste Høner med Wogstaver: P. I. VB. den haver Klip paa den venstre Bøue for, til, ligeledes med P. I. og VB. paa den venstre Laar bag til, dog kan jeg ikke vide om disse Klip kan nu være kiendelig, da det er ongefær en 12 Uger siden den blev borte, saa ombedes alle og enhver som skulle faae Sigt paa samme Plag, at de usfortøvet bringer den til Eiermanden, eller i det mindste lader ham det vide at han selv kan afhente den, da de til al Takke skal blive belønnet.

Weibke den 28 December 1793.

Hos Revier B og h faaes tilkøbs: Nytaarsgave for Damer 1794, Haandbibliothek for det smukke Kion som et Tillæg til Nytaarsgaven, begge Deele smuk indbunden. Den mistænkelige Mand, en Comœdie i 5 Akter, Beddemaadet et Mellemspil med Sang, Wiisdomsboog for den kristelige Kantmand. Anekdoter om Ludvig den Sertende, Marie Antonette og Ministjerne under hans Rejsering, 1ste Hest.

I Følge Placaten af 26de October 1793, indkalbes herved til 6te og 12te Ugers Dagen, den 10de Febr. og 24de Martii dette Aar, enhver som haver noget at fordrø eller gjælde efter afgaaen Skoleholder Jens Wil- ladsen i Karberg hvor Skiftet fremmes. Efter Tøds- løv Præstegaard, den 2den Januarii 1794.